

משפטיות, שהובילה לדיקלום של סיכונים, סיבוכים וחלופות טיפוליות, והחתמה רשמית על טופסי הסכמה, ללא קשר לטובת החולה, וללא אידיבידואליזציה. כך שהגזמה בדרישות ובהגדרות של הסכמה מדעת, גרמה לנוק שעולה על התועלת²¹⁸.

יש חשיבות עקרונית בפעילות המשפטית בתחום זה, בכיוון של יצירת נהלי התנהגות נכונים, והגנה על הפרט. אך יש לשיטה המשפטית מגבלות רבות, שכן קיים קושי בניסוח הדרישות במצבים ייחודיים ומשתנים, עקב המיגוון הרב של המקרים, כך שניסוחים נוקשים יכולים להיות למעמסה, ולהפוך את התהליך לבלתי יעיל ואף למזיק²¹⁹. עדיף לחנך את העוסקים ברפואה בצורך להסכמה מדעת, ובדרכים המקובלות להשגת המטרה, בצורה שתביא טובה ותועלת לחולה, ולצמצם עד למינימום את מעורבות הרשות השופטת והמחוקקת בעניינים אלו.

הפלה

א. הגדרת המושג

הפלה מוגדרת כהפסקת הריון.

אשה שעברה הפלה נקראת בלשון המקרא משכלה¹, ויש לה רחם משכיל². בלשון חז"ל היא נקראת מפלת.

ההפלה מתחלקת לשתי קבוצות

עיקריות: הפלה טבעית או עצמונית³, והפלה מלאכותית⁴. להפלה טבעית מספר צורות, כגון הפלה צפויה, מאיימת, בלתי-נמנעת, שלימה או בלתי שלימה, הפלה שמנטיה, והפלה נדחית. ההפלה המלאכותית מתחלקת לשתי קבוצות עיקריות: הפלה טיפולית, שנעשית לפי החוק ועל ידי רופא, והפלה פלילית המבוצעת בניגוד לחוק.

ביצוע הפלה מלאכותית, והלבטים המוסריים הנוגעים לבעיה זו, ימיהם כימי אנוש עלי אדמות. הבעיה חוצה את העולם כולו לאורכו ולרוחבו, ויש לה היבטים רבים: רפואיים, פסיכולוגיים, חברתיים, דמוגרפיים, מוסריים, פוליטיים, משפטיים ודתיים.

בערך זה יידונו הנושאים הנוגעים הן להפלה טבעית, והן להפלה מלאכותית. בחלק הראשון יידונו הנושאים הנוגעים להפלה טבעית, ובחלק השני יידונו הנושאים הנוגעים להפלה מלאכותית.

ב. הפלה טבעית

1. רקע מדעי

שכיחות – הפלות טבעיות מתרחשות בשכיחות של 15%-20 מכלל ההריונות הידועים, אך מגיעות לכ-60% מסך כל ההריונות, כאשר במקרים רבים אין האשה יודעת כלל שהיא בהריון⁵. אחוז ההפלות

Vol 1, Ch. 7

[1] שמות כג כו, וברש"י שם. [2] הושע ט יד. Edwards, [5] .abortion [4] .miscarriage [3] et al, *Fertil Steril* 38:447, 1982;

Sappigton GM, *J Legal Med* 7:341, [218] 1986; President's Commission ... Vol 1, Ch. 4; Katz J, *U Pitt Law Rev* 39:137, President's Commission ... [219] .1977

הטבעיות גבוה יותר בנשים שגילן מתקדם. קיימת עליה של 50% בשיעור ההפלות במעבר בין הגילים 20 ל-30, ועליה של פי שתיים עד פי ארבע בין הגילים 20 ו-40.⁶ מאידך, ככל שההריון מתקדם יותר, קטנים הסיכונים להפלה טבעית.

סיבות — ב-40% מההפלות הטבעיות לא ניתן לאתר כל סיבה. ב-60% מההפלות הטבעיות ניתן למצוא אחת מהסיבות הבאות: בעיה גנטית, הורמונלית, אנטומית, זיהומית, מחלה כרונית של האם, או מומים בעובר.⁷

2. מקורות ראשוניים בחז"ל

סיבות — לפי חז"ל, רוב מעוברות יולדות ומיעוטן מפילות⁸, וכן הוא הדבר

מקורות ראשוניים בחז"ל

ברמב"ם ובטושו"ע. וראה בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רסה, ובס' שמירת הגוף והנפש, ח"א, סי' סח אות כא, מה הדין במי שהניח צפורניו תחת אשה מעוברת והפילה. וראה עוד בס' תורת היולדת, פ"ס הע' ט. [15] נידה כד ב. [16] ברכות ה ב. וראה ברבנו יונה על הרי"ף, שם. [17] תענית כו ב; איכה רבתי א נה. [18] לפי נוסח הפיוט בעבודה של מוסף יום הכיפורים. אכן, במקורות התלמודיים והמדרשיים של תפילת הכהן הגדול, אף שיש ביניהם שינויי נוסחאות, לא נמצא באף אחד מהם נוסח זה כלל, ראה — יומא נג ב; ירושלמי יומא ה ב; ויקרא רבה פ"ב; תנחומא אחרי ג, וכן ברמב"ם עבודת יוהכ"פ ד א. וראה בפירוש המחזור של ד. גולדשמידט, על הפיוט הנ"ל, שאמנם הוסיפו הפייטנים פיוטים שונים, כך שלא נכונה הכותרת 'וכן היתה תפילתו של כהן גדול וכו', ואכן יש נוסחי תפילה אחרים שהוסיפו 'וכן אנחנו מתפללים לפניך', או שינו את הכותרת, כגון 'ובכן כמו ששמעת תפילת כהן גדול בהיכל, כמו

Hammerslough CR, *Public Health Rep* A. Czeizel, et al, *J* [6]. 107:269, 1992. *Epidemiol Commun Health* 38:143, 1984. A.E. Beer, *Clin Obstet Gynecol* [7] 13(1):115, 1986. [8] יבמות ק"ט א; בכורות כ ב. [9] ב"ב צג א. [10] שבת לב ב. [11] שבת סג ב; ב"ק פג א; ב"ב צג א. וראה אסתר רבה פ"ח, וילקוט שמעוני, אסתר ד ד, שאסתר המלכה הפילה את עובריה בפחדה. [12] יומא פב א. וראה שם, שמחמת כן מותר להאכיל את המעוברת אפילו ביום-הכפורים. וראה באבות ה ה, וביומא כא א, שהוא מעשרה נסים שנעשו במקדש, שלא הפילה אשה מריח בשר הקודש. [13] גיטין לא ב, ובתוס' שם ד"ה שריא. [14] נידה יז א; מועד קטן יח א. וראה במד"ק שם, שבבית המדרש אין אנו חוששים לזריקת צפורנים, כי נשים לא שכיחות שם. ובטעם הדבר, שדריכה על צפורנים גורמת להפלה — ראה בנמוק"י מו"ק שם; ס' שמירת הגוף והנפש, ח"א, סי' סח אות טו. וכבר התפלא בס' אומר השכחה, למה אין מובא דין זה

בשבת באבן תקומה, שהוא אבן שנושאת אותו נשים עוברות שלא יפילו, ולא אשה עוברת בלבד, אלא אפילו שאר הנשים, שמא תתעבר ותפיל¹⁹; ארץ ישראל, שאוירה טוב ומימיה טובים היא מקום מניעה להפלות²⁰; צערם של חכמים מונע הפלות²¹; הרואה גפן טעונה בחלום, אין אשתו מפלת נפלים²².

חז"ל תיארו מצב של הפלה שמנטיה, היינו אשה שמפילה וחוזרת ומפילה²³.

במכת בכורות היו המעוברות המצריות מפילות את בכוריהן²⁴.

3. פְּרָטִי דִּינִים

צורות של נפלים – חז"ל והפוסקים דנו בדיני יולדת הנוגעים למפלת. נידונו מצבים שונים של הפלה טבעית של עוברים פגומים ורקמות מהפלות, שנבעו מחוסר התפתחות עוברית, או ממומים

קשים בעובר. ואמנם, מהגורמים השכיחים להפלה טבעית הם שינויים קשים במבנה גופו ואיבריו של העובר. ואף כי חלק מהתיאורים בתלמוד אינם מובנים לנו ואינם מוכרים לנו, יש מי שכתב, "שלא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע, שילד אדם כל מה שזכרתי פה, אבל זה אפשר, וכבר העידו יותר מזה, וכתבו הפילוסופים מה שהוא זר יותר מכל אלו העניינים הטבעיים, כולם הולכים על הרוב, ויפול בהם הזרות והפליאה"²⁵. לפיכך, מי שמכיר את הצורות, יש לו לדון בכל הצורות הללו גם בזמן הזה²⁶. ולעומתו יש שכתבו, שעכשיו אין אנו בקיאים בכל הצורות הללו, ושאינן להאריך בדברים הללו, שאין אנו בקיאים בדורות הללו בגווי שפיר ובשיעור שיליה, ובכל הצורות שנמנו בחז"ל²⁷. הלכך חוששים בהם לוולד מספק, ואין אנו מטהרים בזמן הזה בשום צורה, ומטמאים אותה כטומאת נקבה מספק²⁸, ואם כלו שבעה נקיים בתוך ארבעה עשר יום, אם טבלה קודם ליל ט"ו לא עלתה לה טבילה²⁹.

[23] יבמות סה ב. [24] שמות רבה יז ה. [25] הרמב"ם בפיהמ"ש נידה ג ב. [26] רמב"ם, איסורי ביאה יא יב; כס"מ איסורי ביאה י ח. ואמנם הרמב"ם לשיטתו מנה בהל' איסורי ביאה פ"י את כל חילוקי הצורות השונות של עוברים המוזכרים בתלמוד. [27] הראב"ד בס' בעלי הנפש, הובא בדברי חמודות על הרא"ש נידה פ"ג סק"י, וכן משמע שיטת הראב"ד באיסורי ביאה יא יב; מ"מ וכס"מ איסורי ביאה י ח, בשם הרמב"ן והרשב"א; הרא"ש נידה פ"ג ס"ד; דברי חמודות שם; טוש"ע יו"ד קצד ג. [28] טוש"ע יו"ד קצד ג; ש"ך שם סק"ג. [29] טוש"ע שם. וראה בד"ן חישוב שבעה נקיים של נידה, וי"ד ימי טומאה של נקבה בש"ך יו"ד קצד סק"ד, וקיצושו"ע קנח א, ולעומתם בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' קסט; שו"ת מלמד להועיל, ח"ב סי' סח; חכמת אדם כלל קטו

כן מפינו תשמע ותושיע'. [19] שבת סו ב; רמב"ם שבת יט יד; טוש"ע או"ח שג כד. וראה בפמ"ג שם מש"ז סק"ג, ומ"ב שם סקע"ח. ובערוה"ש שם כתב, שמדובר דווקא כשהיא ממשפחה שהנשים בה מפילות. וראה בהסבר דברי חז"ל אלו בנשמת אברהם, ח"ה האו"ח סי' שג סק"א. והביא שם בשם הגרש"ז אויערבאך, שמכל מקום פנייה שאין לה בעל ודאי אסורה באבן תקומה. וראה בס' מעדני שלמה ח"א עמ' קמח, שכיום אין להשתמש בסגולה כזו. על מהות אבן תקומה ראה א"ר או"ח שג לח, בשם מהרש"ל; רבנו בחיי עה"ת שמות כח טו; פירוש המיוחס לר"ן על שבת סו ב. [20] מדרש אגדה עה"פ שמות כג כו, הובא בתו"ש שם, אות שמו. [21] ראה בראשית רבה לב ג; שם צו ט; תנחומא, ויחי ג. [22] ברכות נו א.

עוד יש לציין, שחלק מהמצבים שתוארו על ידי חז"ל כמומים בעובר, נכונים גם ליילוד פגום³⁰.

טומאת לידה – יש צורות עובריות, שהמפלת אותם טמאה לידה, ויש שאין היא טמאת לידה; יש שהיא טמאה מספק ולחומרא כדין יולדת זכר ונקבה³¹, היינו יש לה ארבעה עשר ימי טומאה כנקבה, וימי טוהר שלה כלים לסוף ארבעים יום כיוולדת זכר, כלומר שאין לה אלא עשרים וששה ימי טוהר; ויש שהיא טמאה מספק כזכר ונקבה וכנידה³². וכל זה מעיקר דין תורה, אך בזמננו אין דיני נידה וזבה כך, ואין לה ימי טוהר כלל³³.

יש מצבים, שהמפלת איננה טמאת לידה, מן הטעם שאין לעובר שהפילה גדר של יצור אנוש, כגון המפלת עד ארבעים יום, חתיכת בשר, כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים, דמות הר, דמות רוח ועוד³⁴; ויש שהטעם הוא משום שאינו יכול לחיות, כגון המפלת גוף אטום, וושטו אטום, גולגולתו אטומה, גוף שאינו חתוך ועוד³⁵. ולעומת זאת, באותם מקרים שהיא טמאת לידה, למרות הצורה המוזרה של העובר, הטעם הוא משום שצורה כזו מוגדרת כיצירה, כגון המפלת כמין בהמה חיה ועוף שפניו כפני אדם, כדמות נחש

ועוד³⁶; או שקיים ספק שמא היה שם עובר שיכול היה לחיות, כגון חתיכת בשר ונמצא בה עצם, עין אחת או ירך אחת מן הצד, יד חתוכה ורגל חתוכה, שפיר מרוקם ושליא ועוד³⁷. ולפי זה יש לחקור, האם מותר לבצע הפלה מלאכותית בעוברים כאלה, שמתברר בוודאות על ידי אולטרא-סאונד או בדיקות מי שפיר, שמדובר במומים קשים ביותר, או בהפרעות אחרות, שלא יתכן שיחיו כלל, האם מותר להפילם, אפילו לשיטות הסוברים, שאיסור ההפלה הוא מן התורה מדין רציחה, שכן אין ליצורים אלו דין נפש כלל, ויש לדמותם לושט אטומה או גולגולת אטומה וכיו"ב, או שאין לנו להוסיף על מה שאמרו חז"ל, ובפרט שרוב הפוסקים סבורים, שאין לנו בקיאים בזמן הזה בצורות. אם כי יש להדגיש, שאמנם אין לנו בקיאים בצורות שתוארו על ידי חז"ל, אבל לנו בקיאים בצורות החדשות.

דוגמאות לנפלים – להלן סיכום המצבים שתוארו בחז"ל, הנוגעים לדיני לידה ונידה במפלת:

המפלת בתוך ארבעים יום להריון, ואפילו ביום הארבעים, אינה חוששת לוולד, ואיננה טמאת לידה³⁸. אכן, יש מהפוסקים הסבורים שחוששת משום

סע' כא; ובמחצית השקל ובאר היטב שם. [30] ואמנם הרמב"ם שינה הלשון בחלק מהדוגמאות הללו, ובמקום "המפלת" כתב "היולדת", וכן כתב בשו"ת שבט הלוי, ח"ד סי' קו. וראה עוד בע"ע ילוד; לדה. [31] ויקרא יב ב.ד. [32] ההסבר לכך ראה ברמב"ם איסורי ביאה י בא. [33] וכמבואר ברמב"ם איסורי ביאה פי"א. וראה בע' לדה הע' 445 ואילך. וראה בחזו"א יו"ד סי' קי באריכות, בדיני טומאת לידה ביולדת

צורות משונות. [34] ראה בהערות הבאות. [35] נידה ל א; רמב"ם איסורי ביאה י ב; טוש"ע יו"ד קצד ב. וראה בש"ך סק"ב; ובלחם ושמלה ובמחצית השקל שם. [36] ראב"ד, בעלי הנפש שער הפרישה עמ' כג; ס' האשכול רס"ו מ; רמב"ן הל' נידה פ"ז הט"ו; רשב"א תורת הבית דקפ"ו ע"ב; רא"ה הל' נידה פ"ד ה"ד; ס' החינוך מ' קסו; שו"ע שם. [37] רמ"א שם. [38] המקורות בהע' 35 לעיל.

נידה, אפילו לא ראתה דם³⁹, והטעם הוא מפני שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ולפיכך, מיד לאחר שספרה שבעה נקיים מותרת, ואינה חוששת לוולד; ויש הסוברים, שהמפלת בפחות מארבעים יום איננה חוששת אפילו משום נידה⁴⁰. וספירת הארבעים יום – יש שכתבו, שמונה אותם מיום טבילתה, ואין חוששים שמא היתה מעוברת קודם לכן, ואחר כך ראתה דם⁴¹; ויש חולקים וסוברים שהוא דווקא לאחר לידה וטבילה, אבל אם עבר זמן רב מהלידה הקודמת, חוששים שמא נתעברה ואחר ראתה⁴², ואם נתברר על ידי בדיקות רפואיות שהאשה איננה בהריון, ואחר כך ראתה וטבלה, יש לסמוך על זה שאם היא בתוך ארבעים יום לטבילתה האחרונה שאינה חוששת לוולד⁴³.

המפלת חתיכת בשר, אם יש עמה דם, טמאה משום נידה, ואם אין עמה דם – טהורה, ואין לה כלל דין לידה⁴⁹, ודינה כבשר מן החי של אדם⁵⁰; הפילה חתיכה לבנה, אם נקרעה ונמצא בה עצם, הרי זו טמאת לידה⁵¹.

המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים, אם יש עמהם דם, טמאה נידה, ואם לאו – טהורה, שאין זו לידה כלל⁵². יש מי שכתב, שאם הפילה כמין דגים וחגבים, הרי שכל זמן שהם חיים הם טהורים, וכשימותו דינם כמת וכנבלה⁵³.

יש מי שהסתפקו אם מונים את ארבעים היום מעת לעת, היינו מאותה שעה שחזרה מהטבילה והיתה ביאה, אם לאו⁴⁴.

המפלת מיום ארבעים ואחד ואילך, הרי

[39] שו"ע שם. [40] שאילתות שאילתא פה; ר"ה בסלע המחלוקת סי' ג; ראב"ן סי' שלז; ראב"ה ח"א סי' קפד; מאירי ריש פ' המפלת. וראה בהעמק שאלה שאילתא פה. [41] שו"ת עבודת הגרשוני סי' כא; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' עא; שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ע; חכמת אדם כלל קטו סי' כ. [42] כרתי ופלתי יו"ד סי' קצד; סדרי טהרה שם סק"ז; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קסט; שו"ת חסד לאברהם תאומים מהדו"ק חיו"ד סי' סא; חוות דעת יו"ד סי' קצד סק"ב; ערוך השולחן יו"ד קצד כד; חו"א יו"ד סי' קיח סק"ח; טהרת הבית ח"ב במשמרת הטהרה סי' יא סק"ו. וראה עוד בדרכי החישוב של ארבעים יום בס' שיעורי שבט הלוי סי' קצד ס"א אות ב. [43] טהרת הבית, שם. [44] ראה סי' שבת שבתון, סע' קג ובהערות שם. [45] נידה ל א;

רמב"ם איסורי ביאה י ב. [46] ראה ע' עָבָר. [47] נידה כד ב; רמב"ם שם. [48] נידה כד ב; רמב"ם איסורי ביאה י ד; טוש"ע יו"ד קצד ג. [49] נידה כא א. וראה בגמ' שם, פרטי דינים ביחס לעבעי החתיכה. וראה מחלוקת הרמב"ם והראב"ד פ"ה מאיסורי ביאה הי"ג והי"ד, ובמ"מ ומגדל עוז שם. [50] חו"א יו"ד סי' קי אות א. [51] נידה כא ב; רמב"ם איסורי ביאה י ד. וראה במ"מ ובכס"מ, שהביאו מחלוקת הרשב"א והרמב"ן אם בקיאים אנו בדין זה. [52] נידה כא א; שם כב ב; רמב"ם איסורי ביאה ה טו. וכתב במ"מ שם, שדין זה הוא לשיטת הסוברים שאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ושיטת הרמב"ם שאין להחמיר על היולדת יתר על דין הגמרא, ויש חולקים. ומשמע מגמ' שם, שתנין דינו כדג. [53] חו"א יו"ד סי' קי אות א.

[39] שו"ע שם. [40] שאילתות שאילתא פה; ר"ה בסלע המחלוקת סי' ג; ראב"ן סי' שלז; ראב"ה ח"א סי' קפד; מאירי ריש פ' המפלת. וראה בהעמק שאלה שאילתא פה. [41] שו"ת עבודת הגרשוני סי' כא; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' עא; שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ע; חכמת אדם כלל קטו סי' כ. [42] כרתי ופלתי יו"ד סי' קצד; סדרי טהרה שם סק"ז; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קסט; שו"ת חסד לאברהם תאומים מהדו"ק חיו"ד סי' סא; חוות דעת יו"ד סי' קצד סק"ב; ערוך השולחן יו"ד קצד כד; חו"א יו"ד סי' קיח סק"ח; טהרת הבית ח"ב במשמרת הטהרה סי' יא סק"ו. וראה עוד בדרכי החישוב של ארבעים יום בס' שיעורי שבט הלוי סי' קצד ס"א אות ב. [43] טהרת הבית, שם. [44] ראה סי' שבת שבתון, סע' קג ובהערות שם. [45] נידה ל א;

ידעו שאין אשה יכולה להרות מבעלי חיים⁵⁹, וראיה מהמפלת כמין דגים, שקצים ורמשים וכו', שבודאי אין הכוונה שהרתה לבעלי חיים אלו.

המפלת כמין אפקתא דדיקלא, היינו שידיו ורגליו על כתפו, ומלמטה הוא בלא צורה⁶⁰, אמו טהורה⁶¹.

המפלת וולד שגולגולתו אטומה, היינו חסרה, טהורה מטומאת יולדת, לפי שאינו וולד⁶². ויש שכתבו, שבזמן הזה אין אנו בקיאים בצורות הוולד, ולכן אמו טמאה אף בגולגולת אטומה⁶³.

המפלת עובר שוושטו נקוב, אמו טמאה, ואם וושטו אטום, אמו טהורה⁶⁴. ובזמן הזה, אם נולד תינוק עם וושט אטום⁶⁵, ישתנה הדין, ואמו תהא טמאת לידה, והבא אחריו אינו בכור לירושה, כי תינוקות כאלו יכולים לחיות כיום⁶⁶.

המפלת גוף אטום, היינו שהיה חסר

המפלת כמין בהמה חיה ועוף, בין טהורים ובין טמאים, אם היו פניו כפני אדם, הרי זה וולד, אף על פי ששאר הגוף דומה לבעל חיים, ואם ניכר אם הוא זכר או נקבה, תשב כיוולדת זכר או כיוולדת נקבה, ואם לא ניכר, תשב לזכר ולנקבה; אבל אם פניו דומים לבעל חיים, אף על פי ששאר הגוף דומה לאדם, אינו וולד, ואין אמו טמאת לידה⁵⁴.

המפלת דמות נחש⁵⁵ — יש מי שסבור, שאמו טמאת לידה⁵⁶; ויש מי שסבור, שאין אמו טמאת לידה⁵⁷.

המפלת דמות הר, והמפלת דמות רוח, אין אמו טמאת לידה⁵⁸.

יש להדגיש, שחז"ל דברו רק על 'כמין' בהמה וכו', וגם במקומות שגרסין 'מין', היינו וולד הנראה כמו בהמה וחיה וכיו"ב, ולא ממש חיה, אף שדבר זה היה מקובל בעמים הקדמונים, שאשה יכולה להרות מבעלי חיים וללדת בעלי חיים, הרי חז"ל

ד"ה כמין. [61] וראה בכס"מ איסורי ביאה י י, שהקשה למה השמיט הרמב"ם דין זה. ויתכן שדין זה זהה למפלת גוף אטום כדלקמן. [62] נידה כד א; רמב"ם איסורי ביאה י יא. וראה בשו"ת חכם צבי סי' עז, ובחזו"א יו"ד סי' קי אות יד. [63] ראב"ד, בעלי הנפש, שער הפרישה; בי"ו יו"ד סי' קצד, בדעת הרשב"א. [64] נידה כג ב; רמב"ם איסורי ביאה י יא. ובכס"מ שם, כתב שלשיטת הרמב"ם שטריפה לא יכולה לחיות, אין אמו טמאה לידה בוושט אטום. אך בשו"ת חכם צבי סי' עז, ובערוך לנר, נידה כח, דחו שיטת הכס"מ, עיי"ש. וראה בחזו"א יו"ד סי' קי אות יג. [65] esophageal atresia. [66] הרב י. זילברשטיין, מתוך שיעוריו לרופאים.

[54] נידה כא א; שם כג ב; רמב"ם איסורי ביאה י ח. ביחס להגדרת צורת האדם — ראה בגמ' שם, וברמב"ם שם ה"ט. [55] נידה כג א; שם כד ב. [56] רמב"ם איסורי ביאה י י. [57] הראב"ד, שם. וראה בנושאי כלי הרמב"ם ובאור שמח, שם, בהסבר מחלוקתם. [58] נידה כג א. ולא נזכר בפוסקים, ואולי משום שפשיטא שאין זה וולד, ולא הוזכר בגמ' אלא מכח הוה אמינא של לימוד גז"ש. [59] ראה תוספתא בכורות א ה, שאין אדם יולד מכולם, ולא כולם יולדים מאדם; ובנידה כג א, שרק במינו הוא מתקיים. וראה בספר Preuss J, *Biblical and Talmudic Medicine* (trans, F. Rosner), pp. 415-6. [60] נידה כד א, ובפירוש רש"י שם

המפלת דמות לילית⁷⁴, היינו מין שד, שיש לו פרצוף אדם, ויש לו כנפיים⁷⁵, או שהוא דמות אדם שיש לו כנפיים של בשר⁷⁶, אמו טמאה לידה⁷⁷.

המפלת סנדל, היינו חתיכת בשר בדמות סנדל⁷⁸, תשב לזכר ולנקבה⁷⁹. והטעם, שאין סנדל בלא וולד אחר.

המפלת שליא, ואפילו אין ידוע אם כבר עברו ארבעים יום לאחר התשמיש, הרי זו לידה וודאית⁸⁰, ולכן תשב לזכר ולנקבה⁸¹. והטעם שאין שליא בלא וולד. ויש מי שכתבו, שתשב גם לנידה⁸². ומכל מקום, כיום אין נותנים לה ימי טוהר כלל⁸³.

המפלת דמות בהמה חיה ועוף ושליא קשורה בה, אינה חוששת לוולד אחר; ואם אינה קשורה בה, חוששת לוולד אחר, ונותנים לה ימי טומאה של נקבה בשביל השליא⁸⁴.

הפילה נפל, ואחר כך הפילה שליא, חוששים לשליא, והרי הוא כוולד אחר,

מטבורו ולמטה, אין אמו טמאת לידה⁶⁷.

המפלת בריה שפניה מוסמסים, היינו מעוכין קצת, אמו טמאת לידה⁶⁸; ואם פניה טוחות, היינו שאין ניכרת בהם צורה כלל, אמו טהורה⁶⁹.

המפלת בריה שיש לה שני גבים ושתי שדראות, אינו וולד, ואין אמו טמאת לידה⁷⁰, ובהמה טהורה שילדה בריה כזו, הרי היא אסורה באכילה⁷¹.

נברא בעין אחת, או בירך אחת, אם הם מן הצד, אמו טמאת לידה, שהוא כחצי אדם; ואם הם באמצע, אמו טהורה, שהרי זו בריה אחרת⁷².

המפלת בריית גוף שאינו חתוך, היינו שאין בו חיתוך איברים וצורה, אלא חלק כעין עיגול, או ראש שאינו חתוך, או יד שאינה חתוכה, אינו וולד, ואין אמו טמאה לידה; אבל המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה, הרי חזקתה שמוולד שלם הפילה, והיא טמאה לידה⁷³.

כד ב. [75] רש"י שם ד"ה דמות. ולכאורה ראייה לשיטתו מנידה טו ב, מלאך הממונה על ההריון לילה שמו. וראה ע' הריון הע' 21. [76] רמב"ם איסורי ביאה י י. [77] נידה שם; רמב"ם שם. [78] ערוך, ע' סנדל. וראה נידה כה ב, ורמב"ם איסורי ביאה י יב-יג. [79] נידה כד ב; רמב"ם שם. [80] חזו"א יו"ד סי' קיח אות ו. [81] נידה כד ב; רמב"ם איסורי ביאה י יד. [82] כן משמע מתוס' נידה כה ב ד"ה המפלת. וראה בחזו"א יו"ד סי' קטו אות ה. [83] מ"מ שם, בשם הרמב"ן והרשב"א. [84] נידה כו ב; רמב"ם איסורי ביאה י טז;

[67] נידה כג ב, מחלוקת בהגדרת גוף אטום; רמב"ם איסורי ביאה י יא. וראה בהרחבה במאמרו של ד. מלאך, חובי אסיא, עא-עב, תשס"ג, עמ' 112 ואילך. [68] נידה כד א. ולא נזכר דין זה ברמב"ם. [69] נידה, שם; רמב"ם איסורי ביאה י יא; טור יו"ד סי' קצד. [70] נידה כד א; רמב"ם איסורי ביאה י יא. [71] רמב"ם מאכלות אסורות א ו; טוש"ע יו"ד יג ו. [72] נידה כג ב; רמב"ם איסורי ביאה י י. [73] נידה כד ב, וברש"י שם ד"ה שאינו; שם כח א; רמב"ם איסורי ביאה י יא; וראה במ"מ שם, ובחזו"א יו"ד סי' קיח אות א-ב. [74] נידה

ואפילו אחר כ"ג יום תולים אותו בוולד⁸⁵. וולדות הרבה, מביאה קרבן יולדת אחד לכולן, והוא שתלד כולן בתוך ימי מלאה, אבל אם הפילה אחר ימי מלאה, מביאה קרבן אף על השני⁹¹.

המפלת תוך ארבעים יום להריונה, אינה מביאה קרבן יולדת⁹².

טומאת הנפל — כל אלו ששינינו שאמן טמאה לידה, דינם כחי שמת לענין טומאה⁹³.

עובר שמת בתוך הרחם והפילתו, דינו כחי שמת, ובבהמה יש לו דין נבלה, בין לענין איסור ובין לענין טומאה, ובאשה דינו כמת לטומאה ולאיסור הנאה⁹⁴.

עובר שנפל פחות מארבעים יום להריון, אין הוא טמא מת, ואין בו איסור טומאה לכהנים⁹⁵.

בכור לפדיון הבן — כל נפל שאמו טמאת לידה, כגון המפלת כמין בהמה וחיה ועוף, שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם, או סנדל, או שליא, או שפיר מרוקם, או שיצא הוולד מחותך איברים איברים, הבא אחרי כל אחד מאלו אינו פטר רחם; וכל נפל שאין אמו טמאה

נחתך הוולד במעיה ויצא איבר איבר, בין שיצא על סדר האיברים, ובין שיצא שלא על הסדר, אינה טמאת לידה עד שיצא רובו, והיינו מן התורה, אבל מדרבנן היא טמאה לידה⁸⁶; ואם יצא ראשו כולו כאחד, הרי זה כרובו; ואם נחתך ויצא כדרכו, משתצא פדחתו הרי זה כילוד, אף על פי שנחתך אחר כך⁸⁷, ולא דווקא שיצא לחוץ ממש, אלא אפילו משיצא חוץ לפרוודור⁸⁸.

חזקת הריון — האשה שהחזקה מעוברת והפילה, ואין ידוע מהו, הרי היא בחזקת שהפילה וולד, ותשב לזכר ונקבה. אבל האשה שלא החזקה מעוברת והפילה, ואין ידוע מה הפילה, הרי זו ספק יולדת, ותשב לזכר ולנקבה ולנידה⁸⁹. אשה שלא החזקה מעוברת והפילה, ואין ידוע מה הפילה, אם ממין פטור או ממין חובה, חייבת בחטאת העוף הבאה על הספק. שתי נשים שהפילו, אחת ממין פטור ואחת ממין חובה, ואין אחת מהן מכירה את נפלה, מביאות כל אחת חטאת העוף מספק⁹⁰.

קרבן יולדת — המפלת וולד אחד, או

כריתות ז ב; רמב"ם מחוסרי כפרה א ז. [91] כריתות ט ב; רמב"ם מחוסרי כפרה א ח. וראה ברמב"ם שם דוגמאות למצבים אלו. וראה פסחים ג א, וברש"י שם ד"ה המפלת. [92] כריתות שם, וברש"י שם ד"ה האשה. [93] חזו"א יו"ד סי' קי אות א. [94] חזו"א שם. ולענין מצות קבורה נסתפק המג"א סי' תקכו סק"כ. וראה עוד בע' עֶבֶר, הע' 306 ואילך. [95] משל"מ טומאת מת ב א.

טושו"ע יו"ד קצד ז. [85] נידה כו א; רמב"ם איסורי ביאה י יד. וראה בכס"מ שם, שכוונת הרמב"ם עד כ"ד יום, עיי"ש. [86] תורת השלמים על השו"ע יו"ד סי' קצד סק"ד. [87] נידה כח א; שם כט ב; רמב"ם איסורי ביאה י ו; טושו"ע יו"ד קצד י. [88] טושו"ע יו"ד קצד י, על פי נידה מב ב. [89] נידה כט א; רמב"ם איסורי ביאה י יט; טושו"ע יו"ד קצד ט. וראה בחזו"א יו"ד סי' קיח אות' ב, ד. [90] משנה

אחריו ללא ברכה, וגם יפדה על מנת להחזיר את הפדיון, וגם לא יברך שהחיינו¹⁰³. ולעניין הבדיקה יש מי שכתב להבדיל בין עדות נשים על היעדר ריקום, שבזה חלוקים הפוסקים, לבין עדות רופא מומחה, שאולי יודו כולם¹⁰⁴.

בכור לנחלה — הבא אחר נפלים, אף על פי שיצא ראש הנפל כשהוא חי, הבא אחריו בכור לנחלה¹⁰⁵.

טומאת נידה — אשה שהיתה בחזקת מעוברת וראתה דם, ואחר כך הפילה רוח, או כל דבר שאינו של קיימא, הרי היא בחזקתה, ודיה שעתה¹⁰⁶.

דין של דם קושי¹⁰⁷ מתקיים רק אם ילדה וולד חי, אבל אם הפילה, אין קושי לנפלים¹⁰⁸.

טומאת מת — האשה שמת וולדה בתוך מעיה, ופשטה חיה את ידה ונגעה בו, החיה טמאה טומאת שבעה, והאשה

לידה, כגון המפלת שפיר שאינו מרוקם, או כמין דגים וחגבים, או המפלת ליום ארבעים, הבא אחריו בכור לכהן וחייב לפדות⁹⁶, וכל שכן אם הפילה עד ארבעים יום, שבוודאי אין כל אפשרות שהיה ריקום איברים, ולדעת הכל הבא אחריו הוא בכור לפדיון, ויכולים לברך הברכות ללא כל פקפוק⁹⁷. וכל זמן שאין איבריו מרוקמים אינו פוטר הבא אחריו, ואפילו בזמן הזה סומכים על זה⁹⁸. על כן, אם לא היה שום ריקום מבשר וקרומים, אין זה נקרא פטר רחם, וכשתלד בפעם הבאה ילד זכר, חייב אביו לפדותו בברכה⁹⁹; אך יש החולקים על כך, וסבורים שהבא אחריו אינו פטר רחם, ואין צריך פדיון כלל¹⁰⁰; ויש שכתבו לפדות בלא שם ומלכות, וברכת שהחיינו יברך הכהן, ויוציא את אבי הבן¹⁰¹. ויש מי שכתב, שעדיף לברך שהחיינו על פרי חדש או על בגד חדש, אך אין צורך לטרוח על כך¹⁰². וכל זה כשבדקו את תוכן ההפלה, אבל אם לא בדקו, או בדקו ומצאו תוכן כעין בשר, אז יש לחוש לריקום, ולכל הדעות יפדה הבא

כתב שפטור, וראה בהעמק שאלה שם. [101] שו"ת דברי חיים חיו"ד סי' קיג; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שצז; שו"ת אבני צדק חיו"ד סי' קכו. [102] שו"ת זכר שמחה סי' קמו. וראה עוד בפת"ש יו"ד סי' שה סקב"ט. ובשו"ת באר משה ח"ח סי' רג, פסק שיברך אבי הבן ב' ברכות בלא שם ומלכות. [103] ראה שו"ת יביע אומר שם; שו"ת חת"ס שם; שו"ת דברי הגר"ע יוסף, בס' לב אברהם ח"א עמ' יב, שכן המנהג בירושלים. [100] שו"ת חכם צבי סי' קד; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' פג; הגה' יד שאול, יו"ד סי' שה. ובשיטת השאילתות מצינו שתירה לפי הגירסאות שבידינו, שבשאלתא קב כתב שחייב בפדיון הבן, ואילו בשאלתא קעח

[96] בכורות מז ב; נידה כג ב; רמב"ם בכורים יא יד; טושו"ע יו"ד שה כב-כג. וראה בביאור הגר"א שם סקל"ז. [97] שו"ת ישכיל עבדי, ח"ח חיו"ד סי' לו אות ב. [98] מהרי"ק שורש קמג; רמ"א יו"ד שה כג. [99] שו"ת חיים שאל ח"ב סי' יז; שו"ת נוב"ת חיו"ד סי' קפח; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רצט; שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' מט; שו"ת יביע אומר ח"ו חיו"ד סי' כו. וראה דברי הגר"ע יוסף, בס' לב אברהם ח"א עמ' יב, שכן המנהג בירושלים. [100] שו"ת חכם צבי סי' קד; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' פג; הגה' יד שאול, יו"ד סי' שה. ובשיטת השאילתות מצינו שתירה לפי הגירסאות שבידינו, שבשאלתא קב כתב שחייב בפדיון הבן, ואילו בשאלתא קעח

[108] נידה לח ב; רמב"ם איסורי ביאה ז א.

טהורה עד שיצא הוולד¹⁰⁹.

מיתת בעלה, אף היא צריכה להמתין שלושת חודשי הבחנה¹¹⁸. יש מי שסבור, שאם יש עוד צד להיתר, יש להקל בזה¹¹⁹; ויש מי שסבור, שאין בזה שום צד להקל, ואפילו לא לסניף¹²⁰.

גירושין — אשה שהפילה וחזרה והפילה, וחזרה והפילה, הוחזקה לנפלים, ויוציא ויתן כתובה, ומותרת להינשא לאחר¹¹⁰, ויש מהראשונים הסובר שתצא בלא כתובה¹¹¹, ויש מי שסבור שלא תינשא אלא למי שיש לו כבר בנים¹¹².

קול — מפלת אין לה קול שהפילה¹²¹.

חזקה למפלת היא בשלש פעמים¹¹³, ואין הבדל אם הפילה בכל שלשת הפעמים מאותה סיבה, או אם הפילה פעמיים מסיבה אחת, ופעם שלישית מסיבה אחרת¹¹⁴. אך אם ילדה וולד של קיימא, אף על פי שהילד נפטר, גם אם הפילה אחר כך מספר פעמים, אין כופים להוציאה¹¹⁵. יש מי שכתב, שאם אחת ההפלות היתה בחוץ-לארץ, יש מקום לתלות שאין היא עולה מן המניין¹¹⁶. נישאת לשני, ושוב הפילה שלש פעמים, לא תינשא אלא למי שיש לו כבר בנים¹¹⁷.

נזירות — האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן, והפילה אשתו, אינו נזיר¹²².

חודשי הבחנה — אשה שהפילה לאחר

שבת ויום-הכיפורים — אשה שהפילה לאחר ארבעים יום, דינה כיוולדת לענין חלול שבת ואכילה ביום הכפורים¹²³. הטעם הוא, שאף המפלת היא בחזקת סכנה¹²⁴. יש הסוברים, שאף המפלת קודם ארבעים יום מחללים עליה את השבת¹²⁵; ויש מי שכתב, שדווקא ביולדת, גם אם אומרת שאינה צריכה, מאכילים אותה בתוך שלשה ימים ללידתה, אבל המפלת שאומרת שאינה צריכה, אין מאכילים אותה¹²⁶.

הרא"ש שם, אות ה. וראה בשו"ת שערי דעה ח"א סי' קכה. ועי' באריכות בזר זהב לאו"ה הארוך, כלל ס אות ו, על חזקה בהפלות. [118] יבמות מב ב; טושו"ע אבהע"ז יג א. [119] עצי ארזים, אבהע"ז סי' יג סק"ב. ונימוקו שהרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש והטור השמיטו את ענין המפלת מדין הבחנה. [120] פני משה שם סק"ד. [121] שו"ת נובי"ת חאבהע"ז סי' לה; שד"ח מערכת המ"ם כלל ריב. [122] נזיר יג א; רמב"ם נזירות א יז. [123] שד"ח מערכת יום הכיפורים, סי' ג סוף אות א; ביאור הל' סי' תריז סע' ד ד"ה יולדת; כף החיים, או"ח סי' תריז סק"ב. [124] כמבואר ברא"ש, יומא פ"ח סי' יג. [125] ראה שו"ת שבת הלוי ח"ז סי' פ; תורת היולדת פל"ו הע' ב-ד. [126] המהרש"ם, דעת

[109] חולין עא א; רמב"ם טומאת מת כה יב. וראה בתוס' שם ד"ה והאשה, ותוס' בכורות כב א ד"ה עד. וראה בחזו"א יו"ד סי' ריד, פרק בהמה המקשה אות ב. [110] יבמות סה ב; רמב"ם אישות טו יב; טושו"ע אבהע"ז קנד יב. וראה בשו"ת דברי מלביאל ח"ה סי' רעב. וראה בערוך השולחן אבהע"ז קנד ל, בטעם הדבר. [111] ראבי"ה, הובא בהגהות מיימוניות, אישות שם. וראה ברא"ש יבמות שם. [112] שלטי גבורים יבמות שם, בשם ריא"ז. [113] רמב"ן ורשב"א, יבמות שם. [114] שו"ת ציץ אליעזר חט"ז סי' סא. [115] שו"ת מהרש"ם חאבהע"ז סי' קצח; שו"ת ישכיל עבדי ח"ו חאבהע"ז סי' קיב. [116] שו"ת ישכיל עבדי, שם. [117] יש"ש יבמות פ"ו סי' מג; קרבן נתנאל, על

הרופאים המוכרות, אם כי ללא פירוט, אלא כקביעה מוסרית כללית להנהגת הרופא. בשבועת היפוקרטס מנוסח הדבר כך: "אף פעם לא אתן לאשה סם, או מכשיר כלשהוא, למטרות הפלה"¹³¹; בשבועתו של אסף הרופא נאמר: "ואל תשקו אשה הרה לזנונים להפיל"; אמטוס לזויטנוס קבע בשבועתו: "שום אשה לא הפילה את וולדה בעזרתו"¹³².

מי שהפילה פעמיים מחמת הצום, כשתחזור ותתעבר מותר לה לאכול ביום הכיפורים, הן מחמת סכנת הוולד, והן מחמת חשש סכנה שלה¹²⁷.

ברכת הגומל — המפלת איננה מברכת ברכת הגומל, גם לשיטות שהיולדת מברכת ברכה זו¹²⁸.

ג. הפלה מלאכותית

סיבות להפלה — סיבות מקובלות בחברות פרימיטיביות להפלה מלאכותית כוללות ניאוף, מחלת האם, אם מניקה, דרישת הבעל, מות הבעל, אונס, גילוי עריות, אשה פנויה¹³³.

שיטות הפלה — העמים הקדמונים, וכן שבטים שונים במדינות מתפתחות, השתמשו בשיטות שונות להפלה מלאכותית: צמחים, חומרים כימיים רעילים, כישוף, החדרת גופים זרים לחלל הרחם, חימום חיצוני, פעילות פיסית, והרעבה עצמית¹³³.

בתלמוד מצינו שיטת הפלה על ידי

1. רקע היסטורי

העולם העתיק — מרבית הדתות והמחוקקים של התרבויות העתיקות התנגדו להפלה מלאכותית¹²⁹. בין האוסרים היו הבבלים (בחוקי המורבי), החתים, האשורים, ההודים והמצרים הקדמונים. בין היוונים הקדמונים היו חילוקי דעות, ולעומתם הרומיים, החל מסוף המאה השניה למניינם, אסרו את ההפלה, וקבעו עונשים חמורים למבצעה¹³⁰.

שבועות הרופאים — התייחסות שלילית מוצאים אנו גם ברוב שבועות

Riddle JM, *Contraception and Abortion from the Ancient World to the Renaissance*. Harvard University Press, 1994. על גישות חוקי המדינות והדתות בימינו — ראה להלן ברקע האתי. [131] תירגום אחר הוא: "לא אתן לאשה פתילה להפיל פרי בטנה". ביחס לאוטנטיות של פיסקה זו ראה בס' הרפואה והיהדות עמ' 208. [132] ראה — א. שטינברג, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 249. וראה ע' רופא, נספח R.N. Shain, *Obstet Gynecol* [133].
2. על סיבות להפלה על פי ההלכה ובחברה המודרנית — ראה להלן בחלק ההלכתי,

תורה תריו סק"ד, והובא גם בשד"ח שם. [127] הגרי"א ספקטור, הובא בקובץ הלכה ורפואה, ד, תשמה, עמ' מט-נ. וראה שו"ת אבן ישראל ח"ז סי' לו אות ד, שאוסר על כל מעוברת לצום ביום הכיפורים. [128] הגר"שז אויערבאך, הובאו דבריו בס' אוצר הברית ח"א עמ' טז; הגר"ח"פ שיינברג, הובאו דבריו בס' תורת היולדת, פס"ב הע' ה. [129] ראה סיכום הדעות בס' הרפואה והיהדות, עמ' 206-214; ובמאמרו של ד. סינקלר, שנתון המשפט העברי, כרך ה, תשל"ח, עמ' 177 ואילך. [130] אנציקלופדיה עברית, כרך טו, ע' הפלה, עמ' 85. וראה עוד בספר —

שימוש בסם שמנפץ את הזרע שברחם¹³⁴. בין הפוסקים מצינו תיאורים של שיטות שונות להפלה מלאכותית: שימוש בשרשי צמחים מסויימים, או בעזרת מכשירים¹³⁵.

2. רקע מדעי

שיטות – השיטות הטכניות לביצוע ההפלה נבדלות לפי גיל ההריון בעת ביצוע ההפלה.

בשליש הראשון של ההריון ניתן להשתמש בשיטות הבאות:

תרופה¹³⁶ הניתנת דרך הפה, אשר פועלת נגד הקולטנים הרחמיים של ההורמון פרוגסטרון, ובכך מונעת את המשך התפתחות ההריון. תרופה זו אושרה לשימוש לראשונה בצרפת ועד סוף שנת 1991 היא אושרה לשימוש גם בבריטניה ובסין. כיום היא מאושרת לשימוש במספר מדינות. בישראל אושר ונרשם השימוש בתרופה זו בשנת 1999. השימוש בישראל בתרופה זו מותר רק לאחר אישור ועדה להפסקת הריון בהתאם לחוק העונשין 1977, ובהתאם לתקנות והנהלים להפסקות הריון הרגילות¹³⁷. בישראל מותר השימוש בתכשיר זה רק עד 49 יום מהווסת האחרונה (היינו 7 שבועות

ריקון הרחם על ידי הרחבה ושאיבה בואקום, או הרחבה וגרידה¹³⁹. שיטות אלו הן בשימוש בהריון עד 12 שבועות. השיטה הראשונה בטוחה יותר ומקובלת יותר. הרחבת צוואר הרחם נעשית בעזרת החדרת צינוריות-מתכת בקטרים הולכים וגדלים בהדרגה. לאחר ההרחבה מחזירים צינוריות-ואקום, ושואבים את תוכן הרחם בעזרת משאבת-ריק חשמלית. באופן חילופי ניתן להחדיר לרחם מכשיר גרידה חד, ולגרד את דפנות הרחם. יש המרחיבים את צוואר הרחם וגורמים להפלה בעזרת פתילות המכילות פרוסטגלנדינים. היות ושיטות אלו

האתי והמשפטי. [134] סמא הנפצא – נידה ל ב, וברשי שם ד"ה סמא. [135] ראה – שו"ת בית שלמה חאבהע"ז סי' ו; שו"ת חות יאיר סי' לא; שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' מג; שו"ת בית יהודה חאבהע"ז סי' יד; שו"ת כנסה"ג, טור יו"ד סי' קנד סע' ו; שו"ת כח שור סי' כ. [136] התרופה היא RU 486 = Mifepristone 200 mg, וידועה בשם הגלולה הצרפתית.

יעילותה גדולה יותר בשילוב עם פרוסטגלנדינים (Misoprostol) 48-36 שעות אחרי נטילת הגלולה – ראה על כך S.J. Segal, *N Engl J Med* 322:691, 1990. [137] חוזר מס' 48/99 של מינהל הרפואה, משרד הבריאות. [138] ראה סיכום נתונים אלו ואחרים אודות תרופה זו במאמר – M. Heard and J. Guilleband, *BMJ* 304:195, 1992. [139] D & C =

כואבות, יש צורך בהרדמה מקומית או הפלה¹⁴². כללית.

דילול עוברים – בשנים האחרונות התפתחו שיטות לדילול עוברים, היינו הפלה של חלק מהעוברים בהריון מרובה-עוברים, והשאת חלק אחר של העוברים להמשך גדילה תוך-רחמית ולידה. קיימות שתי סיבות עיקריות לביצוע דילול עוברים:

הסיבה האחת קשורה לשיטות הפריה חדישות חוץ-גופיות¹⁴³, שבהן יכולים להיווצר מספר רב של עוברים, אשר מהווים סכנה לעצמם ולאם. הסיבוכים לאם נובעים בעיקר מעימרון דם וורידים עם סיכון לתסחיפים של קרישי דם לאיברים חיוניים. ככל שמספר העוברים גדול יותר כן גדולה הסכנה למוות תוך רחמי, ללידות פג, ולסיבוכים קשים לאחר הלידה¹⁴⁴. הפלת חלק מהם מאפשר את קיומם של הנותרים ומפחית את הסכנה לאם. המלצה רפואית מקובלת היא לבצע הפלה של חלק מהעוברים בהריון שבו יש יותר מארבעה עוברים. ביחס להפחתת שלישיה לתאומים עדיין חלוקות הדעות – יש הסבורים, שאין הוכחה ליתרון בפעולה זו להצלת הנותרים בהשוואה לסיכון שבעצם פעולת הדילול, ויש הסבורים שהדבר מפחית את הסיכון לפגות ולמשקל לידה נמוך בתאומים הנותרים. מכל מקום עדיין חסרים נתונים בדוקים לגבי שיעור ההישרדות הכולל והשיפור בתוצאות לגבי

בשליש השני של ההריון ניתן להשתמש בשיטות הבאות:

הרחבה וגרידה – בשבועות 13-16 להריון ניתן עדיין להשתמש בשיטה זו, אם כי סיבוכיה וסכנותיה גדולים יותר מאשר בשליש הראשון להריון.

עירוני תוך-רחמי¹⁴⁰ – בשבועות 16-22 להריון מקובל לבצע הפלה על ידי עירוני נוזלים שונים לתוך השק של מי-השפיר. השיטה המקובלת ביותר היא שימוש במי-מלח היפרטוניים בריכוז של כ-20% ובכמות של כ-200 סמ"ק. ההפלה מתחילה תוך 12-24 שעות, ומסתיימת כעבור 12-24 שעות נוספות.

הזרקת פרוסטגלנדינים לתוך שק מי-השפיר¹⁴¹.

בהפלה מאוחרת מעל שבוע 23, כאשר יש חשש שההפלה תסתיים בעצם בלידה מוקדמת של וולד חי, מקובל כיום להזריק תמיסת כלוריד-האשלגן ללבו של העובר, ועל ידי זה להמיתו ברחם אמו, ורק אחר כך לבצע את פעולת ההפלה. בכך 'נמנעת' הבעיה המוסרית של התמודדות עם וולד חי בעל מומים קשים לאחר נסיון

N.B. Isada, et al, *Obstet Gynecol* [142] 80:296, 1992; J.C. Fletcher, et al, *Obstet Gynecol* 80:310, 1992 [143]. ראה ע' הפריה חוץ-גופית. J.C. Hobbins, *N Engl J* [144] *Med* 318:1062, 1988; B.J. Botting, et al,

Dilatation and Curretage; D & E = Amnio- [140]. Dilatation and Evacuation infusion. [141] וראה עוד על היתרונות והחסרונות של השיטות השונות במאמר A. Rosenfield, *N Engl J Med* 331:324, 1994.

הסיבוכים המאוחרים כוללים בעיקר שתי קבוצות: בעיות נפשיות ובעיות פוריות.

ביחס לבעיות הנפשיות – בין הפסיכיאטרים חלוקות הדעות ביחס להשפעה הנפשית על האשה כתוצאה מהפלה מלאכותית. במחקרים מבוקרים עולה כי כ-10% מהנשים שביצעו הפלה מלאכותית סובלות מבעיות פסיכיאטריות משמעותיות בעקבות ההפלה. בעיות אלו כוללות הפרעות בחיי האישות, נזירות קשות, התעוררות בעיות פסיכוטיות חבויות, ונטיה להתאבדות. כ-15-25% מהנשים שביצעו הפלה מלאכותית סובלות מרגשות אשם, חרדה, דכאון, הרגשת אובדן, כעס, ירידה בהערכה עצמית, סיוטי לילה, והזיות¹⁴⁸. מתוארות הפרעות גם ביחס לילדים במשפחתה של אשה שעברה הפלה, כגון קושי בהתקשרות רגשית של האם עם הילדים, ועליה בשכיחות תיסמונת הילד המוכה במשפחות כאלו¹⁴⁹. המחקרים מראים, שהפלה בגלל הריון בלתי רצוי על רקע 'סוציאלי' גורם לפחות הפרעות נפשיות, אך דווקא הפלות

היילודים לטווח ארוך¹⁴⁵.

הסיבה השניה נוגעת להריון שבו יש עובר תקין ועובר פגום, ואשר ניתן להפיל את הפגום ולהשאיר את התקין¹⁴⁶.

קיימות שיטות אחדות לביצוע ההפלה של חלק מהעוברים, התהליך יכול לגרום להפלה של יתר העוברים ו/או ללידה מוקדמת של העוברים הנותרים, וכיום ניתן לביצוע רק בעוברים עם שקי-שפיר נפרדים¹⁴⁷.

סיכונים וסיבוכים – הפלה מלאכותית
כרוכה בסיכונים וסיבוכים שונים, מיידיים ומאוחרים, וכן עלולה היא לגרום לתמותת אמהות.

הסיבוכים המידיים כוללים: קרע של הרחם; קרע של צוואר הרחם; דימומים; זיהומים מקומיים וכלליים; תסחיפים ריאתיים; חום; כאבים; הרעלת מים; פירכוסים; הלם; פגיעה באיברים תוך-בטניים. כמו כן מצטרפים לרשימה זו כל הסיבוכים הקשורים להרדמה.

Perinatol 10:73, 1986; Eddleman KA, et al, *Am J Obstet Gynecol* 187:1168, 2002
P. Collins and K.M. Fox, *Lancet* 1:94, [147] 1990.
על ההיבטים האתיים הכרוכים בדילול עוברים ראה – M.I. Evans, et al, *Clin Perinatol* 23(3):437, 1996 [148].
Lazarus and R. Stern, *Clin Obstet Gynecol* 13(1):125, 1986; M.H. Liebman and J.S. Zimmer, In: D. Mall and W.F. Watts (eds), *Psychological aspects of Abortion*, 1979; McFadyen A, et al, *BMJ* 317:694, 1998
P.G. Ney, *Child Psychiat Human Dev* [149] 13:173, 1983

Arch Dis Child 62:941, 1987 [145] ראה
Craig SD, *Contemporary Obstet – Gynecol* 44:78, 1999; Yarom Y, et al, *Am J Obstet Gynecol* 180:1268, 1999; Evans MI, et al, *Clin Perinatol* 30:103, 2003
יש מי שהוכיחו שהתוצאות של שליטת הן טובות מאד, ולפיכך אין הצדקה לדילול עוברים במצב כזה – Barr S, et al, *J Perinatol* 23:368, 2003
ויש שהוכיחו שדילול אחד משלישיה לא משפר את ההשרדות, אך מוריד את שיעור הנכות – Papageorghiou AT, et al, *J Matern – Fetal Neonatal Med* 11:307, 2002
F.O. Redwine and P.M. Hays, *Semin* [146]

כתוצאה מהפלות מלאכותיות, בעיקר אחרי הפלה אחת, ובשליש הראשון להריון. לפי דעות אחדות אין סיכון ממשי לפוריות גם אם ההפלה בוצעה בשליש השני, אך אין מספיק נתונים על כך¹⁵³.

קיימת מחלוקת בספרות המקצועית אודות סיכון היתר והקשר הסיבתי בין הפלות מלאכותיות לבין התפתחות סרטן השד. במחקרים רבים הוכח קשר כזה, בעוד שמחקרים אחרים לא הצליחו להוכיח קשר משמעותי מבחינה סטטיסטית בין הפלות לבין סרטן השד¹⁵⁴.

תמותה – הפלה מלאכותית יכולה לגרום גם למות האם. שכיחות תמותת אמהות עקב הפלה מלאכותית בארה"ב היא מקרה אחד לכל 200,000 הפלות¹⁵⁵, ולעומת זאת בארצות מתפתחות התמותה היא 300 ויותר לכל 100,000 הפלות. שיעור התמותה מחמת הפלה מלאכותית בלתי מקצועית ו/או בלתי חוקית בארצות מתפתחות הוא בסדר גודל של 100,000 נשים בשנה¹⁵⁶.

הפלה חוקית ומקצועית לפני שבוע 10 להריון גורמת לתמותה נמוכה בשיעור של 0.3/100,000; בשבועות 11-12 –

בעקבות ממצאים של פגמים גנטיים בעובר, כאשר ההריון היה רצוי, גרמו לבעיות נפשיות לאם בשכיחות גדולה יותר¹⁵⁰. אמנם מתרבים המחקרים השוללים קשר בין נזק פסיכיאטרי קבוע לאם לבין הפלה מתוכננת, רצויה וחוקית¹⁵¹.

ביחס לסיבוכי פוריות – הבעיות העיקריות מבחינה מספרית הן סיבוכי הפוריות בעקבות הפלה מלאכותית. סיבוכים אלו כוללים עקרות משנית מוחלטת; הפלות טבעיות חוזרות; הריונות מחוץ לרחם; לידת פגים; לידת תינוקות במשקל נמוך; תמותת תינוקות; וסיבוכים אחרים בהריונות הרצויים הבאים. סיבוכים אלו הופכים להיות משמעותיים, ככל שעולה מספר ההפלות באותה אשה¹⁵². ההנחה היא, שכ-50% מהנשים העקרות הסובלות מעקרות מכנית, צורה המהווה 30-40% מסך כל סוגי העקרות, עברו בצעירותן הפלה מלאכותית, שגרמה לעקרות זו. מרבית החוקרים סבורים, שאכן סיבוכי פוריות אלו הם תוצאה ישירה של ההפלה המלאכותית. מאידך, פורסמו מחקרים אשר ניתחו נתונים שונים מהספרות, ואשר העלו כי אין סיכון משמעותי לעתיד הפוריות של האשה

הקשר שבין הפלות מלאכותיות וסיבוכי פוריות M.M. Seibel, *Infertility*. Appleton & Large, 1990, p. 449; W. Droegemueller, et al, *Comprehensive Gynecology*, Mosby Co, 1987, p. 312 [154]. ראה סיכום הדעות במאמרי המערכת – M.D. Gammon, et al, *JAMA* 275:321, 1996; P. Hartge, *N Engl J Med* 336:127, 1997 [155]. *Clin Obstet Gynecol* 13(1):83, 1986. A. Rosenfield, *N Engl J Med* 331:324, [156]

[150] P. Donnai, et al, *BMJ* 282:621, 1981 וראה עוד על התוצאות הנפשיות של הפלות מלאכותיות – P.K.B. Dagg, *Am J Psychiat* 148:578, 1991 [151]. ראה Adler NE, et al, *Science* 248:41, 1990; Stotland NL, P.G. [152] *JAMA* 268:2078, 1992 Studdlefield, *Curr Probl Obstet Gynecol Vol* C.J.R. Hague, [153] 2, No. 4, Dec 1978 *Clin Obstet Gynecol* 13(1):95, 1986; Editorial, *BMJ* 282:1564, 1981 וראה עוד על

מספרים אלו הם משוערים בלבד, שכן	—	בשבועות 13-15	; 0.6/100,000
במקומות רבים מבוצעות הפלות בלתי	—	בשבועות 16-20	; 1.8/100,000
חוקיות ובלתי רשומות.	—	ואחרי שבוע 21	; 3.7/100,000
			¹⁵⁷ 12.7/100,000.

בשנת 1990 בוצעו בארה"ב 1.4 מיליון הפלות, מהם היו 50% לפני שבוע 8 להריון, ומעל 88% לפני שבוע 13. רק 10.2% מכלל ההפלות בוצעו בשבועות 13-20 להריון, ורק 1% אחרי שבוע 21¹⁵⁹. בשנת 1992 היה שיעור ההפלות הארצי בארה"ב 23 לכל 1000 נשים בגילאים 15-44¹⁶⁰.

במדיונות אירופה אחוז ההפלות בשליש השני להריון היה קטן בהרבה בהשוואה למצב בארה"ב, והסיבה העיקרית להבדל זה הוא השיעור הגבוה של הפלות מאוחרות המבוצעות בנערות צעירות¹⁶¹.

בשלהי המאה ה-20 בוצעו בישראל 19,344 הפלות בבתי חולים על פי סעיפי החוק להפסקת הריון, אשר מהווים 12.5% מכלל ההריונות¹⁶².

ההנחה המקובלת היא, שעל כל הפלה חוקית מתבצעות שתי הפלות בלתי חוקיות, כך שלמשל בשנת 1980 היו 44,124 הפלות, ובשנת 1987 היו 45,870 הפלות. אמנם יש מי שהעריך כי מספר ההפלות הבלתי חוקיות בישראל נמוך בהרבה, ולדעתו היו רק כ-6,000 הפלות בלתי חוקיות בכל שנה בין השנים

גורמים המגדילים את סיכוני התחלואה והתמותה כוללים הפלה בלתי חוקית; גיל מתקדם של האם; גיל מתקדם של ההריון; מחלות כרוניות באם; שיטות הפלה מסויימות; וסיכויי ההרדמה. אכן, גם הפלה חוקית, למרות שהיא נעשית בתנאים רפואיים והיגייניים טובים, ועל ידי מומחים, איננה חופשית מסיכונים וסיכונים.

יש להדגיש, שקיימות דעות שונות בין הרופאים ביחס להרבה מרכיבים חשובים בשיקולים הנוגעים להפלה. יש להניח שהם מושפעים, לפחות באופן חלקי ובתת-מודע, מהשקפות העולם של המחברים, כך שיש המבליטים את התוצאות החיוביות, ויש המבליטים את התוצאות השליליות, אך במקרים רבים חסרות עבודות מדעיות מבוקרות במידה הראויה מבחינה מדעית.

שכיחות — מבחינה מספרית מבוצעות הפלות מלאכותיות, הלכה למעשה, במספרים גדולים מאד ברחבי העולם. לפי הערכה גסה מבוצעות בעולם 55 מיליון הפלות בשנה, מספר המתאים ל-70 הפלות לכל 1,000 נשים בגיל הפוריות, וליחס של 300 הפלות לכל 1,000 לידות חי¹⁵⁸.

[159] MMWR 42(SS-6):29, 1993
A. [161] MMWR 43:930, 1994
Rosenfield, *N Engl J Med* 331:324, 1994
[162] מתוך שנתון סטטיסטי לישראל, הוצאת

R.B. Gold, *Abortion and* [157] 1994
Women's Health. Allen Guttmacher Institute,
R.N. Shain, *Am J* [158] New York, 1990
Obstet Gynecol 142:245, 1982

וחרגיגים הנוגעים להפלה מלאכותית¹⁶⁶. מן המקורות הבודדים בש"ס, דנו הפוסקים אם יש בהם ראייה לעצם איסור ההפלה ולדרגת חומרתו:

מן ההלכה של האשה שיצאה ליהרג, אין ממתניין לה עד שתלד¹⁶⁷, היו מהפוסקים שהוכיחו, שאין איסור חמור בהריגת העובר¹⁶⁸. אכן, רבים דחו ראייה זו מנימוקים שונים: משום שחיות העובר תלויה באמו, ולכן הרי זה כאילו נגמר דין שניהם למיתה¹⁶⁹; או משום שגזירת הכתוב היא 'ומתו גם שניהם', לרבות את הוולד¹⁷⁰; או משום שעובר ירך אמו¹⁷¹; או משום שהאם המחוייבת מיתה אין לענות את דינה, ולכן אין מתחשבים בוולד¹⁷². ויש מי שכתב להוכיח מהלכה זו, שדווקא כשהאשה יוצאת ליהרג מותר להרוג עובריה עמה, מכאן שבלא זה יש איסור להפיל את העובר¹⁷³.

המשפט העברי, שם; ובאנציקלופדיה העברית, כרך טו, ע' הפלה, עמ' 89. וראה באריכות על ההבדלים בין חז"ל לאחרים בפרשנות המושג 'אסון' במאמרו של א. אפטוביצר, סיני, יא, תש"ב-ג, עמ' ט ואילך. וראה עוד להלן הע' 349 ואילך, ביחס לדיני נזיקין של הגורם להפלה. [166] משנה אהלות ז ו; תוספתא גיטין ג יג, ושם ב"ק ו ו; סנהדרין עב ב; ערכין ז א. [167] ערכין ז א; רמב"ם סנהדרין יב ד. [168] צדה לדרך, פ' משפטים; שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צט; שו"ת משפטי עזריאל ח"ג חח"מ סי' מז; עמוד הימיני סי' לב. [169] מרכבת המשנה על המכילתא משפטים פ"ד; תוס' סנהדרין פ ב ד"ה עובר. [170] תוס' סוטה כו א ד"ה מעוברת. [171] שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צו; הגה' היעב"ץ נידה מד ב. [172] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' כה. וראה עוד בחי' הר"ן לחולין נח; שו"ת חות יאיר סי' לא; שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' מב – מה שדחו הראיה מערכין הנ"ל. [173] שו"ת זרע

1980-1983¹⁶³.

3. מקורות ראשוניים בחז"ל

מקור בתורה – בתורה מצינו סיבה אחת להפלה, והיא הכאת אשה הרה, שנאמר 'ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון וגו', ואם אסון יהיה וגו'¹⁶⁴. מדובר בפסוק בהפלה עקב החבלה באם, וה'אסון' מתייחס לאשה, היינו אם עקב ההכאה האשה רק הפילה את עובריה ולא מתה, חייב המכה דמי הוולדות לבעל; אך אם מתה האשה, חייב המכה/הממית מיתה¹⁶⁵. היוצא מהאמור, שלפי דעת חז"ל אין כלל איזכור בתורה על עצם איסור ההפלה, וכל הדיון נוגע רק לתוצאות בלתי רצויות של הפלה חבלתית.

מקורות בתלמוד – בתלמוד מצינו דיונים בודדים על מצבים קיצוניים

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. E.F. [163] Sabatello, *Isr J Med Sci* 26:204, 1990. [164] שמות כא כב-כג. [165] מכילתא דרשב"י משפטים פ"ח; ב"ק מב א; שמות רבה ל ה; תרגום יונתן עה"פ. וראה עוד ביד רמ"ה, סנהדרין נו ב; סמ"ע סי' תכה סק"ח. זאת בניגוד לתרגום השבעים לשמות כא כב-כג, פילון האלכסנדרוני בספרו De Spec. Legibus, III 108-110 (על היחס שבין פילון ומדרשי חז"ל – ראה תו"ש כרך יד, מילואים סי' י), וכן השומרונים והקראים, שלדעתם אם נגמרה צורתו של העובר חייב המכה מיתה על הפלת העובר, ואם טרם הושלמה צורתו הרי הוא חייב ממון לבעל. ולעומתם יוסף בן-מתתיהו, קדמוניות היהודים, ספר ד, פ"ח סי' לג, פירש כמו חז"ל, וראה בס' הרפואה והיהדות, עמ' 216, על דעתו זו של יוסף בן-מתתיהו. וראה עוד על הדעות החורגות מדעת חז"ל הללו בס' הרפואה והיהדות, שם; במאמרו של סינקלר, שנתן

יש שרצו להוכיח מדין האיסור על הבעל לשמש עם אשתו כשהיא מעוברת, מחשש לפגיעה בעובר¹⁷⁴, שאסור לעשות פעולות מכוונות להפלתו¹⁷⁵, אך דחו ראייה זו¹⁷⁶.

דיון מפורש וישיר בהפלה פלילית מצינו רק במקום אחד בתלמוד, ואף הוא מתייחס רק לגויה¹⁷⁷.

לכל הדעות חיי האשה קודמים לחיי העובר, ומאידיך שווים הם מרגע שהיילוד יצא לאויר העולם, דבר הנלמד ממקורות המשנה והתלמוד¹⁷⁸.

בישראל היתה ההפלה נדירה מאד, וזהו אחד ההסברים למיעוט ההתייחסות התלמודית לנושא ההפלה¹⁷⁹.

4. פרטי דינים

במהות איסור ההפלה — יש מי שכתבו, שאין כלל איסור הפלה בישראל, ומותר להרוג עובר בבטן אמו¹⁸⁰. יש מאחרונים, שהסבירו דברים אלו כפשוטם, שאמנם מותר לכתחילה להפיל עובר¹⁸¹. אך יש מי שכתב, ששיטה זו היא רק במקום סכנה לאם, אבל שלא במקום סכנה, אף הם מודים שיש איסור בהריגת עובר¹⁸²; יש מי שכתבו, שאין זה אלא שיגרת הלשון, ואינו בדקדוק¹⁸³; ויש מי שכתב, שחלה בדבריהם טעות סופר, ובמקום 'מותר' צריך לומר 'פטור'¹⁸⁴.

יסודות האיסור וטעמיו

אכן, רובם ככולם סבורים הפוסקים

שו"ת בית שלמה חח"מ סי' קלב; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה אות יד, ואין הלכה כן. [182] שו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חח"מ סי' מו. [183] שו"ת חות יאיר סי' לא; היעב"ץ בהגה' נידה שם, ובשאלת יעב"ץ סי' מג; מי נידה להגר"ש קלוגר, על נידה שם; שו"ת בית יצחק חו"ד ח"ב סי' קסב; ס' פרי האדמה ח"ב דף קמג עמ' ג; שו"ת עטרת חכמים חאבה"ע"ז סי' א; שו"ת דובב מישרים ח"א סי' כ; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' נט; ברכת אהרן (ר' אהרן לעווין), על מס' ברכות סי' רפו. וראה עוד בשו"ת באהלה של תורה ח"א סי' קטו. [184] שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט. תשובה זו נתפרסמה ע"י הגר"מ פיינשטיין גם בס' הזכרון למרן הגר"י אברמסקי, תשל"ח, עמ' תסא-תסט, ובהפדס, ניסן תשל"ח, שנה נב, חוב' ז, עמ' 7. ולכאורה ראייה לדבריו מחי' הריטב"א נידה מד א. וראה מה שכתב על דברים אלו

אמת חו"ד ח"ב סי' קטו. [174] יבמות מב א; נידה לא א. וראה עוד בע' מניעת הריון, הע' 225 ואילך. [175] שו"ת תורת חסד סי' מב אות כט; שו"ת פני לוי סי' כא. [176] שו"ת יביע אומר ח"ד חאבה"ע"ז סי' א. [177] סנהדרין נו ב. [178] משנה אהלות ז ו; סנהדרין עב ב. וראה להלן באריכות על הגדרים והכללים השונים בנידון הע' 216 ואילך. [179] א. ה. וייס, דור דורשו, נד' 1924, כרך ב, עמ' 23. [180] תוס' נידה מד ב ד"ה איהו. [181] ראה — מהר"ץ חיות בהג' נידה שם; ר' שלמה הכהן בס' מלאכת שלמה, נידה שם; יקה"ל שלמה או"ח סי' של; שו"ת תורת חסד חאבה"ע"ז סי' מב אות ה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג פ"ב; שם חו"ד סי' ק. ויש שפירשו שיטת התוס', שסבורים כחכמים החולקים על ר' ישמעאל, ואפילו לבן נח אין איסור הריגת עוברים —

שיש איסור בביצוע הפלה, אלא שנחלקו בדבר אם האיסור הוא מדרבנן¹⁸⁵, או שאיסור ההפלה הוא מן התורה¹⁸⁶.

יש שכתבו, שטעם האיסור הוא משום חובל באם, או מזיק גוף האשה, או משום משחית, שישנו בגופו מכל שכן מממונו¹⁸⁸,

בטעמי איסור ההפלה מצינו שיטות אחדות:

הגר"י רוזין, נועם, כה, עז-עז; שו"ת אחיעזר, ח"ג סי' סה; שד"ח מערכת אלף כלל נב; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט; שו"ת משנה הלכות, ח"ט סי' שכח-של; הרב נ. גשטטר, בשבילי הרפואה, ג-ד, תשמ"מ, עמ' צה-קט; הרב א. ליכטנשטיין, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 93 ואילך. יש שקיבצו הרבה מהפוסקים החולקים בשאלה, אם איסור ההפלה הוא מדאורייתא או מדרבנן – ראה שד"ח פאת השדה מערכת האלף, כלל נב, ובשירי הפאה שם כלל יט; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' לו, וח"ט סי' נא שער ג. על ההבדלים העקרוניים בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן – ראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך ב, ע' אסור דאורייתא, וע' אסור דרבנן. וביחס לשיטתו של המהרי"ט, קיימת לכאורה סתירה בין תשובתו בח"א סי' צו לסי' צט, ואמנם כמעט כל הפוסקים שדנו בשאלת ההפלה, דנו בסתירה שבתשובת המהרי"ט הנ"ל. להלן רשימה חלקית כנ"ל – פרי האדמה, ביאורים על הרמב"ם, הל' נחלות; שד"ח מערכת האלף, כלל נב; הרב אונטרמן נועם, ו, עמ' א ואילך; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' טט-ע; תורת היולדת, פ"ס הע' ג, בשם הגר"ש אלישיב. יש שכתבו להוכיח זיוף בתשובת המהרי"ט, סי' צט – הרב אונטרמן, שם; שו"ת אגרות משה שם. אך ראה מאמרו של הרב ש. היבנר הדרום, כח, עמ' 19, ובס' הרפואה לאור ההלכה, ח"א, תשמ"מ, עמ' נב ואילך, מה שהשיגו עליהם. ועוד הקשה בס' הרפואה לאור ההלכה עמ' סב, שבעל שירי כנסת הגדולה, שהיה תלמיד המהרי"ט, הביא בספרו ח"מ סי' תכה תשובת המהרי"ט שבסי' צט, ומי לנו עד נאמן ממנו. [187] זוהר, שמות ג ב. וראה עוד בשו"ת ישכיל עבדי, ח"ו חאבהע"ז סי' פה אות א. [188] שו"ת המהרי"ט ח"א סי' צו; שו"ת

שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' ק סק"ב. ויש להעיר, שאף הרא"ש, הובאו דבריו בשיטמ"ק ערכין ז א, נקט הלשון "מותר" להורגו, וראה על כך במאמרו של הרב מ. הרשור, סי' הזכרון להגר"י אברמסקי, תשל"ח, עמ' שלה ואילך. וראה בס' מנחת אשר על שמות, סוסי' סי' ב, שכתב מדעתו שהמותר בתוס' הוא פטור, ולא הביא כל זאת. [185] ר"ן חולין נח א ד"ה ולענין (כ"כ באחיעזר ח"ג סי' סה אות יד); שו"ת חיים ושלום ח"א סי' מ; הגר"ש קלוגר בתשובה המובאת בשו"ת צלותא דאברהם סי' ס; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה סי' פט, וח"ז סוסי' קע; שו"ת בית יהודה חאבהע"ז סי' יד (אך ראה בשד"ח מערכת האלף כלל נב); צדה לדרך על התורה, פר' משפטים; שו"ת אמונת שמואל סי' יד; שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סי' מב; החפץ חיים בדעת התוס' (הובאו דבריו בשו"ת משפטי עוזיאל חח"מ סי' מו אות ד. וראה בענין זה בשו"ת בני יהודה חאבהע"ז סי' יד; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א אות ה; נשמת אברהם חח"מ תכה או); שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' לו, בדעת הרמב"ם, לפי ההנחה שאין הרמב"ם טובר את הכלל של מי איכא מידי וכו', (כן סוברים בדעת הרמב"ם בענין כלל זה בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' יט; ערוך לנר, סנהדרין נט א ד"ה ליכא). וראה באריכות בשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' ב; שם חכ"א סי' כט. [186] מושב זקנים לרבותינו בעלי התוס', שמות כא כב; חקרי לב חאוי"ח סי' נח; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנה; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה אות יד; אוצר המלך לר' צדוק הכהן דין טומאת מת אות קו; אור שמח, איסורי ביאה ג ב, וכן במשך חכמה, פר' ויקהל; שד"ח מערכת האלף כלל נב; שו"ת דברי יששכר חח"מ סי' קסח; שו"ת בית יצחק ח"ב חיו"ד סי' קסב; שו"ת בנין דוד סי' מז; שו"ת תורת חסד, חאבהע"ז סי' מב, בדעת הרמב"ם; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנה; שו"ת צפנת פענח סי' נט, וכן

והכוונה בכל אלו דווקא באם ולא בעובר, כי אין חיוב על חובל בעובר, מכל-שכן מקטן שאין חיוב כלפיו¹⁸⁹. אך מהאחרונים הקשו על טעם זה מסיבות שונות¹⁹⁰.

יש שכתבו לאסור הפלה מדין השחתת זרע¹⁹¹, אך מהאחרונים הקשו על טעם זה מסיבות שונות¹⁹².

יש שכתבו, שכיון שעצם ההפלה היא סכנה לאם, והמפלת בחזקת סכנה היא¹⁹³, אסור לאשה להכניס עצמה למצב סכנה¹⁹⁴. אך דחו טעם זה, כי מה שאמרו שהמפלת בחזקת סכנה, הוא דווקא על ידי רעב או חבטה, אבל כשהדבר נעשה על ידי רופאים ותרופות, אין בכך סכנה, ולא דברו מזה הראשונים, וכיום שהתמחו הרופאים, אין להימנע מהפלה, שיש לה הצדקה

מטעם סכנה¹⁹⁵. יש מי שכתבו לאסור הפלה מהטעם שעל ידי הריגת העובר מונע ממנו לקיים שבתות ומצוות בעתיד¹⁹⁶.

יש מי שכתב, שאם תהא הפלה מותרת בישראל, יש בזה משום חילול השם, שכן הכמורה מתנגדת לכך בכל תוקף¹⁹⁷.

יש מי שכתב לאסור הפלה מדין גזילה, היינו כמו שאסור לגזול ממונו של עובר, כל שכן שאסור לגזול ממנו חייו¹⁹⁸.

יש שכתבו, שאיסור הפלה הוא מדין רציחה¹⁹⁹, והיא הדעה שהתקבלה על דעת מרבית פוסקי דורנו, שלשיטתם יש איסור מן התורה בהפלה²⁰⁰. אכן מצינו שיטות

צפנת פענח ח"א סי' נט; שו"ת עטרת חכמים חאבהע"ז סי' א; שו"ת בית שלמה חח"מ סי' קלב; ס' עמוד הימיני סי' לב. [189] שו"ת כח שור סי' כא. וראה עוד בשו"ת אריה דבי עילאי חיו"ד סי' יט. [190] ראה – שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קבו; קבא דקושייתא שבסוף שו"ת חלקת יואב קושיא יח. וראה בעמוד הימיני סי' לב. [191] שו"ת חות יאיר סי' לא; שו"ת עטרת חכמים חאבהע"ז סי' א; שו"ת בית יהודה חאבהע"ז סי' יד; שו"ת דברי יששכר חח"מ סי' קסח; זכותא דאברהם להגה"ק מטשכנוב, הובא בשו"ת משפטי עזריאל ח"ג חח"מ סי' מו. וראה עוד שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' קטו. [192] ראה – שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' מג; ס' חמדת ישראל, עמ' פח; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קבו; שו"ת משפטי עזריאל, שם. [193] רא"ש ור"ן, יומא פב א. וראה בשו"ת בית שלמה חח"מ סי' קלב. [194] שו"ת בית שלמה, שם. [195] שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת חיו"ד סי' פז; שם, חח"מ סי' לט; שו"ת משפטי עזריאל ח"ג חח"מ סי' מו. וראה עוד בשו"ת אבני ח"ט סי' שכח-של; הרב נ. גשטטנר, בשבילי

צדק חח"מ סי' יט; שו"ת בנין דוד סי' מז; הרב מ. צווייג, נועם, ז' תשכ"ד, עמ' לו ואילך. [196] הרב מ. צווייג, נועם, שם, ובספרו אהל משה ח"ג עמ' מט; הרב מ. הרשלר, ס' הזכרון למרן הגר"י אברמסקי, תשל"ח, עמ' שלה ואילך; שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' רח; שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' קטו. [197] הרב מ. צווייג, נועם, שם, ובספרו אהל משה, שם. [198] הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה (א). וראה לדבריו מהתוס' סוטה כו א ד"ה מעוברת. [199] מושב זקנים לרבותינו בעלי התוס', שמות כא כב; עמק הבכא סי' וז; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' נט; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנה; שו"ת דברי יששכר חח"מ סי' קסח; שו"ת מנחת אברהם סי' מב, בשם חידושי הרי"ם. [200] הרב אונטרמן, נועם, ו, עמ' א; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' טט-עא; שערי הלכה ומנהג, ח"ד סי' ד; הגר"י ז'ולטי, בהסכמתו לס' הרפואה לאור ההלכה, א, תש"מ; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א; שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שכח-של; הרב נ. גשטטנר, בשבילי

ראשונים ואחרונים, שבמפורש אינם סוברים איסור רציחה בהפלה²⁰¹. וכמוכן לכל הדעות שהביאו טעמים אחרים לאיסור ההפלה, או שסבורים שהאיסור הוא מדרבנן, אין הם סוברים ענין רציחה ואביוזרייהו דרציחה ביחס להפלה. יש מי שכתב, שאיסור רציחה חל דווקא בשלבים מתקדמים של ההריון, כאשר העובר הוא כבר בר-קיימא, אבל בעובר בשלבים מוקדמים של ההריון אין דין רציחה, אלא אחד הטעמים האחרים לאיסור הפלה²⁰².

יש שכתבו לאסור הפלה מהטעם הכללי של מניעת חיים מישראל, ביטול מצות פריה ורבייה, ומיעוט הדמות²⁰³.

ראשונים ואחרונים, שבמפורש אינם סוברים איסור רציחה בהפלה²⁰¹. וכמוכן לכל הדעות שהביאו טעמים אחרים לאיסור ההפלה, או שסבורים שהאיסור הוא מדרבנן, אין הם סוברים ענין רציחה ואביוזרייהו דרציחה ביחס להפלה. יש מי שכתב, שאיסור רציחה חל דווקא בשלבים מתקדמים של ההריון, כאשר העובר הוא כבר בר-קיימא, אבל בעובר בשלבים מוקדמים של ההריון אין דין רציחה, אלא אחד הטעמים האחרים לאיסור הפלה²⁰².

יש שכתבו לאסור הפלה מהטעם הכללי של מניעת חיים מישראל, ביטול מצות פריה ורבייה, ומיעוט הדמות²⁰³.

הרפואה, ג-ד, תש"מ, עמ' צה-קט; הרב א. ליכטנשטיין, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 93 ואילך. וטעמם בעיקר על פי דברי התוס' סנהדרין נט א ד"ה ליכא, שהטעם של מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, הוא דין רציחה בנידון דידן, וכן על פי שיטת הרמב"ם, רוצח א ט, בהיתר הצלת האם מדין רודף, וראה להלן באריכות. [201] הרמב"ן בחי' נידה מד א; הרמ"ה סנהדרין נו ב; שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרצה, ובתשובות הרדב"ז מכת"י סי' כב; דרישה אבהע"ז סי' יג אות ד; סמ"ע חו"מ סי' תכה סק"ח (וראה בפמ"ג מ"ז ריש סי' שכח, מה שחלק על הסמ"ע); שו"ת בית שלמה חו"מ סי' קלב; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קכו. ולכאורה כן משמע מתוס' חולין לג א ד"ה אחד. וראה עוד במאמרו של הרב מ. הרשלה, ספר הזכרון למרן הגר"י אברמסקי, עמ' שלה ואילך; שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' רח. [202] הרב א. ליכטנשטיין, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 93 ואילך. [203] שו"ת בנין דוד סי' מז אות ג; שו"ת משפטי עזיאל ח"ג חו"מ סי' מו. והוא על פי יבמות סג ב. [204] שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קכו. [205] ויש להעיר, שלפי התוס' סוטה כו א ד"ה מעוברת, משמע שאיסור הפלה הוא

משום שהעובר הוא ממונו של הבעל, ולפי זה יצא שאם הבעל מסכים אין כלל איסור, וי"ל. ועוד יש להעיר ממחלוקת רבי ואנטונינוס, סנהדרין צא ב, ובראשית רבה לד יב (הובא בע' עֶבֶר הע' 163), מה שהודה רבי לאנטונינוס שנשמה ניתנה בעובר משעת פקידה, ולכאורה כבר מרגע ההפריה דין העובר כאדם. אלא שלא מצינו מי מהפוסקים שדן באיסור הפלה, שיביא ענין זה וטעם זה, ונראה שמחלוקת זו היא "אקדמית" בלבד, ללא כל משמעות הלכתית, והראיה שרבי הודה לנוכרי, ואילו היה בענין זה דבר מהותי וחשוב מבחינת ההלכה וההשקפה אין לשער שדעת נוכרי היתה קובעת בנידון. כל זה בניגוד לגישה הקתולית שרואה בכניסת הנשמה לגוף ברגע ההפריה את הנימוק העיקרי נגד איסור הפלה בכל תנאי ובכל מצב, וראה להלן הע' 398. [206] מכילתא משפטים פ"ד; ספרא אמור פ"כ ה"א; נידה מד ב; סנהדרין פד ב ד"ה ב; רמב"ם רוצח ב ו; תוס' סנהדרין פד ב ד"ה הוה אמינא. וראה רש"י סנהדרין עח ב ד"ה אנפלים. [207] ראה להלן הע' 389 ואילך, בדיון גוי. [208] רמב"ן בחי' נידה מד א; רמ"ה סנהדרין נו ב; מאירי שבת קז ב; סמ"ע חו"מ סי'

לפני עיור – האשה עצמה שעוברת הפלה בהסכמתה, עוברת על איסור לפני עיור לא תתן מכשול, ואף אם בשעת ההפלה היא מחוסרת הכרה, אם הסכימה לכך מראש, עוברת על איסור זה²¹⁵.

הוריות אמהיות

סכנה גופנית לאשה – במקום סכנה לאשה מותר לבצע הפלה, אפילו בשלב הריון מתקדם ביותר²¹⁶. יש מי שהתיר ההפלה רק כאשר אומדנת הרופאים היא גדולה, וקרוב לוודאי שיש סכנה²¹⁷; יש שהתירו ההפלה גם כשיש ספק סכנה לאם מהמשך ההריון או הלידה²¹⁸; ויש מי שהתיר אפילו על ספק רחוק לפיקוח נפש

לחוש בכל עובר שמא לא כלו לו חדשיו, והרי דינו כספק נפל, והוי התראת ספק²⁰⁹; בהריגת עובר יש ספק ספיקא, ספק שמא יהיה נפל, ואם תמצא לומר שיהיה בר קיימא, שמא יהיה טריפה²¹⁰; עובר קודם שיצא לאויר העולם לאו בריה הוא²¹¹, או לאו נפש הוא²¹².

מיתה בידי שמים – יש שכתבו, שדין ישראל המבצע הפלה הוא מיתה בידי שמים²¹³, אך יש שהקשו על שיטה זו ודחוה²¹⁴. וברור שלשיטות הסבורים, שאיסור ההפלה איננו מדין רציחה כלל, וקל-והומר לשיטות הסבורים שאיסור ההפלה הוא מדרבנן, שאין כלל חיוב מיתה בידי שמים.

ד"ה הוה אמינא, וברש"ש שם; שו"ת נובי"ת חח"מ סי' נט; נחל אשכול הל' מילה סי' לו אות ד; מנ"ח מ' רצו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' ק; שם חט"ו סי' יג בשולי התשובה; שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רפא; אנציקלופדיה תלמודית, ע' אדם. וראה עוד בע' עֶבֶר, הע' 180 ואילך. [213] פנים יפות עה"ת שמות א יז; זכותא דאברהם, דרשה לשבת הגדול שנת תקפו דל"א, הובא בס' הרפואה לאור ההלכה, א, תשמ"מ, עמ' פא; משך חכמה, שמות לה ב; הגר"ב זולטי, בהסכמתו לס' הרפואה לאור ההלכה, א, תשמ"מ. [214] ס' חמדת ישראל עמ' פח; הרפואה לאור ההלכה, א, תשמ"מ עמ' פב ואילך. וראה סי' מקורי הרמב"ם להרש"ש עמ' 45, שו"ת דובב מישרים ח"א סי' ב, ושו"ת יביע אומר ח"ד חאבה"ע"ז סי' א, שלא סוברים כן. [215] שו"ת מנחת שלמה, ח"ג סי' קג אות ה. [216] משנה אהלות ז ו; רמב"ם רוצח א ט. [217] שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט. [218] שו"ת כח שור סי' ב; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' עב אות ג; שו"ת בית שלמה חח"מ סי' קלב; שו"ת מנחת אברהם סי' מב; שו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תשלז; שם, ח"ג סי' שנח. וראה גם בשו"ת אבני צדק חח"מ סי' יט, ובשו"ת בנין דוד סי' מזו.

תכה סק"ח. וראה בשו"ת נובי"ת חח"מ סי' נט. [209] הרא"ם משפטים כא כב. וראה על שיטתו זו של הרא"ם בגור אריה להמהר"ל מפראג שם; אמרי בינה הל' שבת סי' לא. וראה עוד בשו"ת נובי"ת שם. [210] מושב זקנים על התורה, משפטים כא כב. [211] חזקוני, שמות כא כב; הריב"א על התורה שם. [212] המהר"ל בגור אריה, שמות כא כב. ואמנם הרבה מהראשונים סבורים שעובר קודם שיצא לאויר העולם לאו נפש הוא – רש"י סנהדרין עב ב ד"ה יצא (אך ראה ברש"י יבמות מב סוע"א ד"ה ה"ג חייס עילוייה, שכתב ביחס לעובר, שאין אדם מתכוין להרוג הנפש, וראה בערוך לנר שם); מאירי, שבת קז ב, סנהדרין עב ב; רמ"ה, יד רמה, סנהדרין נו א, עב ב; רמב"ן וריטב"א בחידושיהם לנידה מד ב, וכן הרמב"ן בתורת האדם, ענין הסכנה; ס' האשכול הל' מילה סי' לו; רלב"ג עה"ת שמות כא כב; סמ"ע ח"מ סי' תכה סק"ח. אמנם יש שכתבו שעובר הוא ספק נפש – רא"ש, הובא בשיטמ"ק ערכין ז א אות ה; ח"י האגודה על ערכין סי' ו. ולעומתם שיטת הרמב"ם היא, שעובר הוא נפש, ראה להלן הע' 245. וראה שו"ת הרדב"ז מכתב יד סי' כב. וראה עוד ביחס לשאלה אם עובר הוא נפש או לא בתוס' סנהדרין פד ב

(ראה להלן) של היילוד, והרופאים אומרים שגם האם וגם העובר ימותו בוודאי – יש שכתבו, שמותר להרוג היילוד כדי להציל את האם²²³; יש שהסתפקו בדין זה²²⁴; יש שאסרו הריגת העובר משיצא ראשו, אפילו אם יש סכנה לשניהם²²⁵; ויש שהתירו לאם עצמה להרוג את העובר במצב זה כדי להציל נפשה, אבל לא לרופא²²⁶. אכן יש להדגיש, כי כיום אין כמעט מצבים רפואיים המצדיקים הריגת עובר בשלבים כה מתקדמים של ההריון²²⁷.

במקרה שנתגלתה מחלה ממארת באשה בעת הריונה, והטיפול יועיל לחיי שעה של האשה, אך בוודאי יזיק לעובר, ומאידך אם תמתין ללא טפול תוכל ללדת התינוק, אלא שמסכנת את חיי השעה שלה, או שסבורים שההריון יחיש את התפשטות המחלה, ועל ידי ההפלה יכולים להצילה לזמן מה – יש שכתבו, שמותר להפיל

האם²¹⁹. יש מי שכתב, שההיתר הזה הוא רק בתנאי שכל הרופאים יסכימו לזה, אבל אם יש אחד שדעתו שאין סכנה, אין לבצע ההפלה²²⁰.

מצבים ותנאים שונים בסכנה לאשה –
יש הסבורים, שהיתר ההפלה הוא רק בסכנה לאם מעצם תהליך ההריון והלידה²²¹, כגון רעלת הריון, שליית פתח, מצגים פתולוגיים מסוכנים. אכן, רוב הפוסקים התירו ההפלה בכל הריון המסכן את האם, גם כשהסכנה נובעת מכך שהיא חולה במחלה אחרת, כגון מצבים קשים ומתקדמים של מחלת לב, מחלת כליות, יתר לחץ דם, סוכרת²²². יש לציין, שמבחינה רפואית מעטים הם כיום המצבים, שמחלות כלליות באשה אינם ניתנים לטיפול ולשליטה אלא על ידי הפלה.

אם יצא כבר רוב ראשו, או רוב גופו

מו; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א; שו"ת קנה בשם חח"מ סי' קכו, והביא שם שהסכים לכך גם הגר"י ווייס; שו"ת אמרי צבי סי' קב. [223] שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' ה; שו"ת מלמד להועיל ח"ב סי' סט; תפארת ישראל, אהלות ז' ו' אות י; שו"ת מהר"ם שיק ח"ד סי' קנה; שו"ת בית יצחק ח"ב ח"ד סי' קסב. וראה בס' הרפואה והיהדות עמ' 225. [224] תוס' רעק"א על המשנה אהלות ז' ו'; שו"ת מחנה אברהם סי' ו'. [225] שו"ת מחנה חיים ח"ב חח"מ סי' נ; שו"ת בכורי יעקב סי' ו; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א. וראה במאירי סנהדרין עב ב. [226] שו"ת שואל ומשיב ח"א סי' כב; שו"ת בכורי יעקב סי' ו; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חח"מ סי' מו. וראה עוד בקובץ יגדיל תורה שנה ח סי' לא; שם קונט' ט. [227] וראה להלן הע' 327 ואילך, בשלבי ההריון, בדין הוציא ראשו

[219] שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצג. [220] בשם החזו"א, הובא בשו"ת שבט הלוי שם. דין זה לכאורה צ"ע, שכן בפקוח נפש אין הולכים אחר הרוב וחוששים אף למיעוט. ק"ו במקרה שהרוב סבורים שהוא פיקוח נפש, שיש לילך כדעתם. [221] פחד יצחק, ע' נפלים. וראה בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה א(5) מה שהקשה בשם הגר"שז' אויערבאך; שו"ת כח שור סי' כ. וראה מה שכתב עליו הרב ש. היבנר, הדרום תשרי תשכ"ט. ולכאורה משמע כך גם בשו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט, עיי"ש. [222] שו"ת בית שלמה חח"מ סי' קלב; שו"ת פרי השדה ח"ד סי' נ; שו"ת בנין דוד סי' מו; שו"ת אבני צדק חח"מ סי' יט; שו"ת אפרקסתא דעניא סי' קסט; שו"ת צור יעקב סי' קמא; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' נט; שו"ת מחזה אברהם ח"ב ח"ד סי' יט; שו"ת לבושי מרדכי ח"ב ח"ד סי'

אבל אם היא דורשת שימשיכו לטפל בה למרות ההסבר – יטפלו בה, גם בנתונים אלו²³³; ויש מי שכתב, שבתנאים כאלו אין שומעים לאשה, אפילו מבקשת כך, לתת לה טיפול כימותרפי או הקרנתי, שכמעט לא יועיל לה, אבל עלול להזיק בשיעור גבוה לעובר²³⁴.

מעוברת שאין בה סכנה כעת, אך יודעים שהמשך ההריון או הלידה יביאוה לידי סכנה – יש שכתבו, שמותר לבצע ההפלה עכשיו²³⁵, ובפרט אם כעת ביצוע ההפלה קל יותר, ואחר כך תצטרך ניתוח קיסרי²³⁶. ונימוקם: מותר להרוג מי שעומד להיות רודף על שם סופו, ואין חילוק בדבר אם רודף הוא מיד או לאחר זמן; ויש שחולקים על כך²³⁷. יש מי שכתב, שאם הדבר הוא בספק, ולא ברור שלבסוף יצטרכו לבצע ההפלה, אסור לבצעה אפילו כשהעובר עדיין לפני ארבעים יום; ואם כבר ברור כעת שיצטרכו לבצע ההפלה, עדיף לבצעה בשלב שהאיסור קל יותר²³⁸.

אשה שנתעברה על אף הסכנה – יש מי שכתב, שאסור לבצע לה הפלה, אלא

העובר לטובת חיי השעה של האם²²⁸; יש מי שאסר לתת טיפול זה ולהמית העובר²²⁹; יש מי שהסתפק בדין זה, וסבור שההיתר יכול להיות רק בשב ואל תעשה, אבל לא להרוג בידים²³⁰; ויש מי שחילק, שאם נכנסה להריון אחרי שכבר ידעה שיש לה מחלת הסרטן, שאז מותרת להיות רק בשב ואל תעשה; אבל אם הסרטן התגלה כשהיא כבר בהריון, מותר להפיל העובר גם בידים, כדי להמעיט את הסיכון של האשה²³¹; ויש מי שכתב, שאם האשה עצמה מבקשת שלא יטפלו בה כדי לא להרוג את עובריה – שומעים לה, ואין זה גדר מאבד עצמו לדעת²³².

אשה הסובלת ממחלה ממארת ומקבלת טיפול כימותרפי או הקרנתי, ותוך כדי הטיפול נכנסה להריון, אם מחלתה הממארת היא כבר מפושטת מאד, והמשך הטיפול כמעט לא יוסיף סיכוי לרפואתה, ומאידך המשך הטיפול יגרום בסבירות גבוהה למומים קשים בעובר – יש מי שכתב, שצריך להסביר לה נתונים אלו, ואם מסכימה לא לקבל את הטיפול, לא יתנו לה המשך טיפול לטובתו של העובר;

תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 123-121. [234] הגר"א בקשי-דורון, תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 121-117, ועמ' 127-123. [235] שו"ת מנחת אברהם סי' מב; ס' חמדת ישראל, במפתחות והוספות דף טז ע"ב; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חיו"ד סי' יט; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' עב אות ג; שו"ת קנה בשם, חח"מ סי' קכו. ועיי"ש שהסכים עמו הגרי"י ווייס. [236] שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת חיו"ד סי' פו. [237] שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קכו; שו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סי' יד. [238] הרב י. זילברשטיין, בשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' סט-עד; הנ"ל, תורת היולדת פ"ס

כשאינן סכנה לאם. [228] שאילת ישורון ח"א סי' לט; הרב ח.י.מ. שוורץ, בשבילי הרפואה, ג-ד, תשמ"מ, עמ' קמט-קסד; תורת היולדת, פ"ס שאלה ב, ובשם הגרי"ש אלישיב על פי שיטת המהרי"ט. [229] הרח"פ שיינברג, הובא בס' תורת היולדת, שם, וכן הסיק שם משיטת השו"ת אגרות משה. [230] הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה א(13). [231] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ה חח"מ סי' תכה סק"ג. [232] שו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' שכג. [233] הגרי"י זילברשטיין, תחומין, כג, תשס"ג, עמ' 213 ואילך; הנ"ל,

ההפלה אסורה; אם שני רופאים אומרים שצריכה להפיל, ורופא אחד אומר שאיננה צריכה להפיל, יש להפסיק את ההריון, אך הרשות בידה לבחור ולהמשיך את ההריון²⁴².

טעמים להיתר ההפלה בסכנה לאשה — בין הפוסקים והפרשנים מצינו מספר טעמים להיתר ההפלה לצורך הצלת האם — יש הסבורים, שהטעם הוא שכל זמן שלא יצא לאויר העולם, לאו נפש הוא, וניתן להורגו ולהציל אמו²⁴³; יש הסבורים, שהסברא של 'מאי חזית דדמא דידך סומק טפי' לא שייך בעובר, והלכך מותר להרוג את העובר כדי להציל את האם, שדמה אדום יותר ממנו²⁴⁴; ויש הסבורים, שלפיכך הורו חכמים, שהעובר שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר שבמעיה, בין בסם ובין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להורגה²⁴⁵.

אם כן מדובר קודם ארבעים יום²³⁹. ויש מי שחולק ומתיר ההפלה גם בתנאים אלו²⁴⁰.

אשה שהרופאים אומרים שההריון הוא סכנה לה, אך היא מוכנה לקבל על עצמה את הסכנה, ומסרבת לבצע הפלה, הרשות בידה לעשות כן²⁴¹.

כאשר הרופאים חלוקים בדעתם אם אמנם יש ספק סכנה לאשה בהמשך ההריון, ועליה להפסיקו, או שאין סכנה לחייה, והיא יכולה להמשיך את ההריון, יש מי שכתב, שתלוי במספר הרופאים החולקים: אם רופא אחד אומר שצריכה להפיל, ורופא אחד אומר שאינה צריכה להפיל, מותרת להפסיק ההריון, אך אם רוצה להמשיכו — הרשות בידה; אם רופא אחד אומר שצריכה להפיל, ושני רופאים אומרים שאינה צריכה להפיל —

סותר את דברי הגמ' סנהדרין עב ב, וכן סותר את הסברו-עצמו מרישא לסיפא. להלן רשימה חלקית של פוסקים ומפרשים, שדנו ישירות בהסבר שיטת הרמב"ם — תוס' הגרעק"א משנה אהלות ז ו; אוצר המלך, דין טומאת אהל, אות קכב; שו"ת נובי"ת חח"מ סי' נט; שו"ת אבני צדק חח"מ סי' יט; שו"ת חות יאיר סי' לא; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנה; מהר"ם שיק על המצוות, מ' לד; מנ"ח מ' רצו; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' עב אות ג; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' קסב; שו"ת כח שור סי' כ; שו"ת דברי יששכר סי' קסח; שו"ת תורת חסד ח"ב חאבהע"ז סי' מב סי"ז; שו"ת מנחת אברהם סי' מב; שו"ת אמרי שפר סי' יא; שו"ת לבושי מרדכי חח"מ סי' לט; שו"ת תפארת ישראל חח"מ סי' יד; שו"ת משפטי עזריאל חח"מ ח"ג סי' מו; שו"ת זרע אמת חיו"ד ח"ב סי' קטז; פני לוי סי' כא; פמ"ג אר"ח שכח במ"ז סק"ב; שו"ת תפארת צבי חח"מ סי' יד; חידושי הגאון רבנו חיים הלוי על

שאלה ד. [239] שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ח סי' נו. ונימוקו — כי היא גרמה לזה שנצטרך להרוג העובר והוי כמו שפשעה. [240] נשמת אברהם חח"מ סי' תכה א(11). ונימוקו — דין זה דומה למי שהביא עצמו לידי סכנה בפשיעה, שדעת רוב הפוסקים שגם פיקוח נפש כזה דוחה שבת, עיי"ש. [241] שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא, בסכום אות יז; הרב י. זילברשטיין, בשבילי הרפואה, ז, תשמ"ה, עמ' צט-ק; שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תשלו. [242] סי' שבת שבתון, סקע"ג. [243] רש"י סנהדרין עב ב ד"ה יצא. וראה לעיל הע' 211-212, בשאלה אם עובר הוא נפש או לאו. [244] חו"א על הרמב"ם, רוצח א ט. [245] רמב"ם רוצח א ט; סמ"ג הל' רציחה ל"ת קסד; רבנו בחיי דברים כב כו. והנה הרמב"ם שם הוסיף: 'ואם משהוציא [העובר] ראשו אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבעו של עולם'. כמעט כל הפוסקים שדנו בענייני הפלה ניסו ליישב את הסבר הרמב"ם, שלכאורה

להתאבד אם לא יבצעו בה הפלה, מותר לבצע ההפלה²⁵¹. אמנם בדרך כלל ניתן לטפל באשה כזו, ואין הצדקה רפואית להפלה²⁵².

החמרה בריאותית לאם, ללא סכנת חיים — במקרים שההריון מחמיר את המצב הבריאותי הקודם של האשה, אך לא מסכן את חייה, כגון החרפה במחלת לב או מחלת כליות, אבל ללא סיכון החיים, הדבר תלוי במחלוקת, אם איסור ההפלה הוא מן התורה או מדרבנן; לשיטות הסוברים שהאיסור הוא מן התורה, איסור לבצע הפלה במקרים כאלו; ולשיטות הסוברים שהאיסור הוא מדרבנן, מותרת ההפלה, ובפרט כשיש אפשרות לצרף קולות אחרות, כגון פחות מבין ארבעים יום (ראה להלן), או על ידי סם (ראה להלן) וכיו"ב. באופן דומה יש לשקול הריונות תכופים זה אחר זה, כשהאשה חלשה מאד, או כשהיא סובלת מאנמיה, או כשהיא מניקה (ראה להלן). ובכל מקרה יעשה שאלת חכם, ויש לשקול כל מקרה לגופו, הן מבחינה גופנית והן

וכל זה הוא לשיטת הסוברים, שאיסור ההפלה הוא מן התורה, אבל הסוברים שהאיסור הוא מדרבנן, בוודאי מותר לעבור על איסור זה כדי להציל את האם. וכן לדעת הסוברים, שהטעם הוא משום חובל ומזיק לאם, הרי שלצורך בריאותה וחייה מותר לה לחבול בעצמה.

יש מי שהסביר, שאין אומרים כאן מן השמים ירחמו, 'ושמר פתאים ה'²⁴⁶, כי הסכנה כבר בפנינו²⁴⁷.

סכנה נפשית לאשה — במקרים שההריון גורם למחלה נפשית באם — יש מי שאסר ההפלה²⁴⁸; ויש שהתירו, משום שטירוף דעת הוא בכלל סכנת נפשות²⁴⁹. ביחס להוראות הפסיכיאטריות להפלה, יש להדגיש, כי קיימים חילוקי דעות בין הפסיכיאטרים, המחקרים אינם מבוקרים ואמינים, וההנחה היא שקיימת שכיחות נמוכה של הוראה להפלה מסיבות פסיכיאטריות אמיתיות²⁵⁰.

סכנת התאבדות — מעוברת המאיימת

Jewish Law, Ch. 15 [246] ראה נספח לע' סכון עצמי. [247] שו"ת מחזה אברהם, ח"ב חיו"ד סי' יט. [248] שו"ת כח שור סי' ב. [249] שו"ת פרי הארץ חיו"ד סי' ב; שו"ת לבושי מרדכי חח"מ סי' לט. [250] ראה — M. Spiro, *Judaism and Psychology*, pp. 168-180 וראה עוד — D.K. Doane and D.G. Quigley, *Can Med Assoc J* 125:427, 1981. כמו כן ראה שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' רח; א. שטינברג, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 115. [251] הרב י. זילברשטיין, עמק הלכה-אסיא, א, תשמ"ו, עמ' 209-205. וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תשלד. [252] ראה בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה (א10), והסכימו עמו הגרש"ז אויערבך והגרי"י

הרמב"ם; חידושי אבן האזל, על הרמב"ם שם; שו"ת גאונים בתראי סי' מה; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קכז; שבט מיהודה, עמ' כו ואילך; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א אות ה; שו"ת אהל משה ח"ג סי' טו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' ק אות ב; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' ס ענף ב; שם, חח"מ ח"ב סי' סט וסי' עא; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצג; הרב נ.א. רבינוביץ, הדרום, חוב' כח, תשרי תשכ"ט, עמ' 19 ואילך; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' קטו; הרב ש. רחובסקי, הלכה ורפואה, ה, תשמ"ח, עמ' פג ואילך. וראה עוד הרב מ. צוריאל, תחומין, כה, תשס"ה, עמ' 64 ואילך; D.M. Feldman, *Marital Relations, Birth Control and Abortion in*

מבחינה נפשית, וכפי ראות עיני המורה²⁵³. למי שהוא אסור לה באיסור כרת או מיתה, ועקב כך יש לעובר דין ממזר – יש מהפוסקים שהתירו ההפלה²⁵⁷, ונימוקם: שמדין תורה חייבת המעוברת מיתה ועוברת עמה, הרי שהעובר הוא בר-קטילא; ויש שאסרו²⁵⁸.

פנויה שהרתה – אסורה להפיל לכל הדעות, שהרי הוולד כשר לבוא בקהל. אכן, במקום פגם משפחה, בזיון וחילול השם, יש מי שנטה להתיר²⁵⁹. כמו כן יש מי שנטה להתיר ההפלה בעובר פחות מבין ארבעים יום, אם המשך ההריון של הפנויה גורם לה משבר נפשי, ולא ניתן

סכנת איבר לאשה – במקרים שיש סכנת איבר לאם, כגון חשש לפגיעה בראיה או בשמיעה – יש מהפוסקים, שאסרו ההפלה²⁵⁴; יש מהפוסקים שהתירו ההפלה, אפילו לשיטות הסוברים שאיסור ההפלה הוא מן התורה²⁵⁵; ויש מי שכתב, שאם יש חשש חרשות לאשה בגלל ההריון, מותר להפיל דווקא עובר שהוא פחות מארבעים יום, אבל אחרי ארבעים יום – אסור²⁵⁶.

הריון מחוץ לנישואין – אשה שהרתה

שנט. [257] שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' מג, וכתב דאפשר שיש מצווה נמי בזה; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חח"מ סי' מז, אבל רק להוריו ולא לאדם אחר, בין יהודי ובין אינו יהודי, וראה השגתו של הגר"ש אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה א(20); שערים המצויינים בהלכה סי' קפד סק"ו. בשו"ת רב פעלים ח"א חאבה"ע"ז סי' יד נוטה להתיר, ולעומת זאת בח"ד חיו"ד סי' ד נוטה להחמיר, וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז, סי' מט אות יב. [258] חות יאיר סי' לא; ישועות מלכו על הרמב"ם, שבת פ"ב; שו"ת גידולי ציון ח"א סי' לב; ס' לחם הפנים קונטרס אחרון דין יט; הגרי"א הרצוג, קול תורה, שנה י, תשט"ז חוב' ז-ח; הרב אונטרמן נועם, ו, עמ' א; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט; שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' שג. וכן משמע דעתו של הגרי"ש אלישיב, הובאו דבריו בחוב' שרידים, גליון כ, מרחשוון תשס"ב, עמ' טז-יז. וראה עוד בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג פ"ג. וראה בס' חסידים, הוצאת מק"נ, סי' תתתשיח, שאסר הפלה זו, ואפילו סיוע להפלה זו אסור. ואגב, יש לציין, שבשבות אסף הרופא נקבע בפירוש: 'ואל תשקו אשה הרה לזנונים להפיל'. [259] ראה בשו"ת רב פעלים ח"א חאבה"ע"ז סי' ד.

נויבירט. וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפ. [253] ראה שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"א אות ח; שם ח"ט סי' נא סוף שער ג; שם ח"ג סי' קב. וראה עוד בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' צט; שו"ת רב פעלים ח"א חאבה"ע"ז סי' ד; שו"ת תורת חסד חאבה"ע"ז סי' מב; וזכותא דאברהם סי' ס; שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' מג; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קכו; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבה"ע"ז סי' א; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט; שו"ת לב אריה ח"ב סי' לב. [254] בתורת היולדת פ"ס הע' ג, הביא בשם החזו"א שהורה לאסור, וכן כתב שם, בשם הר"ח"פ שיינברג, וכן הסיק שם משיטת שו"ת אגרות משה; שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שפ. [255] שו"ת תורת חסד חאבה"ע"ז סי' מב אות לב; שו"ת צור יעקב סי' קמא; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חח"מ סי' מז, וראה השגתו של הגר"ש אויערבאך על דבריו, הובא בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה א(8). ובס' תורת היולדת שם, כתב בשם הגרי"ש אלישיב, שעל פי שיטת המהרי"ט יוצא, שמותר להפיל כדי להציל מסכנת איבר של אשה. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ד חאבה"ע"ז סי' א. וראה בשו"ת מנחת יצחק, ליקוטי תשובות, סי' קלח, שהתיר הפלה בחשש לעיוורון. [256] שו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי'

צורך גדול – לשיטת הסוברים, שאיסור ההפלה הוא רק מדרבנן, התירו ל"צורך גדול", או "צורך קלוש", או "סבל רב"²⁶⁷.

הוריות עובריות

לשיטת הסוברים שאיסור ההפלה הוא מן התורה, ובפרט לשיטות הסוברים שעובר הוא נפש, אין כל הצדקה להפלתו, גם אם נדע בבירור שהוא וולד כזה שיחיה רק זמן קצר, וחולה כל העת, ולא יהיה בו שום דעת, ויצטרכו לטרוח עמו הרבה יותר מכפי יכולתה של האם, שכן יש גם בעובר זה איסור רציחה, כמו בעובר בריא ושלם²⁶⁸, ודינו במובן זה כמו יילוד, שיש לו מחלות או מומים, שאין מי שיתיר הריגתו²⁶⁹.

יש מי שכתב, שאף אם יש לחוש, שתחלה אמו מחמת הידיעה שהיא נושאת בקרבה תינוק פגום, לא שייך להתיר להרוג העובר²⁷⁰; ויש מי שכתב, שאם האם מגיבה בצורה נפשית קשה, יש לשקול את ההפלה מטעמי מחלה נפשית של האם²⁷¹.

לשיטות הסוברים שאיסור ההפלה הוא מדרבנן, התירו להפיל עוברים במצבים

לשכנעה להמשיך ההריון ולתת את היילוד לאימוץ²⁶⁰.

אשת איש שנאנסה – מותר לה לנקוט באמצעים להפסקת הריון כזה מיד לאחר התשמיש²⁶¹.

הריון במצבים שונים – אשה הרוצה שילדיה יהיו כשרים בתכלית הכשרות, ובכל זאת נכשלה ונתעברה באיסור נידה, אסור לה לבצע הפלה²⁶².

בת ישראל שנתעברה מגוי, אין לה היתר לבצע ההפלה; אבל אם מניעת ההפלה תגרום לה שלא תשוב לעמה ולאלקיה, ובפרט אם זה לפני ארבעים יום, יש מקום לעיון נוסף²⁶³.

אשה שהרתה בזמן שמניקה ילד קודם – יש מי שהתיר להפיל, משום שיש לחשוש לסכנת הוולד היונק²⁶⁴; ויש מי שדחה שיטה זו²⁶⁵.

יש מי שכתב, שצריך לעשות כל מאמץ למנוע הפלה של כל עובר מאשה יהודיה, גם אם היא לא-נשואה, או שמדובר בבן כהן מגרושה, או בני נידה וכיו"ב, ואפילו יש לחלל שבת לצורך זה²⁶⁶.

עמ' טז-יז. [267] שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח. וראה – א. שטינברג, אסיא, א. תשל"ו, עמ' 107 ואילך, שאין מושגים אלו מוגדרים דיים. [268] שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' עא; הרב נ. גשטטר, בשבילי הרפואה, ג-ד, תשמ"מ, עמ' צה-קט. [269] שו"ת ישכיל עבדי, ח"ו חאבהע"ז פה. וראה עוד הרב נ.א. רבינוביץ, הדרום, חוב' כח, תשרי תשכ"ט, עמ' 19 ואילך. [270] שו"ת אגרות משה, שם; שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' רח. [271] הרב ש. גורן, מאורות, 2,

[260] שו"ת באלה של תורה, ח"א סי' קטו. [261] הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם, חח"מ סי' תכה א(20). [262] הגר"א הרצוג, קול תורה, שנה י, ניסן תשט"ז, עמ' א-ג. [263] שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצה. [264] שו"ת בית יהודה חאבהע"ז סי' יד. [265] שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א. וראה עוד בשו"ת שאילת יצחק סי' סד; שו"ת בנין דוד סי' מזו. [266] הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו בחוב' שרידים, גליון כ, מרחשוון תשסב,

שונים של מחלות או מומים.

תורשתית, אוטוזומלית-רצסיבית, שהיא מצויה בשכיחות גדולה במיוחד בין יהודים אשכנזים יוצאי צפון-מזרח אירופה, וכן ביהודים יוצאי צפון אפריקה. היא נובעת מחסר אנזים מיוחד²⁷⁴, אשר גורם להצטברות שומן מיוחד²⁷⁵ במוח, עם הרס מתקדם של תאי העצב. המחלה מתחילה לבוא לידי ביטוי קליני בסביבות גיל חצי שנה, וגורמת לנסיגה התפתחותית קשה, עיוורון, פירכוסים והתקשות השרירים, ומסתיימת במוות בסביבות גיל 3-4 שנים. מחלה זו ניתנת לאיבחון וודאי בשלב עוברי, על ידי בדיקת תכולת האנזים האופייני למחלה זו במי השפיר, בדיקה שיכולה להתבצע בשבוע 16 להריון, או בחומר הנלקח מסיסיות השליה, פעולה שיכולה להתבצע בשבוע 9-10 להריון, שהם 42-56 ימים מתחילת העיבור. הדיון ההלכתי ביחס למחלת תיי-זקס נכון גם לגבי הרבה מחלות מטבוליות דומות למחלה זו, אשר ניתן לאבחן בוודאות בשלב העוברי, והן גורמות למוות או לנכות קשה.

יש מהפוסקים שהתירו ההפלה במקרה כזה²⁷⁶, ויש שאסרו ההפלה במקרה זה²⁷⁷.

מומים שונים – בדרך כלל, יש להבדיל בין מצבים שקיימת הוכחה ברורה למומים או מחלות בעובר, כגון בדיקת אולטרא-סאונד חד משמעית המדגימה מומים קשים, או בדיקת מי שפיר חד משמעית המדגימה מחלה כרומוזומלית או מטבולית, לבין מצבים שקיימת רק השערה המבוססת על חישובים הסתברותיים למחלה או מום, כגון סיפור משפחתי, או זיהום תוך רחמי. וכן יש מקום להבחין בין מומים ומחלות הגורמות למוות תוך פרק זמן קצר, לבין הפרעות עובריות הגורמות לאיכות חיים ירודה, אך אינן ממיתות²⁷².

דוגמאות של מומים – להלן מספר מומים ומחלות בעובר, שדנו בהם הפוסקים במפורש אם מותרת ההפלה. בכל אחד מהמצבים הללו יש להתחשב בכללים שנימנו לעיל, כי אמנם רק חלק מהפוסקים דנו בהם במפורש, אך הם נידונים לפי השיטות דלעיל:

מחלת תיי סקס²⁷³ – מדובר במחלה

ganglioside [276] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' קב; שם, ח"י"ד סי' כו אות ז וסי' ק; וכן בהסכמתו של הרב וולדינברג לספר א. שטינברג, הלכות רופאים ורפואה, והתיר ההפלה עד שבעה חדשי הריון; שו"ת לב אריה ח"ב סי' לב. [277] שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חח"מ סיק תכה א(15); שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רלג; שם ח"ו סי' יד; שם ח"ט סי' שכח-של; שו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תשלו.

תש"מ, עמ' 26, ובספרו תורת הרפואה, עמ' 192 ואילך. [272] וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ז סוסי" רח, שאם הוכח באולטרא-סאונד שהעובר הוא טריפה גמור, יש מקום לצדד להתיר הפלתו, אלא שלא החליט בדבר. Tay-Sachs [273]. רופא העינים האנגלי Warran Tay תיאר בשנת 1881 את הממצאים בעינים, והנירולוג האמריקאי Bernard Sachs תיאר בשנת 1887 את הממצאים הפתולוגיים והנירולוגיים של המחלה. Hexosaminidase A [274]. GM2 [275].

תיסמונת דאון = מונגוליזם²⁷⁸ — מדובר במחלה כרומוזומלית, הנובעת בדרך כלל מכרומוזום עודף במספר 21, ומכאן השם טריסומיה. המחלה מתבטאת בתווי פנים וגוף אופייניים, פיגור שכלי בדרגות שונות, פיגור גופני, וכן מחלות ומומים נילווים בשכיחות גדולה יותר מאשר באוכלוסייה הכללית, כגון היצרות התריסריון, מומי לב, נטיה לזיהומים וסרטן הדם²⁷⁹. המחלה ניתנת לאיבחון וודאי בשלב עוברי, על ידי מציאת המבנה הכרומוזומלי האופייני בתאים המבודדים ממי השפיר, או בחומר הנלקח מסיסיות השליה. אכן, בניגוד לדוגמא של תיסמונת תיי-זקס, שבה לא רק האבחנה וודאית אלא גם המהלך לאחר הלידה ידוע וברור, הרי שבתיסמונת דאון אמנם האבחנה וודאית, אך התחזית למהלך החיים לאחר הלידה איננו וודאי, שכן יש דרגות שונות של פיגור, ודרגות שונות של מעורבות מחלות ומומים, וכל אלו אינם ידועים בשלב האבחנה הטרומ-לידתי. הדיון ההלכתי ביחס לתיסמונת דאון נכון גם לגבי הרבה מחלות כרומוזומליות דומות לתיסמונת זו, אשר ניתן לאבחנן בוודאות בשלב העוברי, והן גורמות לנכות פיזית ו/או נפשית בדרגות שונות.

יש מי שהתירו ההפלה במקרה כזה

בתנאים מסויימים²⁸⁰, ויש שאסרו²⁸¹.

אנאנצפלוס²⁸² — מדובר במום קשה ביותר במבנה המוח והגולגולת, עם חסר המוח הגדול, וחלקים גדולים מעצמות הגולגולת. תינוקות אלו, אם נולדים חיים, מתים תוך מספר ימים או שבועות. המחלה ניתנת לאיבחון וודאי בשלב העוברי, בעזרת בדיקת רמת חלבון עוברי²⁸³ בדם האם, או במי השפיר, ובעזרת אולטרא-סאונד. במקרה זה מדובר באבחנה וודאית ובתחזית וודאית. יש מי שהתיר הפלת עובר כזה, אפילו לשיטות הסוברים שאיסור ההפלה הוא מן התורה מדין רציחה²⁸⁴, שכן אין לעובר זה סיכויים לחיות, ומצבו דומה ליגולגולתו אטומה²⁸⁵, שאין אמו טמאה לידה, כי אין הוא בגדר נפש; ויש מי שהתיר הפלה של כל עובר הסובל ממום או מפגם תורשתי כה חמור שאין לו כל תקווה לחיות²⁸⁶.

מומי לב קטלניים — עובר שאובחן כסובל ממומי לב חמורים שיכולים לגרום למותו בתוך הרחם, או במהלך הלידה, ואף אם ייולד חי, לא יוכל לחיות יותר מכמה שבועות אלא אם כן יטפלו בו באופן אינטנסיבי ביותר, וגם אז סיכויי לחיות נמוכים, ולא צפוי שיחיה יותר מכמה שנים. יש מי שכתב, שמותר להפיל

[282] anencephaly. AFP = [283] alpha-feto-protein. הרב י. זילברשטיין, הובאו דבריו בנשמת אברהם, חחוי"מ סי' תכה א(19). [285] נידה ל א. וראה לעיל הע' 35 והע' 62 ואילך. [286] שו"ת שבט הלוי ח"י סי' רנט אות א. וראה כס"מ איסורי ביאה י יא שכתב שכל שנברא בעניין שאינו ראוי לבריאת נשמה, אין אמו טמאה לידה, דלאו וולד הוא. וראה עוד

[278] Down syndrome = mongolism. [279] leukemia. שו"ת ציץ אליעזר [280] שו"ת קא-קב נוטה להיתר, אלא שתלה במצב הנפשי של ההורים, ובחט"ו סי' מג אות ד, משמע שמתיר, על פי שיטתו ואפילו עד ז' חדשים. [281] הרב ש. גורן, מאורות, ב, תש"מ, עמ' 26-27, ובספרו תורת הרפואה, עמ' 192 ואילך; הרב י. פרנקל, מאורות, ב, תש"מ עמ' 55.

עובר כזה, שכן גם לאחר שייולד יהא דינו כנפול, ולא יהא חיוב לטפל בו²⁸⁷.

הנשים בגיל הפוריות, על מנת לאתר נשים ללא נוגדנים, ועל מנת לחסנן לפני הריון. החל משנת 1989 הוכנס חיסון נגד אדמת (כחלק מחיסון משולש) לכל הילדים בני 15 חודשים. אכן, למרות תוכניות החיסון ההמוניות והיעילות נגד אדמת, כמו גם נגד מרבית המחלות הנגיפיות, עדיין לא פסה לחלוטין בעית האדמת בהריון, הן בגלל נשים שלא חוסנו (בעיקר עולות חדשות ממדינות שבהן אין תוכניות חיסון), והן בגלל מקרים של הדבקה באדמת למרות חיסון²⁹².

יש להדגיש, שגם מחלות נגיפיות אחרות של האם ידועות או חשודות כגורמות למומים בעובר²⁹³.

מחלת אדמת של האשה המעוברת²⁸⁸ – נגיף האדמת גורם למחלה קלה באשה, אך עלול לחדור לרקמות העובר, ולגרום לו למומים רבים. ככל שהדבקה מתרחשת בשלב הריון מוקדם יותר, הסיכון למומים בעובר גדול יותר. בין המומים והפגיעות האפשריים: מומי לב, ירוד בעין²⁸⁹, ראש קטן, פיגור שכלי, דלקת הרשתית, חרשות ועוד. הפגיעה בעובר איננה ניתנת לאבחנה טרום לידתית וודאית, והיא נקבעת בעזרת חישובים הסתברותיים בהתאם לגיל ההריון, ולאחר שהוכח בבדיקות מעבדתיות, שהאם אמנם חלתה באדמת בעת ההריון.

יש שהתירו ההפלה במקרה כזה²⁹⁰, ויש שאסרו²⁹¹.

תרופות שנלקחו על ידי האשה בעת ההריון, או חשיפת האשה המעוברת להקרנה רנטגנית – קיימים תכשירים ותרופות שונים, אשר עלולים לפגוע במבנה חלקים שונים של העובר, או בתיפקודו השכלי, אם הם נלקחו על ידי האם בעת ההריון, ובעיקר בשלבים המוקדמים של ההריון. התרופה שהתפרסמה במיוחד היא התלידומיד, אשר גרמה למומים קשים במבנה הגפיים של

נגיף האדמת נחשב לגורם המומים המולדים הבולט ביותר. על כן נעשה מאמץ ניכר בעולם ובישראל למנוע הדבקה בנגיף זה בעת ההריון. בישראל, החל משנת 1973 הוחל בחיסון נגד אדמת של כל הבנות בגיל 12 שנה. בשנת 1980 הוחל בבדיקת סקר נוגדנים לאדמת בכל

סי' רלג; שם, ח"ו סי' יד; שו"ת קנה בשם חח"מ סי' קבו, והנ"ל, הרב מ. ברנסדורפר, בשבילי הרפואה, ב, תשל"ט, עמ' סה-עב; הרב י. פרנקל, מאורות, ב, תשמ"מ עמ' 55; שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תשל"א. [292] ראה – Fogel – A, et al, *Isr J Med Sci* 32:300, 1996. [293] ראה ז. פרייאר, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 95; א. שטינברג, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 98; א. אור-נוי, הרפואה, קט 402, 1985; Keyserling HL, *Clin Perinatol* 24(1):193, 1997; Scott

במאמרו של ד. מלאך, חוב' אסיא, עא-עב, תשס"ג, עמ' 112 ואילך. [287] שו"ת מעשה חושב ח"ג סי' ט. German measles [288]. cataract [289]. שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג; עמוד הימיני סי' לב; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' קבו, שהתיר קודם ארבעים יום. [291] שבת מיהודה, עמ' שמד-שעו, וכן הרב אונטרמן, נועם, ו, תשכ"ג, עמ' א; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט; הרב מ. צווייג, נועם, ז, תשכ"ד, עמ' לו-נו; שו"ת משנה הלכות ח"ה

היילודים²⁹⁴. הפגיעה בעובר בגין תרופות איננה ניתנת לאבחנה טרום לידתית וודאית, והיא נקבעת בעזרת חישובים הסתברותיים בהתאם לגיל ההריון, ובהתאם לסוג התרופה או הקרינה ולכמותם. באשר לקרינה יש להדגיש, שבדרך כלל אין ההקרנות, במנות מקובלות של צילומי רנטגן אבחנתיים, מסוכנות לעובר²⁹⁵.

יש מי שכתב, שאם יש וודאות שהעובר סובל מנזק מוחי חמור, והוא יהיה מפגר קשה שלא יוכל לקיים מצוות, יש מקום לשקול היתר הפלתו³⁰⁰.

דילול עוברים — ריבוי עוברים מהווה סכנה לאם, ולכן בוודאי מותר להפילם, כולם או חלקם, כדי להצילה³⁰¹. אם אין סכנה לאם, אלא סכנה לחלק מהעוברים, גם אז מותר להרוג חלק מהעוברים, כדי להציל הנוותרים³⁰², משום שללא פעולה זו כולם ימותו, ואם כן הם בגדר גברא קטילא. ביחס למספר העוברים שמותר להפיל כדי להציל את האם או את יתר

יש מי שהתיר ההפלה במקרה של תרופות טרטוגניות²⁹⁶, ויש מי שאסר²⁹⁷. באופן כללי יש לומר, שדין התרופות וההקרנות כדין האדמת²⁹⁸.

בישראל קיים מרכז ארצי ליעוץ טרטוגני. במשך עשור שנים בשלהי המאה ה-20 היו למעלה מ-20000 פניות ליעוץ — 75.7% מהפניות היו בעקבות חשיפה לתרופות במהלך ההריון, 10.9% היו

חחור"מ סי' תכה א(21). [299] א. אור-נוי ואח', הרפואה קלו:1, 1999. [300] שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' קטז. נימוק: לדעת ראשונים איסור הריגת עובר הוא משום שלא יקיים שבתות הרבה, ולא משום רציחה כשלעצמה, וכן היתר חילול שבת עבור עובר הוא משום חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משום 'וחי בהם'. לפיכך, עובר שלא יהיה בר-דעת לכאורה אין איסור בהריגתו. [301] הרב י. זילברשטיין, חוב' אסיא, מה-מו, טבת תשמ"ט, עמ' 62-68; הרב ש. דייכובסקי, מלילות, א, תשנ"ח, עמ' 345 ואילך. [302] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חחור"מ סי' תכה א(21); הרב ח.ד. הלוי, אסיא, חוב' מז-מח, כסלו תש"ן, עמ' 14-17; שו"ת מעשה חושב ח"ג סי' ז; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' שנח; שם ח"ג סי' שנח (וכתב שם שלזה הסכים גם הגר"ש וואזנר); הרב י. זילברשטיין, שם.

LL, et al, *Infec Dis Clin N Am* 11(1):27, Curran WJ, *N Engl J* — [294] 1997. [294] ראה — *Med* 284:481, 1971. יש לציין כי הדיווחים הראשונים על עיוותים ופגמים קשים ביילודים לאמהות שנטלו את התלידומיד הופיעו כבר בשנת 1961 — ראה McBride W, *Lancet* 1:45, 1962; Lenz W, *Lancet* 2:1358, 1961; אלא שרק בשנת 1968 החלו תביעות משפטיות נגד החברה שייצרה את התלידומיד, ובשנת 1970 הגיעה החברה להסכם פיצויים עם הנפגעים מחוץ לכותלי בית המשפט, ושילמה כ-100 מיליון מרקים גרמניים. ההערכה היא שכ-12000 ילדים נפגעו מהתלידומיד ברחבי העולם — ראה Lenz W, *Teratology* 46:417, 1992. [295] ראה — א. ורנר, ה. ברנר, הרפואה, צב:572, 1977. [296] שו"ת עמוד הימיני סי' לב. [297] שו"ת אהל משה ח"ג סי' טו. [298] א. שטינברג, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 107 ואילך; נשמת אברהם

העוברים, הדבר תלוי בהחלטה רפואית³⁰³. אכן גם מבחינה רפואית טרם הוכרעה השאלה מהו המספר האופטימלי של עוברים³⁰⁴. יש מי שכתב, שבאותם מקרים שהותר לבצע דילול עוברים – מותר לברור את החזקים והבריאים, ולהעדיף הפלת החלשים והפגומים, כי בכך מגדילים את הסיכויים להצלת נפשות³⁰⁵.

תנאים בביצוע ההפלה

מספר הרופאים – יש שכתבו, שההפלה מותרת דווקא אם שאלו לשני רופאים, זה שלא בפני זה, ושניהם אומרים שיש חשש סכנה בדבר³⁰⁹, ויש מי שהסתפק בכך, שכן בדין רודף מותר להורגו גם בספק סכנה³¹⁰. ואם מדובר ברופא ירא שמים, הרי הוא נאמן לבדו³¹¹.

מומחיות הרופא – בכל מקרה יש להתייעץ עם רופא מומחה ובקי ככל האפשר, כי קיימת סכנה לאשה בהפלה³¹².

רופא יהודי או גוי – אם יש היתר להפלה, עדיף שתיעשה על ידי רופא יהודי, ולא על ידי רופא שאינו יהודי, כי הגוי מצווה על איסור הפלה יותר מהיהודי³¹³; אך במקום שאי אפשר על ידי

בכל מקרה עדיף לבצע את דילול העוברים לפני ארבעים יום להריון, אם הדבר אפשרי³⁰⁶.

אסור לדלל עוברים בשבת³⁰⁷, אלא אם כן הוא מצב של פקוח נפש.

דילול עוברים לצורך הפלת עובר פגום והשאת עובר תקין תלויה במחלוקת הפוסקים אם מותר להפיל עובר פגום.

יש מי שכתב, שאם מדובר בהריון של תאומים, ולדעת הרופאים אחד התאומים נמצא שסובל ממום קטלני, שגם אם ייוולד ימות בתוך זמן קצר, ורוב הסיכויים שימות

ענגיל ח"ז סי' קע; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' יג; שו"ת בנין דוד סי' מז; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א. וראה ע' יום הכפורים, הע' 245 ואילך. [310] הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חחור"מ סי' תכה א(6). [311] שו"ת יביע אומר, שם. [312] שו"ת משפטי עוזיאל, ח"ג חחור"מ סי' מו; הרב צווייג, נועם, ז', תשכ"ד עמ' לו ואילך. [313] מנ"ח מ' רצו; מלוא הרועים, סנהדרין נו ב; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חיו"ד סי' יט; הרב צווייג, נועם, שם; שו"ת שאילת ישורון ח"א סי' לט; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג. ואם עדיף שתיעשה ההפלה על ידי רופאה מאשר על ידי רופא, ראה בשו"ת ציץ אליעזר שם, שאין הדבר מוכרע. וראה מהרש"א סנהדרין

ועיי"ש עוד נימוקים. [303] הרב י. זילברשטיין, שם; הרב ח.ד. הלוי, אסיא שם. [304] ראה – M.I. Evans, et al, *Am J Obstet Gynecol* 162:1568, 1990. וראה עוד – F. Rosner, — *Modern Medicine and Jewish Ethics*, 2nd revised Edition, 1990, Ch. 12. [305] שו"ת מעשה חושב, שם. [306] הגר"מ אליהו, תחומין, יא, תש"ג, עמ' 272 ואילך. וראה שם, עמ' 274, דעת פרופ' גראזי, באיוו שיטה עדיף לבצע הדילול. [307] ראה להלן. [308] הרב נ.א. רבינוביץ, תחומין, יז, תשנ"ז, עמ' 340. וראה עוד היבטים הלכתיים בדילול עוברים – Chertok I, *Early Pregnancy* 5:201, 2001. [309] שו"ת שבות יעקב סי' ה-ו; שו"ת מהר"ש

ישראל, מותר לרופא גוי לבצע את ההפלה³¹⁴.

אחרים, או שכל האיסור הוא מדרבנן (ראה לעיל), ברור שיעבור ולא יהרג.

הדרישה לזהירות – בכל ההוראות הנוגעות להפלה יש להיזהר מאד, כי הרופאים מזלזלים מאד לקבוע סכנה, במקום שאין כלל סכנה³¹⁵.

המרדים נחשב כמסייע לרופא המבצע את הפלה, ולכן עליו לברר היטב אם ההפלה היא בהיתור או לא, בין בארץ ובין בחו"ל.

סיוע להפלה – יש הסבורים, שאסור אפילו לסייע להפלת עובר, כשאין מצב המתיר את ההפלה, בין ביהודיה ובין בנכרית³¹⁶, ואפילו אם יכולה להשיג רופא אחר, ואפילו אם היה בזה חשש איבה³¹⁷. אבל אם מראש ברור שאין הסיוע להפלת גויה תלוי רק ביהודי, יש מי שכתב שהדבר מותר³¹⁸.

אם ההפלה נעשית ליהודיה, ואין היתר להפלה על פי דין – יש הסבורים, שאסור לו לסייע, אפילו אם כרוך הדבר באיבוד משרתו ופרנסתו³²⁰; ויש מי שסבור, שאין המרדים מחוייב להפסיד כל ממונו ופרנסתו, כדי לא לעבור על איסור לפני עיוור וכו' ועל איסור מסייע³²¹. ואם ההפלה נעשית לגויה, מותר בדיעבד למרדים יהודי לבצע ההרדמה³²², ולא חל עליו הלאו מן התורה של לפני עיוור לא תתן מכשול³²³. יש מי שכתב, שמותר למרדים לבצע הרדמה לצורך הפלה, כאשר גם הרופא וגם האשה הם מומרים, ואינם שומרים על הלכות התורה³²⁴.

רופא אנוס – יש שהסתפקו בשאלה, אם אנוס רופא לבצע הפלה, אם דינו שיעבור ולא יהרג, או יהרג ולא יעבור³¹⁹. ופשוט שהספק הוא רק לשיטות הסוברים שאיסור ההפלה הוא בגדר רציחה, אבל החולקים על כך, וסבורים לאסור מטעמים

נו ב; מלבי"ם בראשית יב יג. [314] הרב ג. א. רבינוביץ, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' קמח-קנד. וראה להלן הע' 389 ואילך, בדיני גוי. [315] שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצג. [316] שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צט; שו"ת מקור חיים סי' טו; שו"ת דברי יששכר חו"מ סי' קסח; שו"ת אריה דבי עילאי חו"ד סי' יט. ובכנסת הגדולה טור חו"מ סי' תכה אות ו, אסר מדין לפני עיוור. [317] שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' עג אות ח. וראה שם שכתב, שבעצם אין חשש איבה, כשיאמר שהוא אינו רוצה לסייע בדבר שהוא רציחת נפש; שו"ת לב אריה ח"ב סי' לב. [318] שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתעד. [319] מנ"ח מ' רצו; הרב אונטרמן, נועם, ח"ו, תשכג עמ' א-יא; שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' סט. [320] שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג

אות ד; א.ס. אברהם, המעין, טבת, תשמ"ח, עמ' 53-48; הנ"ל, אסיא, חוב' מז-מח, כסלו תש"ן, עמ' 40-50; הנ"ל, שם, חוב' מט-ג, תמוז תש"ן, עמ' 62-67. וראה שם, שהביא דעות הגרש"ז אויערבאך והגר"י אלישיב, שאמנם חייב להימנע מההרדמה, גם אם עלול להפסיד פרנסתו עקב כך; הרב א. נבנצאל, והרב י. נויבירט, אסיא, חוב' מט-ג, תמוז תש"ן, עמ' 169-170. [321] הגרא"י וולדינברג, הובאה דעתו במאמר א.ס. אברהם, אסיא, חוב' מט-ג, תמוז תש"ן, עמ' 67-62. [322] א.ס. אברהם, שם. [323] הגרש"ז אויערבאך, הובא במאמרו של א.ס. אברהם, המעין, טבת, תשמ"ח, עמ' 48-53. וראה במאמרו של הרב נ.א. רבינוביץ, תחומין, יא, תש"ג, עמ' 41 ואילך, בגרדי האיסור של לפני עיוור. [324] שו"ת באר משה ח"ה סי' קסד

רופא שמבצע סריקות אל-קוליות³²⁵ בנושים הרות, ויודע שאם יאבחן מום בעובר, יחליט רופא הנשים לבצע הפלה לאשה, איננו חייב להפסיד כל ממונו ופרנסתו, ולהימנע מבדיקות אלו, שכן הדבר ספק אם תתבצע ההפלה, ואין כאן סיוע בשעת מעשה האיסור³²⁶.

לפי התחשיב המקובל כיום, שלפיו מחשבים את שבועות ההריון מהיום הראשון לווסת האחרון, מקביל תאריך זה לסוף השבוע השביעי להריון. באופן מעשי קיים קושי רב לקבוע את מצב

דינים הנוגעים לשלבי ההריון

עד ארבעים יום – לפי הגמרא, עובר עד ארבעים יום הוא מיא בעלמא³²⁷. יש מהפוסקים הסבורים, שלעניין הפלה יש

חח"מ סי' קלב; שו"ת תורת חסד חאב"ע"ז סי' מב אות לג; חמדת ישראל, עמ' פח; שרידי אש ח"ג סי' קכו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"א אות ח; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' קטו; הרב ש. אבינר, אסיא, נז-נח, תשנ"ז, עמ' 14-16. וכן נוטה לכך באחיעזר ח"ג סוסי' סה; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' נט; שו"ת רב פעלים ח"ד חיר"ד סי' יד. וכן דעת הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם, ח"ה חח"מ סי' תכה סק"ב, שמותר בשעת הדחק להפיל עובר עם תיסמונת תיי-סקס שאובחן כך לפני ארבעים יום. וכן במאמרו של הרב י.ה. הנקין, אסיא, נט-ס, תשנ"ז, עמ' 133 ואילך, שאם מתגלה מום בעובר לפני ארבעים יום – מותר להפילו, ואפילו מותר לאשה להיכנס להריון לכתחילה על דעת לבדוק את העובר קודם ארבעים יום, ואם יתגלו בו מומים – מותר להפילו. [329] שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פה; שם, ח"ח סי' נז; הרב אונטרמן נועם, ו, תשכ"ג, עמ' א ואילך; שו"ת אגרות משה חח"מ ח"ב סי' סט; אהל משה ח"ג סי' טו; הרב א. וידער, בשבילי הרפואה, ב, תשל"ט, עמ' מב-מט; שו"ת משנה הלכות ח"י סי' שיא-שיב; שו"ת אמרי צבי סי' קב; שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תשל"א; שם, ח"ג סי' שנט; הרב י. זילברשטיין, ספר אסיא, ח, עמ' 49-50. [330] הרב א. בקשי-דורון, תחומין, טו, תשנ"ה, עמ' 311 ואילך; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי'

אות א. וטעמו שאין דין מסייע לגבי מומרים. ונוטה לומר שגם כאשר הרופא המבצע ההפלה הוא נכרי, מותר לסייע בהרדמה, כי יש דעות שמסייע מותר לגבי בן נח, ובפרט כשהסיוע הוא בדבר צדדי, עיי"ש. וראה באריכות השיטות של מסייע לגוי ולמומר בשד"ח מערכת המ"ם כלל מא, ובמאמרו של א.ס. אברהם, שם. [325] ultra-sound. [326] שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות ד; הגרש"ז אויערבאך, הגר"י אלישיב, והגרא"י וולדינברג, הובאו דבריהם במאמרו של א.ס. אברהם, אסיא, חוב' מט-נ, תמוז תש"ן, עמ' 62-67. [327] יבמות סט ב. וראה בנידה ל א, שהמפלת עד ארבעים יום אינה חוששת לולד, שלא נגמר יצירתו עד שיכלו ארבעים יום – רש"י שם. וכן נפסק להלכה ברמב"ם תרומות ח ג, ובאיסורי ביאה י א. וראה בש"ך חו"מ סי' רי סק"ב, ובמ"ב סי' תריז שער הציון אות א. אך ראה בפרקי משה להרמב"ם מאמר טז, שכתב ש'הזמן אשר יושלם בו יצירת העובר שלושים וחמישה יום, או ארבעים וחמישה יום, וצ"ע. וראה עוד בריטב"א ובמאירי ב"ב קמב ב. וראה עוד בדיני עובר פחות מארבעים יום לענין ירושה והקנאה בב"י חו"מ סי' רי ד"ה ואם זיכה; ש"ך שם סק"ב; עינים למשפט, יבמות שם. וראה מאמרו של הרב י.ה. הנקין, אסיא, נט-ס, תשנ"ז, עמ' 133 ואילך. [328] שו"ת חות יאיר סי' לא; שו"ת בית שלמה

העובר בתוך ארבעים יום, שכן בדיקת סיסי השיליה מבוצעת בדרך כלל בשבוע 9-12 להריון, והוא כבר אחרי ארבעים יום להריון. אמנם ניתן לבצע את הבדיקה בסוף השבוע השביעי להריון, אך הדבר כרוך בסיכונים לעובר, ולפיכך קיים ויכוח מקצועי אם מוצדק הדבר לבצע את הבדיקה³³¹.

כרס, ולא מצינו כל מקור הלכתי לזמן כזה³³⁶.

ישבה על המשבר הוא השלב שבו נעקר הוולד לצאת, שאז ממתנים לאשה היוצאת ליהרג עד שתלד³³⁷.

לאחר שיצא העובר – לאחר שיצא העובר ברובו³³⁸, או משיצא ראשו³³⁹, אסור להורגו, שאין דוחים נפש מפני נפשו³⁴⁰. רובו – היינו עד הטבור³⁴¹, וראשו – היינו רוב ראשו, שהוא משתצא פדחתו, או רוב פדחתו³⁴². אם יצא דרך מרגלותיו, היינו בלידת עכוז, השיעור הוא רובו של וולד³⁴³, ואם יצא כדרכו, השיעור הוא ראשו³⁴⁴.

שלשה חודשים – הכרת עובר היא לאחר שלשה חדשי הריון³³², ויש מהפוסקים שקבעו גיל זה לזמן משמעותי מבחינת ההלכה, כך שקודם שלשה חדשים יש מקום להקל בשעת הצורך בהפלה³³³, אך יש מי שדחה חילוקים אלו כסברות כרס³³⁴.

שיטות ביצוע ההפלה

סם – יש פוסקים הסבורים, שהפלה באמצעות סם³⁴⁵ אינה אסורה כי אם מדרבנן, ולכן יש להעדיפה במקום שיש היתר לעצם ההפלה³⁴⁶.

שבעה חודשים – יש מי שחידש, שבשעת הצורך ניתן לבצע הפלה עד שבעה חדשי הריון, ורק לאחר גיל הריון זה אין להפיל עובר, גם אם הוא פגוע, כי בגיל כזה העובר כבר חיוני ובא לידי גומרו³³⁵. אך דחו דבריו, מטעם שזו סברת

ורובו. [340] אהלות ז ו; רמב"ם רוצח א ט; סמ"ג מצוות ל"ת קסד. [341] הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה אות ב. [342] אם הגירסה היא פדחתו או רוב פדחתו היא מחלוקת הראשונים – ר"ש ורא"ש אהלות, שם; רמב"ם איטורי ביאה י ו; ב"י וב"ח יו"ד סוסי' קצד. [343] רש"י נידה כח א ד"ה מטורס; טור יו"ד קצד; רע"ב אהלות ז ו; פ"ת חו"מ סי' תכה סק"ב. [344] שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' ח; מטה אשר על רבנו ירוחם, עמ' קיח; פרי האדמה, הל' נחלות א יג. [345] ראה לעיל ברקע ההיסטורי. ובומננו היינו ע"י פיתוץ או פרוסטגלנדינים. [346] שו"ת בית יהודה ח"א חאבהע"ז סי' יד; שו"ת חיים ושלום ח"א סוסי' מ; שו"ת חות יאיר סי' לא; שו"ת שפת הים חאבהע"ז סי' יד; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א; שו"ת ציץ אליעזר,

קטו. [331] ראה א. לוין ומ. גרנט, אסיא מז-מח, תש"ג, עמ' 185 ואילך; א. לוין, אסיא נג-נד, תשנ"ד, עמ' 124-125. [332] נידה ח ב. [333] שו"ת פרי השדה ח"ד סי' נ אות ה; שו"ת יביע אומר ח"ד חאבהע"ז סי' א. [334] שו"ת חות יאיר סי' לא. [335] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' קב. [336] שו"ת אגרות משה, שם; הרב ש. ויזר, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 493. [337] ערכין ז א; רמב"ם סנהדרין יב ד. [338] כך היא הגירסה במשנה אהלות ז ו; תוספתא יבמות ט ה; בבלי יבמות עב ב; ירושלמי שבת יד ד; ירושלמי ע"ז ב ב; תוס' סנהדרין נט א ד"ה ליכא; ר"ש ורא"ש אהלות ז ו. [339] כך היא הגירסה ברמב"ם רוצח א ט; שו"ע יו"ד קצד י. וראה שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' ח; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' פט. ובירושלמי סנהדרין ח ט, הגירסה משיצא ראשו

מעמדו של הבעל

ואף על פי שעובר לא נוחל ומנחיל³⁵⁰, הוא דוקא כשאין לו ממון, אבל כשהורגו יש לו ממון ולכן מנחיל³⁵¹.

האשה והוולד — דין זה נכון גם אם הפיל עובר ממזר³⁵². אף כשנתגרשה האשה, נותן דמי הוולדות לבעל, ואפילו בא עליה בזנות זיכתה לו התורה את דמי הוולדות³⁵³, ואפילו יש לה עכשיו בעל אחר, דמי הוולדות הן לבעל שהוא בעל ההריון³⁵⁴.

יש צורך בהסכמת הבעל לביצוע הפלה, גם כשהיא מותרת³⁴⁷, שכן דמי וולדות לבעל, ומכאן שיש לו שייכות להפלה, אלא אם כן הדבר נעשה לצורך פיקוח נפשה של האשה.

אשה שביצעה הפלה, אפילו היה זה באיסור, אין הבעל יכול לגרשה בעל כורחה³⁴⁸.

דיני נזיקין הנוגעים להפלה

התשלום — מלבד דמי הוולדות עצמם, חייב לשלם לבעל גם דמי שבח וולדות, היינו מה שהאשה משבחת על ידי עיבורה³⁵⁵.

מהות התשלום — יש מי שכתבו, שדין תשלומי וולדות לבעל הוא קנס וחידוש וכעין 'עונש'³⁵⁶; ויש מי שכתבו, שהוא מגדרי תשלום דמי נזק, כמו בכל נזק אחר³⁵⁷.

החיוב — הנוגף את האשה ויצאו ילדיה, אף על פי שלא נתכוין, חייב בדמי וולדות לבעל, ונזק וצער לאשה³⁴⁹, ומה שחייבה התורה דמי וולדות לבעל, הוא משום שבדרך כלל ההורג אדם חייב מיתה, ולכן נפטר מתשלומין מדין 'קם ליה בדרכה מיניה', אבל בעובר שאין חיוב מיתה נשאר חיוב הממון. ובעצם החיוב הוא לעובר והוא מנחיל את הממון לאביו,

בעל לאשה זו על ידי קידושין — ראה מנ"ח מ' מט; אנציקלופדיה תלמודית, כרך ז, ע' דמי וולדות, עמ' תקצג-ד. וראה עוד במאמרו של הרב ש. ישראלי, הובא בראש כרך ד של המהדורה הראשונה של אנציקלופדיה ההלכתית-רפואית, עמ' כח-לה. [355] ב"ק מט א; רמב"ם חובל ומזיק ד ב; טשו"ע חו"מ תכג א. וראה שם כיצד משערים דמי שבח וולדות. [356] כן משמע מתרגום יונתן ופירוש הרמב"ן עה"ת שמות כא כב; תוס' ב"ק מג א ד"ה גרושה; רא"ש ב"ק פ"ה סי' ה. [357] כן משמע מרמב"ם חובל ומזיק ד א-ד. וראה שם בהשגת הראב"ד ובנו"כ. וראה באריכות בשיטות הללו במאמרו של הרב ש. ישראלי, הובא בראש כרך ד של המהדורה הראשונה של האנציקלופדיה ההלכתית-רפואית,

ח"ט סי' נא שער ג; שם חו"ד סי' קא אות ג. [347] שו"ת שאילת ישורון, ח"א סי' לט; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג; שם, חו"ד סי' קא אות ד. וכן כתב השופט אלון, ע"א 413/80 פלונית נ' פלוני פ"ד לה(3) 57. וראה להלן הע' 349 ואילך בדיני חיוב בניזקין במצבים שונים. [348] שו"ת צפנת פענח ח"א סי' נט. [349] שמות כא כב-כג; ב"ק מח ב; רמב"ם חובל ומזיק ד א; טשו"ע חו"מ תכג א. וראה שם כיצד משערים את חמשת תשלומי הנזק. [350] נידה מג ב. [351] ראה הגר"נ גולדברג, תחומין, ט, תשמ"ח, עמ' 50-62. [352] הגר"נ גולדברג, תחומין, שם; תורת היולדת, מהדו"ב, פני"ח, הע' ו. [353] ב"ק מג א. וראה בשיטמ"ק שם, וביש"ש ב"ק פ"ה סי' יז. [354] ירושלמי ב"ק ה ה. ואם אינו ראוי להיות

צורת החבלה – חז"ל למדו מהפסוק, שאינו חייב בדמי וולדות, אלא אם הכה את האשה במקום עוברת³⁵⁸, או כנגד החלל כולו³⁵⁹, אבל אם הכה אותה ביד או ברגל והפילה, אינו חייב בדמי הוולדות. יש שפסקו הלכה כשיטה זו³⁶⁰, אך פוסקים אחרים לא הביאו כלל דין זה³⁶¹.

החובל – חיוב זה הוא דווקא בנזק שנעשה על ידי אדם, אבל לא כשנעשה על ידי מזיקים אחרים, כגון שור, בור וכד', ואף אם הוא שור מועד ליגח, שהבעלים פטורים מדמי וולדות³⁶².

גיל ההריון – אם הפיל את העובר בתוך ארבעים יום, לשיטות אחדות פטור לגמרי, ולשיטות אחרות חייב מספק לאביו³⁶³.

הזיק ולא הרג – אם לא הרג את העובר, אלא חבל בו והזיקו, ונולד בעל מום – לשיטות ראשונים אחדים חייב בדמי נזק לעובר עצמו, והאב יורש את דמי הנזק; ולדעת ראשונים אחרים פטור לגמרי, או שחייב דמי הוולדות לאם³⁶⁴.

'הולדה בעוולה' – יש מי שכתב,

רופא שביצע הפלה ללא הסכמת הבעל, ולא היתה האשה במצב של פיקוח נפש, חייב בתשלום דמי הוולדות לבעל³⁶⁶. יש מי שהסתפק במקרה שהבעל מעכב אשתו מלבצע הפלה, והיא בכל זאת ביצעה פעולה זו, האם היא, או הרופא המפיל, חייבים לשלם דמי וולדות לבעל³⁶⁷. אם רופא הפיל ברשות האם – לשיטות אחדות חייב בדמי הוולדות לאב, ורשות האם לא משנה דבר, ואם מת האב לפני החבלה, הרי הוא פטור לגמרי, כי מועילה רשות האם; ולשיטות אחרות חייב ליורשי העובר, וייתכן שחייב לאם או פטור לגמרי³⁶⁸. ואם הפיל ברשות האב, ייתכן שלא מועילה רשותו לפוטרו מדמי הוולדות, וייתכן שפטור³⁶⁹. בכל מקרה שהאשה במצב של סכנה, וההפלה בוצעה כדי להצילה, אין הרופא חייב לשלם דמי וולדות לבעל³⁷⁰.

עמ' כח-לה. [358] מכילתא עה"פ שמות כא כב; ירושלמי ב"ק ה ה. [359] ב"ק מט א, ובפירש"י שם ד"ה שיחמא. [360] הרא"ה, הובא בשיטמ"ק ב"ק שם; המאירי ב"ק שם; יש"ש ב"ק פ"ה סי' יד. [361] רי"ף, רא"ש ורמב"ם לא הזכירו דין זה. וראה בשלטי גבורים, ב"ק מט א; מלבי"ם על המכילתא שמות כא כב. [362] ב"ק מב א; רמב"ם נזקי ממון יא ג; ב"ק פו א, וברש"י שם; ב"ק נג ב, וברש"י שם ד"ה אדם. [363] ראה – הגר"ז גולדברג, תחומין, ט, תשמ"ח, עמ' 62-50. [370] הרב יעקובוביץ, הפרדס תשט"ז, חוב' ז סי' נ.

עמ' כח-לה. [358] מכילתא עה"פ שמות כא כב; ירושלמי ב"ק ה ה. [359] ב"ק מט א, ובפירש"י שם ד"ה שיחמא. [360] הרא"ה, הובא בשיטמ"ק ב"ק שם; המאירי ב"ק שם; יש"ש ב"ק פ"ה סי' יד. [361] רי"ף, רא"ש ורמב"ם לא הזכירו דין זה. וראה בשלטי גבורים, ב"ק מט א; מלבי"ם על המכילתא שמות כא כב. [362] ב"ק מב א; רמב"ם נזקי ממון יא ג; ב"ק פו א, וברש"י שם; ב"ק נג ב, וברש"י שם ד"ה אדם. [363] ראה – הגר"ז גולדברג, תחומין, ט, תשמ"ח, עמ' 62-50. [370] הרב יעקובוביץ, הפרדס תשט"ז, חוב' ז סי' נ.

[364] ראה סיכום השיטות במאמרו של הגר"ז גולדברג, תחומין, שם. [365] שו"ת מעשה חושב, ח"ד סי' לח. וראה באריכות בע' עקר, הע' 289 ואילך. [366] תורת היולדת, מהדו"ב, פנ"ח, הע' ו, על פי הרמב"ם חובל ומזיק ד א. [367] הרפואה לאור ההלכה, א, תשמ"ט, עמ' קכ. [368] וראה באור שמח מילואים לפ"ד מחובל ומזיק ה"ב. [369] ראה סיכום השיטות במאמרו של הגר"ז גולדברג, תחומין, ט, תשמ"ח, עמ' 62-50. [370] הרב יעקובוביץ, הפרדס תשט"ז, חוב' ז סי' נ.

שמשלם דמי הוולדות³⁷⁸; ויש אומרים, שגם אם לא נתכוון לאשה פטור מתשלומים³⁷⁹.

המחתך את העובר במעי אשה ברשות בית דין, היינו במצב שהריגת העובר מותרת, כגון במקשה ללדת, והזיק לאשה בשעת הפעולה, אם עשה כן בשוגג, הרי הוא פטור, ואם במזיד חייב, מפני תיקון העולם³⁸⁰, ודינו מסור לשמים³⁸¹.

כהן שהכה אשה הרה במזיד והפילה, לא נפסל מלישא כפיו, שאין דינו כהורג נפש, כי אין לעובר חזקת חיות, כיוון שעדיין לא יצא לאויר לעולם³⁸². אך רופא כהן המבצע הפלות בניגוד להלכה, אסור לישא כפיו³⁸³, כי דינו כמו כהן שהרג את הנפש³⁸⁴.

שונות

שבת — המבצע הפלה בשבת, יש סבורים, שהוא חייב מיתה, מדין נוטל

נהג פושע, שפגע באשה הרה והפילה עובר, חייב בדמי וולדות לבעל³⁷¹.

בזמן הזה, שאין בית דין מגבים נזקים, מסתבר שגם דמי וולדות אין מגבים, אולם מנדים אותו עד שיפייסנו; וכן אם תפס אין מוציאים מידו, ועל כל פנים בדיני שמים ודאי חייב³⁷².

מת הבעל — החובל באשה הרה ומת הבעל אחר כך, נותן דמי הוולדות ליורשי הבעל³⁷³. ואם חבל באשה הרה אחר מות בעלה ויצאו ילדיה — יש הסוברים, שמשלם דמי וולדות לאם³⁷⁴; ויש הסוברים, שדמי הוולדות ליורשי הבעל^{375, 376}.

מתה האשה — הנוגף את האשה המעוברת ויצאו ילדיה ומתה האשה, אף על פי שהיה שוגג, הרי זה פטור מן התשלומים³⁷⁷. במה דברים אמורים כשנתכוון לאשה, אבל אם נתכוון לחברו ונגף את האשה ומתה — יש אומרים,

גיטין ג יג. [381] תוספתא ב"ק ו ו. ותמוה מדוע לא מופיע דין זה בפוסקים. ואף שניתן לומר, כי דין זה כלול בדיני רופא אומן שריפא ברשות בית דין והזיק — ראה ע' רשלנות רפואית, הע' 73 ואילך, עדיין יש מקום לומר שיש כאן דין ייחודי בכך שגם מי שאינו רופא אומן יהא מותר לחתוך העובר להצלת האשה, ואם הזיק לה בשוגג פטור מדיני אדם, וי"ל. סיכום דיני דמי וולדות כשבעל האשה הוא גר או עבד משוחרר, וכן סיכום דיני שור שנגח את האשה ויצאו ילדיה — ראה אנציקלופדיה תלמודית, כרך ז, ע' דמי ולדות. [382] שו"ת הרדב"ז מכתב יד, חאו"ח סי' כב, הובא בשו"ת ציץ אליעזר חיי"ג סי' קב סוף אות ה. וראה בס' ברכת אהרן (ר' אהרן לעווין), על מס' ברכות סי' רפו. [383] הרב י. גליקמן, נועם, כ, תשל"ח, עמ' קעא. [384] ברכות לב ב;

[371] תורת היולדת, מהדור"ב, פנ"ח, הע' ו, עפ"י שו"ע חו"מ תכג. [372] תורת היולדת, שם. [373] ב"ק מב ב; רמב"ם חובל ומזיק ד ב; טושו"ע חו"מ תכג א. [374] רמב"ם חובל ומזיק ד ב; סמ"ג עשין ע; טושו"ע חו"מ תכג א. וראה בסמ"ע שם סק"ה בטעם הדבר. [375] ראב"ד חובל ומזיק ד ב; תוס' ב"ק מט א ד"ה אטו; מאירי ב"ק שם; רא"ש ב"ק מט א; רמ"א שם. וראה במ"מ שם, ובסמ"ע שם סק"ו. [376] דין נזיקין במי שגורם להפלה, בחוקי העמים הקדמונים — ראה במאמרו של ד. סינקלר, שנתון המשפט העברי, ה, תשל"ח, עמ' 177 ס"ק 2. [377] רמב"ם חובל ומזיק ד ה; טושו"ע חו"מ תכג ד. [378] רמב"ם שם ו; טושו"ע שם; משך חכמה דברים כב יט. [379] ראב"ד שם; רמ"א שם. וראה במ"מ ובסמ"ע שם. [380] תוספתא

נשמה³⁸⁵; ויש הסבורים, שאין איסור נוטל נשמה בהמתת עובר³⁸⁶. ומכל מקום ברור גם לשיטת המחייבים, שאם ההפלה היא למצב של פיקוח נפש, מותר לבצעה גם בשבת, כמו בכל פיקוח נפש.

יש מי שכתב, שמותר לחלל שבת כדי למנוע הפלה אסורה על פי ההלכה, ומכל מקום ישתדל למעט בחילול שבת³⁸⁷.

בית דין – אשה מעוברת, הנמצאת בדין ודברים בפני בית דין, וטוענת שהמשך הדיון יגרום לה צער וחוששת שתפיל, יש לבית הדין לעכב את המשך הדיון עד שתלד³⁸⁸.

גוי וגויה בדיני הפלה
אסור לגוי להפיל עובר, שכן בן נח נהרג על העוברין; ואם עשה כן, חייב מיתה³⁸⁹.

האיסור חל הן על רופא יהודי המבצע הפלה במעוברת גויה, והן על רופא גוי המבצע הפלה בין ביהודיה ובין בגויה³⁹⁰, ודין זה נכון גם אם לפי חוקי המדינות מותרת ההפלה בתנאים המוגדרים אצלם³⁹¹.

במקרה שהעובר הוא פחות מארבעים יום, אין הגוי חייב עליו אם הפיל³⁹².

בהריונה, הרי בן נח מוזהר על העוברים, וראה בתו"ש בראשית פל"ח סוף אות צו. [390] שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צז, צט; שו"ת מקור חיים סי' טו; שו"ת דברי יששכר חח"מ סי' קסח; שו"ת אריה דבי עילאי חיו"ד סי' יט; כנסת הגדולה טור חו"מ תכה אות ו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ג פ"א; שו"ת אגרות משה חח"מ סי' עג אות ח; שו"ת לב אריה ח"ב סי' לב. וראה עוד בענין הפלה ע"י רופא גוי במאמרו של י.ב. נס, הפרדס, שנה לה, תמוז תשכ"א, עמ' 21-24. ואם מותר לרופא גוי לייעץ לגויה לבצע הפלה, או לסייע בביצוע ההפלה, הדבר תלוי במחלוקת אם יש איסור לפני עיוור לא תתן מכשול בגוי – ראה בשו"ת מערכת גימ"ל כלל מב. וראה לעיל הע' 316 ואילך, בדיני סיוע להפלה. [391] שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תשלה. [392] שו"ת בית שלמה חח"מ סי' קלב; שו"ת אחיעזר ח"ג סוסי' סה; שו"ת תורת חסד חאבה"עז סי' מב אות לג; הרב אונטרמן, נועם ו עמ' א; שו"ת אגרות משה חח"מ סי' סט; שו"ת תשובות והנהגות, שם. וראה הרב אונטרמן שם, ובשו"ת אגרות משה שם, שכן נח קל יותר מישראל ביחס לפחות ממ' יום. וראה במנ"ח מ' לד, שגוי לא חייב מיתה אם הרג עובר שלא כלו חדשיו, וראה באסיא חוב' מה-מו, עמ' 67. ולכאורה תמוה

רמב"ם תפילה טו ג; טוש"ע או"ח קכח לה. [385] פמ"ג או"ח מ"ז שכח סק"א. והוא על פי גמ' שבת קז ב, שהמדלדל עובר במעי בהמה בשבת, חייב משום עוקר דבר מגידולו, וכתבו הרשב"א בשם הרמב"ן והריטב"א בחידושיהם על שבת שם, שהכוונה שחייב משום נטילת נשימה, וכן משמע מהרמב"ם שבת יא א. ובתוס' ע"ז כו א ד"ה סבר, פירשו שהכוונה שחייב משום תולדה של גוזל. וראה עוד במנ"ח מוסך השבת, מלאכת הקוצר. [386] שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרצה; המאירי שבת קז ב, בשם גדולי הדורות. וראה בס' טל אורות הספרדי עמ' סג, ובאמרי בינה הל' שבת סי' לא, מה שהקשו על ראשונים אלו. [387] הגרי"ש אלישיב, במכתב שפורסם באסיא, נט-ס, תשנ"ז, עמ' 95 ואילך. [388] שו"ת חושן האפור סי' מג. [389] סנהדרין נו ב; בראשית רבה לד ו; רמב"ם מלכים ט ד. וראה במנ"ח מ' רצו, שנסתפק ביסוד חיוב המיתה בבן נח, אם הוא מפני שהתורה גילתה לגביהם שעובר הוא נפש ואזהרתו מדין רציחה, או שזו עבירה מיוחדת ואיננה מגדרי רציחה. וראה בשו"ת כח שור סי' כ, שאיסור הריגת עובר לבן נח הוא איסור מיוחד, ואינו מחמת רציחה. וראה בשו"ת חלקת יואב, קונט' קבא דקושייתא, סי' יט, מה שהקשה ממעשה יהודה ותמר, איך רצו להורגה

בנושא ההפלה, ואוסרת אותה אפילו במחיר חייה של האשה, ואפילו אם האשה והעובר כאחד ימותו³⁹⁸.

במקרה של סכנה לאם במהלך ההריון או הלידה, מותר לבצע הפלה גם בגויה³⁹³, ויש מי שאסר³⁹⁴. ואם יש רק ספק סכנה, אסור לגוי לבצע הפלה³⁹⁵.

הכנסיות הפרוטסטנטיות ברובן אמנם מתנגדות להפלה על בסיס מוסרי-דתי, אך הן אינן מתנגדות להפלה באופן מוחלט. הכנסייה האנגליקנית איננה אחידה בהמלצותיה ברחבי העולם, אך מתירה הפלה בתנאים מתאימים³⁹⁹; הכנסייה הבפטיסטית-אוונגליסטית חלוקה בגישתה, כשחלק מחכמיה מתנגד באופן קיצוני להפלה, וחלק אחר מסכים להפלה בתנאים מוגדרים⁴⁰⁰; נציגי הכנסייה הלותרנית במדינות שונות אף הם חלוקים ביניהם בנידון, ורואים בעצמם ההפלה דבר אסור, אך מתירים אותה בתנאים שונים⁴⁰¹; הכנסייה המתודיסטית מכירה תנאים שונים שבהם ההפלה מותרת⁴⁰².

5. רקע אתי

כללי – עניין ההפלה הוא אחד הנושאים המוסריים-רפואיים הנידונים ביותר בתחום האתיקה הרפואית, הן בספרות הרפואית, דתית, פילוסופית ומשפטית, והן בעתונות הכללית³⁹⁶. אין דת או חברה בעולם, שלא התייחסה לנושא זה, החל מהמצרים והאשורים הקדמונים, דרך ההודים, היוונים והרומיים, ובין כל הדתות הגדולות בעולם – היהדות, הנצרות, האיסלם, בודהה ואחרים, וגם שבועות הרופאים הקלאסיות התייחסו לעניין³⁹⁷.

לפי חוקי האיסלם אסור לבצע הפלה,

הנצרות הקתולית היא המחמירה ביותר

בארה"ב, בדיונו על חוקי הפלות במדינה זו Webster v Reproductive Health Services, הוגשו 72 תצהירים (amicus curiae) מקבוצות רבות ומגוונות, שראו עצמם נוגעים לשאלה זו. [397] ראה לעיל בחלק ההיסטורי. [398] ראה בס' הרפואה והיהדות, עמ' 206-214; ד. סינקלר, שנתון המשפט העברי, כרך ה, תשל"ח, עמ' 177 ואילך, ס"ק 8; א. שטינברג, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 107 ואילך. [399] J.A. Granbois and D.H. Smith, In: B.A. Lustig, et al (eds), *Bioethics Yearbook*, Vol. 3, 1993, pp. 96-100 P.D. Simmons, In: B.A. Lustig, et al [400] (eds), *Bioethics Yearbook*, Vol. 3, 1993, pp. 249-252 P. Nelson, In: B.A. Lustig, [401] et al (eds), *Bioethics Yearbook*, Vol. 3, 1993, R.L. Shelton, In: B.A. [402] pp. 163-170 Lustig, et al (eds), *Bioethics Yearbook*, Vol.

שהרי כל עובר גם כשהוא מעל ארבעים יום לא כלו חדשיו, ואם כן על מה נאמר שכן נח נהרג על העוברין. ובשו"ת צפנת פענח בהשלמה לח"ד על הרמב"ם חידש, שכן נח לא חייב מיתה אלא כשישבה על המשבר ונעקר לצאת, והרבה לתמוה על דעתו בס' עמק הבכא עמ' צד. [393] שו"ת מחזה אברהם ח"ב חיו"ד סי' יט, על פי תוס' סנהדרין נט א ד"ה ליכא. וראה הסברו של הגר"ש אויערבאך בנשמת אברהם חח"מ סי' תכה א(23). וכן דעת השו"ת כח שור סי' כ. וראה עוד בשו"ת מנחת אברהם סי' מב; שו"ת אמרי שפר סי' יא; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתעג. [394] מנ"ח מ' רצו. [395] שו"ת מנחת אברהם סי' מב. ונימוקו: דין ספק פקוח נפש, שדוחה את מצוות התורה הוא רק בישראל. וראה בע' גוי, הע' 195-196. [396] דוגמא בולטת לכך היא העובדה שבפני בית המשפט העליון

מוסרית, קשה להכריח אשה להמשיך בהריון, וללדת וולד שאין היא רוצה בו מבחינה נפשית. מאידך, אם הפלה נתפסת כהריגת עוברים, הרי נוגעת השאלה בעניין חמור ביותר של השמדת חפים מפשע וחסרי-אונים.

הגישה המתירנית — והנה הגישה המתירנית איננה עומדת בפני הביקורת הערכית. התעלמות מוחלטת מזכויות העובר, והתייחסות אליו כחלק אינטגרלי מגוף האם איננה נכונה, לא מבחינה ביולוגית, ולא מבחינה פילוסופית. שכן הגדרת מהות החיים מכילה אמנם מרכיבים ביולוגיים-עובדתיים, אך ההכרעה הסופית והענקת הזכות לחיים היא בעיקרה עניין פילוסופי-חברתי. הערכת מעמדו של העובר מכל בחינה מביאה בהכרח למסקנה, שאין הבדל מהותי בינו לבין יילוד, ואם מתנגדים אנו להשמדת יילודים, צריכים אנו להתנגד גם להשמדת עוברים.

מבחינה ביולוגית יש להתייחס לעובר כחי עצמאי, היות ויש לו תנועתיות עצמית, פעילות עצבית עצמאית, ופעילות לבבית עצמאית. מבחינה מדעית ידוע, שבגיל שבועיים לאחר ההפרייה נוצר כבר יצור רב-תאי יציב וחדש, ומבחינה גנטית הוא כבר עצמאי ונבדל מהאם. בגיל 8-10 שבועות העובר הוא כבר יצור בעל צורה חיצונית אנושית, ובכך הוא ממשיך להיבדל מן האם. בשלב זה קיימת כבר יצירה של עצמאי, עם תגובה תנועתית

אלא אם כן חיי האם בסכנה.

ההפלה אסורה לפי חוקי הבודהיזם, אם כי הגישה הבודהיסטית להפלה איננה אחידה⁴⁰³.

חוקי העמים — כיום, אין כמעט מדינה בעולם, שאין לה חוקים ותקנות המתייחסות להפלה. יש המחמירים ויש המקילים, וכולם קובעים קני-מידה שונים ומגוונים ביחס למצבים שההפלה מותרת.

גישות רעיוניות — מבחינה רעיונית, ניטשת מחלוקת עזה בין שתי עמדות-יסוד קיצוניות. מצד אחד ישנה הגישה השמרנית, המיוצגת בעיקר על ידי הנצרות הקתולית וקבוצות 'בעד חיים'⁴⁰⁴, הרואה בעובר ישות עצמית ומלאה, בעל זכויות שוות לחלוטין לאמו. לפי דיעה זו לא ניתן לסלק את זכותו של העובר לחיות ולהתקיים בשום אופן ותנאי⁴⁰⁵. לעומתה, העמדה המתירנית, המזוהה כליברלית ופמיניסטית, הדוגלת בזכותה הבסיסית של האשה על גופה, אשר מצדיקה הפלה חופשית בהתאם לרצונה הבלעדי של האשה, בכל שלב של ההריון, ומכל סיבה ואי-סיבה. גישה זו מתעלמת לחלוטין מזכויות כלשהן של העובר, ורואה בו חלק מגופה של האשה, כמו הציפורן או התוספתן.

גישות קיצוניות אלו אינן ניתנות לגישור, ומעוררות דילמה מעשית משמעותית: אם ההפלה מוצדקת מבחינה

.Yearbook, Vol. 3, 1993, pp. 193-5
[404] pro-life [405] ראה ע' שבוט (ב).

K. — ראה [403] 3, 1993, pp. 218-9
Nolan, In: B.A. Lustig, et al (eds), Bioethics

לגירויים חיצוניים. בשבוע ה-12 להריון קיימת כבר פעילות לבבית ואלקטרו-קרדיוגרפית עצמאית. העובדה שלעובר יש דופק, הוא נע, ויש לו פעילות אלקטרו-אנצפלוגרפית נפרדת מהאם, מכניסה אותו להגדרה של חי מבחינה ביולוגית. אמנם בוודאי תלוי הוא, לצורך המשך קיומו, בסביבה הרחמית, אך תלותו הקיומית בגורמים אחרים איננה נפסקת גם זמן רב אחרי לידתו.

אם נבחן את מהותו של העובר מבחינה פילוסופית-חברתית, נמצא שאין לראות בו אדם שלם, שהרי אין בו אף אחת מהתכונות שאנו מייחסים לאדם – תודעה עצמית, חשיבה עצמית, חופש בחירה, אחריות לעצמו ולזולתו, ואי-תלות בזולת. ברם, גם אחרי הלידה, וקל-וחומר אחרי לידה מוקדמת, אין ליילוד תכונות כאלו, ובכל זאת אין מי שיעלה על דעתו, שאין כל ייחוד ועצמאות ליילוד כזה מבחינת זכותו לחיים, גם אם אין לו תכונות המגדירות אותו כאדם שלם, ואין מי שיסכים להשמירו. כך שהתעלמות מוחלטת מייחודיותו של העובר איננה משרתת ערכים אנושיים. יתר על כן, ברור שיש לעובר פוטנציאל עצמאי וייחודי לעתיד, ולכן השמדתו באופן שרירותי צריכה להיחשב מבחינה מוסרית כמעשה רע. יש להדגיש, איפוא, שמבחינה מוסרית, גם אם מקבלים את ההנחה, שזכותה של האשה לעשות בגופה ככל העולה על רוחה, אין זה חל במקום שישנן זכויות מנוגדות. כך שבמקרה של הפלה יש לשקול ברצינות את זכות העובר

להתקיים, כזכות המנוגדת לרצונה של האשה להשמירו על ידי הפלה. יתר על כן, יש מי שכתב, שדווקא לאדם המחפש את הגישה ההומאנית, יש להדגיש כי מנקודת ראותו של העובר והדואג לו, הליברליות פה באה דווקא על חשבון ההומאניות⁴⁰⁶.

הטענה האחרת של המתירנים היא, שחוק המאפשר הפלה חופשית, יאפשר את ביצועה בתנאים אופטימליים, והיעדר חוק כזה יביא את האשה לבצע הפלה בתנאי מחתרת גרועים, מצב המעלה את הסכוכים והתמותה בזמן ההפלה. טענה זו איננה רלוונטית מבחינת הפילוסופיה של המשפט או ההלכה. שכן בכל חוק יש מצבים בהם הוא מהווה מעמסה, או תוצאה בלתי רצויה על חלק מהצבור, אך אם החוק הוא נכון ומוסרי, אין לשנותו בגלל סיבות אלו, וגם החלק הנפגע באוכלוסייה ייחשב כעברייני, אם יעבור על החוק.

הטענה הנוספת של המתירנים היא, שהריון בלתי רצוי יגרום לבעיות חינוכיות ורגשיות ביחסים בין ההורים לבין הילד הבלתי רצוי. גם זו איננה טענה מוסרית מספקת להשמדת עוברים, מה עוד שידוע על הרבה מקרים של הריון בלתי מתוכנן, שתוצרתו היתה אישיות חשובה ומוצלחת, ההורים השלימו עם היוולדו ושמחו בו, והעולם היה יוצא נפסד אילו היו מחליטים סופית על ההפלה. לא מעט הן הנשים שהתחרטו על ההפלה לאחר שיקול-דעת נוסף, אך אם כבר יצאה ההפלה לפועל, הרי זה בבחינת מעוות שלא ניתן לתקן.

[406] הרב א. ליכטנשטיין, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 93 ואילך.

על כן, גישה זו מעניקה זכות שווה לחיים לעובר ולאם. גישה זו גורמת לבעיות קיומיות ופילוסופיות קשות.

בעיה פסיכולוגית — מעבר להיבטים הערכיים וההגיוניים קיימת גם בעיה פסיכולוגית. הבעייתיות של נושא ההפלה היא בכך, שהיא דנה ביצור שהוא קרוב לנו, אך לא זהה לנו. העובר אמנם איננו כצמח, או אפילו כבעל-חיים, אך גם איננו יצור אנושי מלא ועצמאי, שניתן לראותו ולחוש את תיפקודו. הוא מוסתר מעינינו, וקשה לנו לחוש באופן רגשי את עובדת חיותו וחיוניותו. זהו ללא ספק גורם חשוב ביצירת ההבדל בהתייחסות אליו, אף אם אין לו כל ביסוס עובדתי וערכי.

המדע — רבים פונים, איפוא, למדע לעזרה ולהחלטה בשאלה אם מותר להפיל עובר או לא. אך ברור שפתרון שאלה זו איננו ביד המדע, שכן השאלה היא ערכית-מוסרית ולא מדעית-רפואית. שום מדע מדעי אין בכוחו להכריע בפתרון שאלה זו. למדע יש מקום בקביעת עובדות, אך ההתייחסות לעובדות היא ערכית-חברתית. לדוגמא: בחשד לפגם מולד בעובר, יש צורך בידיעת העובדות, כגון מהות הפגם, דרגת חומרתו, התחזית לעצם החיים ולאיכות החיים וכיו"ב, ומידע זה מסופק על ידי הרפואה. אך אם העובדה שהעובר הוא פגוע מצדיקה את הפלתו, איננה שאלה מדעית אלא מוסרית. נושא ההפלות, איפוא, איננו ענין רפואי במובן הצר של המושג, פרט למצב שבו יש סכנה לחיי המעוברת, ואל לנו להלביש על נושא בלתי-רפואי מינוחים רפואיים, רק בגלל זה שלצורך בצועו אנו זקוקים

יתר על כן, ההחלטה על ההפלה נעשית בדרך כלל בחיפזון, שיקול הדעת איננו צלול, אומדן הבעיות שנתעוררו עם ההריון לא תמיד מושלם, מידע חיוני לצורך קבלת ההחלטה לא תמיד מצוי, ולא תמיד נכון, וקשה לחזות מראש מה טוב יותר לעובר ו/או לאם — המשך ההריון או ההפלה.

טענה נוספת של המתירנים היא, שאיסור ההפלה בחוק יביא לחוסר שיווינות באוכלוסיה, שכן הנשים העשירות תמשכנה לבצע הפלות בלתי חוקיות בסתר, והנשים העניות לא תוכלנה לעשות זאת. אף טענה זו איננה תופסת בדיון ערכי, כי העובדה שדבר שבמהותו הוא רע, יכול להיעשות באופן בלתי-שוויוני, איננה הופכת אותו לטוב.

יש להדגיש, שבמדינות בהן ההפלה היא חופשית וחוקית לחלוטין, עולה מספר ההפלות על הילודה. בעקבות חוקי הפלה ליברליים במדינות שונות עלה מספר ההפלות בדנמרק פי 5.5, בבריטניה — פי 9, ובהונגריה — פי 6, בתקופה שבין 1964-1974. עובדה זו מצביעה על כך, כי בתנאים אלו של מתירנות מוחלטת, משתמשות הנשים בהפלה כאמצעי למניעת הריון, דבר שלכל הדיעות איננו נכון ואיננו רצוי.

הגישה השמרנית — הגישה המנוגדת היא זאת, הרואה בעובר ישות נפרדת ועצמאית, ועל כן הפלה היא בעצם רציחה. לפי תפיסה זו אין הבדל עקרוני בין הריגת יילוד בן חמש דקות אחרי לידתו, לבין הפלת עובר חמש דקות לפני לידתו. בצורתה הקיצונית מעניקה תפיסה זו זכות מלאה לחיים מרגע ההפרייה. יתר

כמעשה בלתי מוסרי ובלתי חוקי. במחצית השניה של המאה הנוכחית גברה מאד הנטייה הציבורית, הפילוסופית והמשפטית בעד הפלה חפשית. בשנים האחרונות שוב מתעוררת המגמה לאסור הפלה חפשית, ולהדגיש את זכותו של העובר להיוולד ולהתקיים⁴⁰⁸. בארה"ב תופסת שאלת ההפלות מקום מרכזי אפילו בחיים הפוליטיים, עד כדי דרישה למועמד לנשיאות ארה"ב בעת בחירות להביע עמדתו בנידון, ובחינת עמדותיהם של מועמדים לשופטים בבית המשפט העליון בנידון. כמו כן מתנהל מאבק חריף, ולעתים אף אלים⁴⁰⁹ בין קבוצות התומכות בהפלה חופשית לפי בחירה⁴¹⁰, לבין קבוצות בעד החיים⁴¹¹ המתנגדות בכל מחיר ובכל תנאי לביצוע הפלות. מבחינת העמדה המשפטית בארה"ב נידונה השאלה בבית המשפט העליון וניתנו מספר פסקי דין בנידון⁴¹².

גישת 'שביל הזהב' – בין שתי הגישות הקיצוניות, היינו היתר להפלה חפשית לפי רצונה הבלעדי של האשה, מול איסור מוחלט של הפלה בכל תנאי, קיימת דרך שלישית, אשר מהווה את שביל הזהב בין שתי העמדות הקוטביות,

לטכנולוגיה רפואית⁴⁰⁷. יתר על כן, גורם מכריע במקרים רבים של דיון בהפלה הוא ההיבט הפסיכולוגי-פסיכיאטרי-סוציאלי של האשה, וזה לעתים קרובות לא ניתן לקביעה מדעית אובייקטיבית, אלא נתון לשיקולים סובייקטיביים.

הדילמה המוסרית – למעשה גבול הניתוח המוסרי מגיע לנקודה מכרעת, האם יש ייחוד אנושי עצמאי לעובר או לא. הקוטביות של הויכוח היא בשאלת הזכויות המנוגדות, אך התעלמות הדדית של הזכויות גורמת עוול לשני הנוגעים בדבר. הפתרון לשאלה זו, כאמור, איננו מדעי אלא דתי-פילוסופי, בו מתחיל ובו נגמר הויכוח המוסרי. שכן הבעיה היא, כיצד לבחור בגורמים החיוניים להגדרת חיי אנוש מתוך המכלול הביולוגי-סוציאלי של חיים אלו בנקודה מכרעת שבה מוגדרת התחלת החיים. זהו איננו נתון ביולוגי-רפואי, אלא שיקול ערכי-מוסרי.

עמדות ציבוריות – במדינות רבות בעולם מתחוללות תנודות תקופתיות בגישות של הציבור הרחב, של קובעי המדיניות, ושל בתי המשפט, בהתייחסותם לשאלת ההפלה. בעבר נחשבה ההפלה

Affairs, AMA, *JAMA* 268:3231, 1992; G.J. Annas, *N Engl J Med* 327:651, 1992; K.J. Ryan, *Am J Obstet Gynecol* 166:1029, 1992; J. Benshoof, *JAMA* 269:2249, 1993 תולדותיו האמיתיים של המקרה האלמוני שהיווה את הבסיס לפסיקה התקדימית של בית המשפט העליון בארה"ב הנקרא *Roe v Wade* Editorial, *Lancet* 1:879, 1989; - ראה N. Editorial, *Lancet* 345:137, 1995 וכן בספר McCorvey and A. Meister, *I am Roe: My Life, Roe v Wade, and Freedom of Choice*.

[407] T. Szasz, *The Humanist* – ראה [408] BMJ – 26-27:147, 1966 [409] D.A. – 299:814-6, 1989 Grimes, et al, *Am J Obstet Gynecol* .pro-choice [410] 165:1263, 1991 [411] Roe v. Wade, 410 US [412] .pro-life 113 (1973); Webster v. Reproductive Services, 492 US 490 (1989); Planned Parenthood v. Casey, 112 SCt 2791 (1992) ניתוח הגישה המשפטית בארה"ב לאור פסקי דין אלו ואחרים – ראה Council on Scientific

לחייה של האם. לעומתם יש מדינות המתירות הפלה גם בשלבים מאוחרים אלו, כאשר מדובר בסיכון רציני שהעובר ייולד עם מומים פיזיים או נפשיים קשים שיגרמו לו נכות קשה. יש הסבורים, שהפלה מאוחרת מותרת רק אם קיימת הוכחה ברורה שהעובר ייולד עם מומים קטלניים, או עם מומים שיגרמו לחוסר תפקוד שכלי מוחלט⁴¹⁵.

נעויות מתבגרות – בעיה מיוחדת נוספת היא הריון והפלה בנעויות מתבגרות. תופעה זו הפכה להיות שכיחה בעולם המערבי. בארה"ב דווח על יותר ממיליון נעויות בגילאים 15-19, אשר הרו בכל שנה החל משנת 1973; כ-40% מנעויות אלו בוחרות בהפלה⁴¹⁶. ההסתדרות הרפואית האמריקאית המליצה לעודד את הנעויות לגלות להוריהן את עובדת היותן בהריון, ולדון עמם בעניין ההפלה, אך אין לחייב את הנעויות לערב את הוריהן בבעיה זו, אלא יש לאפשר להן להגיע בעצמן להחלטה אם לבצע ההפלה אם לאו⁴¹⁷.

והיא דרך היהדות. באופן בסיסי דוגלת היהדות בעקרונן, שלעובר יש זכות לחיות ולהתקיים. אך מאידך, זכותו זו פחותה יחסית לזכות חייה של האם, ולכן בתנאים מסויימים ומוגדרים היטב, ניתן לדחות את זכות העובר להתקיים לטובת זכות האם לחיות⁴¹³.

רופא המסרב לבצע הפלה – יש הצדקה מוסרית לקבל סירוב מצפוני של אחות או רופא שאינם מוכנים לבצע הפלה, גם אם היא מוצדקת מבחינה חוקית. שכן פתרון שאלת ההפלה איננו פשוט, ואין טיעון מוסרי חד-משמעי שיכול להכריח צד אחד לקבל את עמדת הצד הנגדי⁴¹⁴.

הפלה מאוחרת – בעיה מיוחדת היא הפלה מאוחרת בשליש השלישי להריון, היינו המתת העובר בגיל הריון שיש לו כבר פוטנציאל לחיות עצמאית. בדרך כלל הכוונה לעובר החל מהשבוע ה-24 להריון. יש מדינות שאסרו הפלה בשלב זה של ההריון, אלא אם כן קיימת סכנה ממשית

Dommergues, et al, *Br J Obstet Gynecol* 106:297, 1999; Gross ML, *Bioethics* 16:202, 2002. על המצב המשפטי בישראל – ראה להלן ברקע המשפטי. [416] National Research Council, *Risking the Future: Adolescence Sexuality, Pregnancy and Childbearing*, A.M. Washington, 1987, p. 51. Spitz, et al, *JAMA* 275:989, 1996. Council on Ethical and Judicial [417] Affairs, AMA, *JAMA* 269:82, 1993. עמדת האקדמיה הפדיאטרית האמריקאית בנידון Committee on Adolescence, *Pediatrics*, – 83:132, 1989.

New York, HarperCollins, 1994. [413] על הגדרים והתנאים למותר ולאסור בעניין ההפלה – ראה לעיל בחלק ההלכתי. [414] D. Dooley, *BMJ* 309:622, 1994. [415] על הדעות השונות והמצב במדינות שונות ראה במאמרים הבאים – F.A. Chervenak, et al, *N Engl J Med* 310:501, 1984; C. Strong, *Clin Obstet Gynecol* 35:792, 1992; J.R. Lieberman, et al, *Isr J Med Sci* 20:1051, 1984; R.J. Lilford and J. Thornton, *Lancet* 342:499, 1993; J.M. Grant, *Br J Obstet Gynecol* 106:vii, 1999; F.A. Chervenak, et al, *Br J Obstet Gynecol* 106:293, 1999; M.

בדרך אחרת, דינו מאסר חמש שנים, או קנס חמישים אלף לירות;

314# : לא ישא רופא נשים באחריות פלילית בשל הפסקת הריונה של אשה, אם נתקיימו כל אלה: 1. הפסקת ההריון נעשתה במוסד רפואי מוכר; 2. ניתן מראש אישור בהתאם לסעיף 316#;

315# : אישור לענין סעיף 314 יהיה מאת ועדה של שלושה ... וזה הרכב הועדה: 1. רופא מוסמך, שהוא בעל תואר מומחה על פי הפקודה ביילוד ובגניקולוגיה; 2. רופא מוסמך נוסף, שעיסוקו הוא באחד המקצועות הבאים – יילוד וגניקולוגיה, רפואה פנימית, פסיכיאטריה, רפואת משפחה, בריאות הציבור; 3. אדם הרשום כעובד סוציאלי על פי חוק שירותי הסעד, תשי"ח-1958;

316# : (א) הוועדה רשאית, לאחר שנתקבלה הסכמתה המודעת של האשה, לתת אישור להפסקת ההריון, אם ראתה שיש הצדקה לכך, מחמת אחת מאלה: 1. האשה היא למטה מגיל הנשואין, או מלאו לה ארבעים שנה; 2. הריון הנובע מיחסים אסורים לפי החוק הפלילי, או מיחסי עריות, או שהוא שלא מנישואין; 3. הוולד עלול להיות בעל מום גופני או נפשי; 4. המשך ההריון עלול לסכן את חיי האשה, או לגרום לאשה נזק גופני או

6. רקע משפטי⁴¹⁸

גלגולי החוק בישראל – החוק בישראל עבר מספר גלגולים ושינויים:

החוק המקורי⁴¹⁹ קבע כדלקמן:

175# : כל אדם המתכוון להביא אשה לידי הפלה, בין שיש וולד בבטנה, ובין שאין וולד בבטנה, והוא משקה אותה בניגוד לחוק, או גורם לה שתשתה רעל, או כל דבר מסוכן אחר, או המשתמש בכוח מאיזה מין שהוא, או המשתמש בכל אמצעי אחר, דינו מאסר חמש שנים;

176# : אשה המתכוונת להביא את עצמה לידי הפלה, ועושה מעשה, או מרשה שאדם אחר יעשה בה מעשה, שיש בו כדי לגרום הפלה תואשם בעוון (סעיף זה בוטל בשנת 1966);

177# : כל המספק בניגוד לחוק, או הממציא לכל אדם, כל דבר שהוא יודע, שמתכוונים להשתמש בו בכך בניגוד לחוק, כדי להביא אשה לידי הפלה, בין שיש וולד בבטנה, ובין שאין וולד בבטנה, יאשם בעוון.

בשנת 1977 שינתה הכנסת את החוק כדלקמן⁴²⁰:

313# : מי שהפסיק ביודעין הריונה של אשה, בין בטיפול רפואי ובין

לחוק זה ניתנה בת"פ (חי') 207/52 הי"מ נ' ד"ר הורוביץ, פ"מ ה' 459. [420] חוק לתיקון דיני העונשין (הפסקת הריון) תשל"ז/1977.

[418] ראה פרטים רבים בס' בריאות ומשפט, כרך ב, עמ' 1402 ואילך. [419] פקודת החוק הפלילי, 1936, ע"ר תוס' 263. 1. פרשנות מרכבת

המשפט העליון⁴²², ובספרות המשפטית⁴²³.
מעמד הבעל – שאלת מעמדו של הבעל בתהליך קבלת ההחלטות ביחס להפסקת הריון נידון על ידי בית המשפט העליון⁴²⁴, אשר הסיק כי חוק העונשין איננו מקנה לבעל זכות וטו, מכוחה יכול לדרוש מהוועדה להימנע ממתן אישור להפסקת הריונה של אשתו.

בעיות בהגדרות החוק – היישום והשימוש המעשי בתנאי ההיתר להפלה מלאכותית לפי סעיף 316(א), מעוררים בעיות אחדות:

תנאי (5) בחוק המקורי אמנם בוטל בשנת 1980, אך למרות זאת לא חלה ירידה משמעותית במספר ההפלות, למרות שלפי מרבית הדעות "הסעיף הסוציאלי" מהווה הגורם האמיתי השכיח ביותר לבקשות הפלה. הסיבה היא, שהוועדות להפסקת הריון עושות לרוב שימוש רחב וחופשי בתנאי החוק האחרים, ולעתים נותנים היתרים להפלה באמצעות 'העברות' לתנאי החוק האחרים. בעיקר יש להדגיש את השימוש לרעה בתנאים (3) ו-(4).

תנאי (3), היינו פגמים צפויים בעובר, מנוצל בצורה בלתי נכונה, לעתים מתוך

נפשי; 5. המשך ההריון עלול לגרום נזק חמור לאשה או לילדיה, מחמת תנאיה המשפחתיים או החברתיים הקשים של האשה ושל סביבתה (סעיף זה כונה "הסעיף הסוציאלי", והוא בוטל בפברואר 1980);

317:#: לא ישא רופא מוסמך באחריות פלילית בשל הפסקת הריונה של אשה, אם נתקיימו אחת מאלה ...: 1. היה צורך להפסיק את ההריון מיד, לשם הצלת חייה של האשה, או כדי למנוע ממנה נזק חמור שאין לתקנו; 2. הפסקת ההריון היתה תוך טיפול רפואי אחר בגופה של האשה, ודבר ההריון לא היה ידוע לרופא קודם לכן, והפסקתו היתה דרושה לאותו טיפול רפואי;

318:#: אין במתן אישור לפי חוק זה כדי לחייב רופא נשים להפסיק הריונה של אשה, אם הדבר הוא בניגוד למצפוננו, או לשיקול דעתו הרפואי.

הסכמה מדעת – ככל התערבות רפואית אין ספק שגם הפסקת הריון, גם בתנאים שהחוק מתיר אותה, זקוקה להסכמה המודעת של האשה, וכמפורש בחוק המצוטט לעיל. הפרטים והתנאים הנדרשים למימושה של הסכמה כזו לא נידונו בתקנות העונשין⁴²¹, בפסיקת בית

415-417; א. שוחטמן, משפטים כט: 738, תשנ"ט. [424] ע"א 413/80 פלונית נ' פלוני פ"ד לה (3) 57. שלשת השופטים נחלקו במידת המעורבות המותרת והרצויה של הבעל בתהליך קבלת ההחלטות. וראה עוד בנידון: G. Shalev, *Isr L*, Rev 18:381, 1983; ע. שפירא, עיוני משפט, יד, תשמ"ט;

[421] תקנות העונשין (הפסקת הריון), תשלח/ 1978, תקנה 13(ד). [422] ע"א 413/80 פלונית נ' פלוני, פ"ד לה(3) 57. [423] ראה, Shnit D, *Israeli Yearbook on Human Rights*, 1985, pp. 166-8; ע. שפירא, עיוני משפט, יד: 225, תשמ"ט; א. כרמי, סיעוד ומשפט, תשמ"ד, עמ'

בורות וחוסר ידע על גורמים טרטוגניים, וברור שחלק גדול מההפלות לפי סעיף זה אינן מוצדקות⁴²⁵. אחת הסיבות להפסקת הריון על רקע של חשש למומים בעובר הוא קרינה לאם בהריון. מקובל שאין כל הצדקה רפואית להפסקת הריון כתוצאה מקרינה לאשה בהריון, אם מנת הקרינה היא מתחת ל-5 ראד⁴²⁶. כמות כזו של קרינה איננה מתקבלת כלל בצילומי-רנטגן אבחנתיים, אפילו כשהם מכוונים לאזור האגן, ומסתבר שאף אילו עברה האשה בהריון צילום קיבה, חוקן בריום, צילום כליות, צילום בטן ריק, ומילום אגן, הכל ביחד, היתה מגיעה החשיפה לקרינה רק לכ-3 ראד. לפיכך, המלצות של רופאים, כולל כאלו החברים בוועדות להפסקת הריון, לבצע הפלה בגין חשיפה לצילומי רנטגן אבחנתיים היא שגויה ומוטעית מבחינה רפואית. יש לציין, כי בסקר שנערך בין כמאה רופאים בישראל בראשית שנות ה-90 נמצא שרק 46% מהם ידעו שחשיפה של אשה הרה לצילומים רנטגניים אבחנתיים אינה עילה להמלצה להפסקת הריון לפי הסכמה בינלאומית בנידון; התוצאה של מידע לקוי כזה יכול להיות המלצה שגויה להפסקת הריון⁴²⁷.

תנאי (4), היינו חשש לסיכון גופני או נפשי לאשה, משמש לעתים קרובות כאמתלה וכיסוי לסעיף הסוציאלי, שכן כמעט ולא קיימים כיום ליקויים גופניים המצדיקים הפלה. אך בעיקר יש להתריע

מפני שימוש רחב בנימוקים פסיכיאטריים של האשה, שנעשה בצורה חופשית ובלתי אמינה, לרוב ללא חוות דעת פסיכיאטרית, וגם אם יש חוות דעת כזו היא השערותית מאד. הגורם בחוק המוגדר כסיכון נפשי של האשה הפך להיות הסיבה השכיחה ביותר להצדקת הפלה. בקנדה, למשל, הוזכרה הפרעה נפשית ביותר מ-85% מהמקרים שההפלה הוצדקה בהם, אם כי הפסיכיאטרים היו מעורבים רק ב-10%⁴²⁸. אכן גם כשישנה התייעצות פסיכיאטרית מקצועית, חוות דעת זו לא תמיד מהימנה, כי אבחנה פסיכיאטרית כסיבה להפלה היא לרוב קשה, סובייקטיבית ובלתי ניתנת להוכחה מדעית.

תנאי (1) מעורר תמיהה רבה, שכן הוא מאפשר מתן היתר אוטומטי להפלה לאשה שמלאו לה ארבעים שנה. הרעיון מאחורי תנאי זה הוא העובדה, שקיימת שכיחות יתר של תיסמונת דאון בגיל זה. אך דבר זה ניתן לבירור אבחנתי, ואין הצדקה להפלה אוטומטית עקב הגיל.

ההלכה והחוק – חלק מהתנאים להיתר ההפלה, כפי שהם מנוסחים בחוק, אינם עולים בקנה אחד עם עמדת ההלכה:

תנאי (1) – עצם גיל האשה לא מהווה עילה הלכתית להיתר הפלה, אלא אם כן הדבר מסכן את בריאותה, ואז זה כלול בתנאי (4), או שהוכח מום בעובר,

הבריאות בישראל – ראה חוזר משרד הבריאות מס' 31, תיק מס' 4/1/14, 1982; חוזר משרד הבריאות – מינהל רפואה, מס' 17/2003. [427] ראה ד. פינק וש. גליק, הרפואה קבד: 717, B.K. Doane and B.G. Quigley, [428] 1993.

1989, בעמ' 255-259. [425] ראה מאמרו של א. אור-נוי, הרפואה, קט: 402, 1985. [426] ראה H.M. Swartz and B.A. Reichling, *JAMA* 239:1907, 1978; R.L. Brent, *Sem Oncol* 16:347, 1989. אלה הן גם ההמלצות של משרד

תנאי (5) – אין ההלכה מקבלת אותו כלל, וטוב עשתה הכנסת שביטלה אותו.

וועדות להפסקת הריון – החוק בישראל מחייב קבלת אישור להפלה של ועדה מוסדית להפסקת הריון. משרד הבריאות מינה במשך השנים מספר וועדות שבדקו את תיפקודן של הוועדות להפסקת הריון בבתי חולים רבים בארץ, ונמצאו ליקויים רבים בתיפקודן, כאשר דרישות החוק הקיים אינן מתמלאות במקרים רבים, ובעיקר בכל הנוגע להעברת מידע מפורט לנשים הפונות בבקשה להפסקת הריון⁴³⁴.

בשנת 1994 חוקק חוק ביטוח בריאות ממלכתי. בעקבותיו הוקמה המועצה הלאומית למיילדות, גנטיקה ונאונטולוגיה. בהתאם להמלצות המועצה פורסמו בסוף שנת 1994 הנחיות להקמת והפעלת שש "ועדות על-אזוריות להפסקות הריון בהריונות מעל שבוע 23". הנחיות אלו הפרידו בין הוועדות הרגילות להפסקת הריון, שפעלו גם קודם לכן בבתי החולים ובמירפאות המאשרות, לבין הוועדות החדשות שהוסמכו לדון בהפסקות הריון "מאוחרות". ההנחיות נכנסו לתוקף ב-1.1.1995. בשנת 2000 פעלו בישראל

ואז זה כלול בתנאי (3). ואגב יש להעיר, כי קיימת מגמה ברורה בעולם המערבי להרות לראשונה בגיל מתקדם על מנת להשלים קריירה וכד'. לאור זאת נבדקה השפעת ההריון ותוצאותיו בגיל מתקדם, ונמצא כי אין סיכונים משמעותיים לאשה מבוגרת בהריונה, ואין סיבוכים משמעותיים לעובר וליילוד של נשים אל⁴²⁹. אמנם קיימת שכיחות יתר של הפלות טבעיות, ככל שעולה הגיל⁴³⁰, וכן מומים מולדים בעובר, בעיקר תיסמונת דאון, אך זה ניתן לבדיקה, ואין הצדקה להיתר גורף להפלה בגין גיל מבוגר.

תנאי (2) – קיימת מחלוקת ביחס ליחסים אסורים הגורמים לממזרות, אך הריון של פנויה מחוץ למסגרת הנישואין לא מהווה עילה הלכתית להיתר הפלה⁴³¹.

תנאי (3) – קיימת מחלוקת בין פוסקי דורנו, אם מום בעובר מתיר הפלה או לא⁴³².

תנאי (4) – הרישא של התנאי מקובל בהלכה, והסיפא נתון למחלוקת הפוסקים, אך גם לדעת המתירים הוא בתנאי שאמנם הוכח נזק ממשי לבריאותה הגופנית או הנפשית של האשה⁴³³.

שנקר משנת 1983, מסקנותיה לא פורסמו, אך התקיים דיון במסקנותיה בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת, דברי הכנסת, 117 (תש"ן) 2981, וחלק מהמסקנות פורסמו במאמרו של א. שוחטמן, משפטים כט:737, תשנ"ט; ועדת ריפתיין משנת 1993, שאף מסקנותיה לא פורסמו, ורק חלקן פורסם במאמרו של שוחטמן, שם. וראה עוד במאמר א. שפירר, הרפואה קמא:799, 2002, על שיקולים שונים של חברי וועדות להפסקת

Can Med Assoc J 125:427, 1981. [429] ראה R. Resnik, *N Engl J Med* 322:693, 1990; W.N. Spellacy, et al, *Obstet Gynecol* 68:452, 1986. [430] Stein, ZA, *Am J Epidemiol* 121:327, 1985. ראה [431] לעיל הע' 259 ואילך. [432] ראה לעיל הע' 269 ואילך. [433] ראה לעיל הע' 217 ואילך. [434] ועדת גבאי, שמסקנותיה פורסמו בכתב העת בריאות הצבור, 17(4):430, 1974; ועדת

11 וועדות על-אזוריות כאלו בבתי החולים רמב"ם (חיפה), ביילינסון + השרון (פתח-תקוה), שיבא (תל-השומר), ליס-איכילוב (תל-אביב), הדסה עין-כרם (ירושלים), סורוקה (באר-שבע), העמק (עפולה), בני ציון (חיפה), אסף הרופא (צריפין), וולפסון (חולון), מאיר (כפר-סבא). בכל וועדה על-אזורית פועלים 5 חברים: מנהל המרכז הרפואי, מנהל מחלקת נשים ויולדות, מנהל מחלקה נאונטולוגית, מנהל מכון גנטי, ועובדת סוציאלית בכירה⁴³⁵.

ביצית.

קיימים כמה סוגים של פונדקאות: פונדקאות חלקית וטבעית, היא מצב שבו הבעל של אשה בלתי פוריה מקיים יחסי אישות עם אשה אחרת ("פונדקאית"), והולד הנולד נמסר לבעל ולאשתו החוקית, הבלתי-פוריה. במידה מסויימת היה זה המצב של אברהם שרה והגר, וכן המצב של יעקב רחל ובלהה, ויעקב לאה וזלפה. כיום דבר זה אסור מחרם דרבנו גרשום; פונדקאות חלקית ו"מלאכותית", היא מצב שבו אשה פונדקאית עוברת הזרעה מלאכותית עם זרע מהבעל של אשה בלתי-פוריה. האם הפונדקאית הזו "תורמת" את הביצית ואת הרחם, והולד הנולד מועבר לבעל הזרע ולאשתו החוקית, הבלתי-פוריה, בתהליך של אימוץ חוקי³; פונדקאות מלאה, היא מצב שבו

במשפט הישראלי אין למעשה הגדרה של תחילת ההריון, ולפיכך קבע בית המשפט העליון כי "לפי תפיסתנו תחול ההגנה המשפטית בהקשר הפלילי של איסור הפלות מרגע ההפריה הטבעית או המלאכותית בגוף האשה, דהיינו בהפריה במלאכותית החל מרגע ההשרשה המוצלחת של העובר החי שהושרש ברחם בין בדרך של הזרעה מלאכותית תוך רחמית ישירה, ובין בהפריה חוץ-גופית בתנאי מעבדה"⁴³⁶.

הפְּרִיָה חוץ-גופית

א. הגדרת המושג

הפריה חוץ-גופית! היא פעולת הפריה של ביצית-אשה על ידי תא זרע, מחוץ

– ראה לעיל הע' 415. [436] ע"א 413/80 פלונית נ' פלוני, פ"ד לה(3) 57. וראה מ. שמגר, הפרקליט לט: 21, תש"ג.
[1] IVF = in-vitro fertilization
[2] surrogate mother. [3] ראה על כך – Keane N and Bred D, *The Surrogate Mother*.

הריון. [435] ראה ר. כהן-אלמגור וי. שניר, הרפואה קלח: 1009, 2000; י. לוטן, הרפואה קלט: 320, 2000. ביקורת על עצם הקמת וועדות על-אזוריות אלו ועל מהות תפקודן ראה – י.ר. ליברמן וי. לויט, הרפואה, קלד: 777, 1998. על הגישות האתיות והאחרות ביחס להפלה מאוחרת